3031

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును

సంపుటము ౨౧. { ప్రమాథినామసంవత్సరము. మార్గశిర-ఫాల్గునములు. } సంచిక ౫-౬

ఓం.

కీర్తిశేషులైన బ్రహ్మశ్రీ ఓలేటి వేంకట రామశాస్త్రులవారు పండితకవిపుంగవులైన సత్పురుషులు. వీరు సరసకవిత్వలక్షణవిచక్షణులైన సుప్రసిద్ధమహాకవిశేఖరులు. సంస్కృతాంధ్రములయం దఖండ పండితులు. సతతము భాషాసేవ సేయుచుండిన కవివతంసులు. వీరు స్వర్గస్థులగుటచే మనసారస్వతమునకుఁ దీరని కొఱఁత ప్రాప్తమయ్యె. తెనుఁగు వాఙ్మయమునం దభిమానము గలవారలలో నీ కవివరేణ్యుని మరణమునకై వగవని వారుం డరుదనుటకు సందియము లేదు. విశేష శేముషీవిభవాభిశోభితులైన యీవిద్వత్కవివర్యులు వినయవినమితాంగులై మెలంగిరి. నిష్కల్మషహృదయులు. సత్యవచస్కులు. పరోపకారపరాయణులు. భగవద్భక్తులు. సకలసద్గుణముల కాలవాలమైన యీ యార్యవర్యు లత్యుత్తమచరిత్రులు. సుజనస్తుతిపాత్రులు. బ్రహ్మర్షి వేంకటరత్నమహాశయులచే సౌజన్యమున మిన్నగ నెన్నఁబడి మన్ననఁగన్న ధన్యులు. ఇటువంటి మిత్త్రరత్నము నన్ను విచారసాగరమున ముంచి యమరపురి కరిగె. పరమేశ్వరుఁడు వీరియాత్మకు శాంతి నొసంగుఁగాత.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

శ్రీ రాజా రావు వేంకట కుమార మహీపతి
సూర్యారావు బహద్దరు.
(శ్రీ పీఠాపురము మహారాజావారు)

కీ॥ శే॥ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు

రావుసాహేబు, కళాప్రపూర్ణేతి బిరుదాంకితులగు గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారీనడుమఁ గాలధర్మము నొందిరని తెలుపవలసివచ్చినందుల కెంతయు వగచుచున్నారము. పంతులుగారు గంజాము మండలములోని పర్లాకిమిడి నివాసులు. అక్కడి కళాశాలలోఁ జిరకాల ముపాధ్యాయులుగానుండి, ఆపనినుండి విరమించినపిదప భాషావిషయమై అధికముగాఁ బరిశ్రమచేయుచుండిరి. ఆంధ్రభాషయందును, ఆంధ్రవాఙ్మయమునందును వీరికి మంచి ప్రవేశముకలదు. వీరికిఁగల పాండిత్యము గ్రంథరచనమందు వినియోగించినచోఁ బెక్కుగ్రంథములు రచియింపఁ గలిగియుందురు. అట్లుచేయక శాబ్దికవిచారమే ముఖ్యముచేసికొని దానియందే కాలముగడిపివేసిరి. రమారమి ముప్పది సంవత్సరములక్రిందట అనఁగా, సపరిషత్తు ప్రతిష్ఠాపితమైన కాలములో వీరును, వీరిమిత్రులు మఱిద్దరును చేరి గ్రంథస్థమైయున్న యాంధ్రభాష మిక్కిలి ప్రాచీనమగుటచే నేఁటివారికి దుర్గ్రాహ్యమనియు, యిఁకముందు గ్రంథరచనము అక్షరాస్యులు సంభాషణమందు వాడుచున్న వ్యావహారిక భాషయందే జరుపవలెననియు నొకవాదమును బ్రతిపాదించి దానిని స్థిరపఱుచుటకే యావజ్జీవము పాటుపడిరి.

ఆవిషయములో వీరికిని పరిషత్తువారికిని మతభేదము అత్యధికముగా నుండెను. పంతులుగారికిఁ గార్యదీక్ష యధికము. పట్టినపట్టు విడుచుట వారెఱుఁగరు. ఎవరేమనుకొన్ననుసరే యని వారివాదమును వారు ప్రకటించుచునే యుండెడివారు. మొత్తముమీఁద వారిశక్తి చాలవఱకు దీనిక్రిందనే వినియోగపఱచిరని చెప్పవచ్చును.

ఇటీవల 'బాలకవిశరణ్య' మను నొకచిన్ని గ్రంథమును రచించి ప్రకటించిరి. దానివలన గ్రంథరచనయందుఁ బ్రయోగించు శబ్దములకుఁ గేవల వ్యవహారప్రమాణము చాలదనియు, పూర్వకవి గ్రంథప్రయో

గము లావశ్యకములనియుఁ దెలుచున్నది. దీనివలనఁ బంతులుగారు తమ పూర్వవాదమును గొంతవఱకు మార్చుకొనినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. కాని వీరు గ్రహించిన పాఠములలోఁ బెక్కులు ప్రమాణములుగా గ్రహింపఁదగినవి కావు.

రామమూర్తి పంతులుగారు సవరభాషకు నిఘంటు వొకటి నిర్మించినారు. వాఙ్మయముమాట యటుంచి లిపియేనియు లేక బహుముఖములుగా నున్న యీ యాటవిక భాషలోని శబ్దముల స్వరూపమును అర్థమును నిర్ణయించుట కడుదుష్కరమైనకార్యము. ఈ గ్రంథముయొక్క గుణదోషముల నిర్ణయించుటకు నాకధికారము లేదు. గుణదోషములెట్లున్నను యీ యుద్యమమే మిక్కిలి ప్రశంస్యము.

గ్రామ్య గ్రాంథిక భాషావిషయమైన వాదములలో నేనును రామమూర్తి పంతులుగారును అన్యోన్య ప్రత్యర్థులముగా నుంటిమిగాని తక్కినవిషయములలో మాకు మైత్రి యధికముగా నుండెడిది.

పంతులుగారి యాత్మ శాశ్వతసుఖమును బొందుఁగాక.

జ. రా.

కీ. శే. పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు.

పీఠికాపురాస్థానకవిశేఖరులును, అనేకాంధ్రనాటకకర్తలు, విమర్శకాగ్రేసరులు నగు మహారాజశ్రీ పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు తే 1-1-40 దిని యశశ్శేషులయినారని తెలుపుటకుఁ బరిషత్తెంతయుఁ జింతిల్లుచున్నది.

పంతులుగారు చిరకాలమునుండి పరిషద్గౌరవసభ్యత నంగీకరించియు, 1922 సం॥నఁ బీఠికాపురమున జరిగిన యాంధ్రసాహిత్య పరిషదేకాదశవార్షికోత్సవమున కధ్యక్షపదవి నలంకరించియుఁ బరిషత్తునకెంతేని యభ్యుదయ మొడఁగూర్చినారు. ఆవార్షికోత్సవ సందర్భమున

వీరలోనఁగిన యధ్యక్షోపన్యాసము నేఁటికిని నిత్యనూతనమై యలరారు చున్నయది.

సాక్షిసంపుటములు వ్యాపించినంతవఱకు శ్రీ పంతులుగారి నెఱుఁగని యాంధ్రులుండరనియనవచ్చును. అచ్చొత్తింపఁబడిన యీసాక్షి సంపుటము లాఱు. వీనిలోఁ బంతులుగారు హాస్యయుతముగ సాంఘిక దురాచారములను దెలుపుచు, వానిని సవరించుకొను మార్గములను బాగుగఁ బ్రదర్శించియున్నారు. ఈగ్రంథములఁ జదువుచుఁ గడుపుబ్బ నట్లు నవ్వని వారుండరు. ఈరీతిగనే, సాంఘికాచారములను, అందలి గుణదోషములను దెలుపుకథలను ఆఖ్యాయికలను హిందీభాషలో రచి యించిన 'ప్రేమచంద్' అను నాతఁడు 'ఉపన్యాససమ్రాట్' అను బిరుదము నందినాఁడు. ఆంధ్రదేశమునం దుండుటచే వీరికట్టి బిరుదము లభింపలేదు.

పంతులుగారు పీఠికాపురాస్థానమున నాటకరచయితలుగాఁ బ్రవేశించి రచియించిన నాటకము లమూల్యములు. వీరు రచియించిన నాటకము లించుమించుగ ముప్పదిగలవు. ఇందిరువదియాఱు ముద్రితములైనవి. అముద్రితములింకను నాలుగుగలవు. సాక్షిసంపుటములందలి యుపన్యాసములకంటె నీనాటకములయందే పంతులుగారి ప్రతిభావిశేషము, కల్పనాపాటవమును బ్రకటితములగుచున్నవి.

ఈనాటకములలో 'కల్యాణరాఘవము' 'పట్టాభిషేకరాఘవము' 'వనవాసరాఘవము' 'విజయరాఘవము' 'రాధాకృష్ణ' 'సారంగధర' 'సరోజిని' 'నర్మదాపురుకుత్సీయము' 'విప్రనారాయణ' మున్నగునవి పౌరాణికములు. కథాభాగము పురాణములనుండి సేకరించినను స్వతంత్రభావములతో నీనాటకముల నలంకరించినారు. 'ప్రచండచాణక్యము' 'చూడామణి' మున్నగునవి చరిత్రాత్మకములు. 'కోకిల' 'సరస్వతి' 'వృద్ధవివాహము' 'మాలతీమాల' 'రాతిస్తంభము' మున్నగునవి కల్పితనాటకములు. వీనియందు హాస్యరసము బాగుగ వెలయుచున్నది.

ఈనాటకముల కన్నిటికి 'కంఠాభరణము' కంఠాభరణమే. 'బుద్ధ బోధసుధ' యను నాటకము బౌద్ధమతమున వీరికిఁగల భక్తితాత్పర్యముల స్ఫుటీకరించుచున్నది. ఆయుర్వేద మన వీరికాదరాభిమానములు మెండు. 'సాక్షి' ఉపన్యాసములలో నీవిషయమును బలుతావుల నుగ్గడించుట యేగాక, 'అభినవచికిత్సారత్నాకరము' మున్నగు గ్రంథములకు వీరు పీఠికలు వ్రాసిరి.

మఱియు 'కథాలహరి' 'హాస్యవల్లరి' మున్నగు చిన్ని చిన్ని యుపన్యాసములఁ గూడఁ బంతులుగారు రచియించి యాంధ్రలోకము నకు మహోపకృతి నొనరించియున్నారు. ఈనాటకరాజములన్నియు శ్రీ పీఠికాపుర మహాప్రభువులకు, వారికుటుంబమునకు నభ్యుదయమును గోరి, అభ్యుదయసమయములఁ బంతులుగారు రచియించినారని పీఠికాభాగ ముల నటనటఁ దెలుపుచు వచ్చిరి. వీరు రచియించిన నాటకముల కన్నిటికి కూచి నరసింహము పంతులుగారు నాందీప్రస్తావనలను వ్రాయుట యల వాటుగవచ్చినది. పంతులుగారు తమగ్రంథములన్నిటియందు సర్వజనా మోదదాయకమగు గ్రాంథికభాషాశైలినే రచనలసాగించిరి. పద్యములఁ గూడ వచనమురీతిని సుబోధముగ నడపించుట వీరలకభిమతము. 'స్వప్నా నసూయ' మున్నగు గ్రంథరాజములకుఁ బీఠికలు రచియించి పంతులు గారు తమయసాధారణవిమర్శనపాటవమును దెలిపియే యున్నారు.

వీరు సారస్వతమునసేగాక వ్యవహారనిర్వహణమునందును గడుఁ బెద్దలు కొంతకాలము ఆనెగొంది యాస్థానమునను, కొంతకాలము ఉర్లాము సంస్థానమునను, మఱికొంతకాలము లక్ష్మీనరసాపురము చల్లాయ మ్మా రావుగారి యాస్థానమునను మంత్రిపదవుల నలంకరించి కడుదక్షతతో రాజకీయవ్యవహారములఁ గొనసాగించిరి. పిమ్మట శ్రీ సూర్యారాయ ప్రభు వర్యుల కరుణాకటాక్షపాత్రులై, వారివలన గౌరవవేతనమునందుచు సార స్వతచర్చలకే తమజీవితసర్వస్వమును ధారవోసి ధన్యతను బడసినారు.

ఇట్టివీరల నిర్యాణము ఆంధ్రసారస్వతమునకుఁ దీఱనికొఱఁత నాపాదించినది. భౌతికదేహమును వీడునరికి వీరలవయస్సు 75 వత్సరములు. వీరల యాత్మకు భగవంతుఁడు శాంతినొడఁ గూర్చుఁగాక.

ఓంతత్సత్.

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారాయకవిస్మృతి.

దాసరి లక్ష్మణకవిగారు.

సీ. అభిరూపభూయిష్ఠమగు సత్పవిత్రఁ గాక్షి
దాసుఁడీతఁడసంగఁ దనరినాఁడు
హాస్యప్రధాన కావ్యచణుండగుచు సర్వ
జనుల కుత్సాహంబొసంగినాఁడు
సాక్షిరూపమున వ్యాసము లెన్నొ రచియించి
యాంధ్రావనిని యశం బందినాఁడు
పలుకుపల్లునకు స్తబ్ధులఁ జేయఁగల మహో
పన్యాసకుండయి వఱలినాఁడు

గీ. పానుగంటివంశభవుఁడు ప్రథితయశుఁడు
ఆర్యనుతుఁడు లక్ష్మీనృసింహకవివరుఁడు
అవనివీడి దివంబున కరిగినాఁడు
అకట! మనదేశజుల యభాగ్యమున నేఁడు.

క. పుట్టినవారలలో నే
తట్టున లేఁడిట్టి కోవిదప్రవరుఁ డీకం
బుట్టఁగఁ బోవం డెప్పటి
కిట్టేఁడు సముఁ డితని కితఁడె పృథివీస్థలిలోన్.

గీ. అమలగుణుఁడు శ్రీవత్సవాయకవిరాజు
మొన్ననేగాదె చనె స్వర్గపురికిఁ? బిదపఁ

జర్ల నారాయణగురుండుఁ జనియెనట కె.
చనియె మొనమొన్న నే వారిజాడఁబట్టి
శతవధానవిధాన విచక్షణుండుఁ
బిఠకాపురాస్థాన కవిప్రభుండు
శ్రీ మదోలేటి వేంకటరామగురుఁడు.
వీరియెడఁబాటునకె మేము వెత మునుంగ
నింతలోనె నీవేఁగు కేటి న్యాయ
మయ్య ? లక్ష్మీనృసింహా రాయకవివర్య !.

ఉ. ఏగతి రాగభోగముల నెల్లఁ ద్యజించి సురేంద్రువీటి కే
వేఁగితి వింతలోనె,? నిను నేకరణిన్ మఱవంగనేర్తు మే
మేగతి నింక నీరచన లేర్పడఁ గాంచెద మొప్పు డెట్టి భా
గోగులు జెందఁగావలయునో యెఱుఁగన్ వశమౌనె యేఁకిన్ ?.

ఆ. వె. ఎంతపరితపింప నేమిలాభము, దైవ
కృత మి దిట్టు లుండె నింక నీవు
గురుగణంబుతోడఁ గోర్కిమీఱఁగ స్వర్గ
మొనయుమయ్య సత్కవీంద్ర సతము.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

మిత్త్రస్మృతి.

(శతావధాని కావ్యకలానిధి చిదంబర శాస్త్రిగారు)

ఉ. చంద్రికవోలె నల్దెసలఁ జాయలువాఱెను నీయశంబు భూ
మీంద్రునినెమ్మనమ్మునకు నెక్కితి వేమి కొఱంత గల్గి నీ
వింద్రునిఁ జూడ నేఁడు దివి కేఁగితి వేంకటరామశాస్త్రి యా
యింద్రుఁడు సూర్యరాయధరణీంద్రునికన్నఁ దలంప మిన్న యే.

ఉ. ధీయుతుఁడై సరస్వతికి దిద్దెను వన్నెలు నీగురుండు నా
రాయణశాస్త్రి నీ వతని కాతఁడు నీకును దోడునీడలై

పాయనియట్లు దేహములు వాసియుఁ బాయకయుందు రంచు మా
కీయెడఁ దెల్లమయ్యె సుకవీ దివి కిన్నరుఁ గూడి యేఁగుటన్.

కవిస్మృతి.

ఉ. మానితకీర్తిశాలి మతిమద్గణనీయుఁడు పానుగంటి ల
క్ష్మీనరసింహరావు దివికిన్ జనినాఁ డని విన్ననాఁడె యీ
మానవలోకమం దొకటమాత్రమె చాటక సూర్యరాయభూ
జాని గుణంబు లచ్చటను జాటుటకే చనె నంచు నెంచితిన్.

ఉ. చేసినవాఁ డనేకపరిశీలనముల్ బహులోకవేత్తయై
వ్రాసినవాఁడు గ్రంథములు వన్నెలుచిన్నెలు గుల్కునట్లు కై
సేసినవాఁడు భారతినిఁ జిత్రకథామణిమాలలన్ ధరం
బాసినవాఁడు నేఁడు మతిమంతుఁ డొకండు నృసింహుఁ డక్కటా !

స్మృతి.

(విద్వాన్ పిసుపాటి విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు)

సీ॥ కల్పనాగరిమ చేఁ గడుపుబ్బనవ్వించు
నరయ నెవ్వానికంఠాభరణము
ఒకమాఱు చదివిన నకలంక లోకవి
జ్ఞానమ్ము నొసఁగు నెవ్వానిసాక్షి
పాత్రౌచితీ రమ్యభావపరంపరల్
ప్రకటించు నెవనినాటకచయంబు
బ్రహ్మఁ దిమ్మని దిమ్మ బ్రహ్మనిగాఁ జేయు
ననువరి యెవ్వాని వ్యాసరచన,

గీ. ఆతఁ డాత్మీయసామర్థ్య మాంధ్రదేశ
మెల్లఁ గొనియాడ దానితోఁ దృప్తిపడక
త్రిదశ సంఘము మెప్పు లార్జింపఁ దలఁచి
యరిగె లక్ష్మీనృసింహరాయుండు దివికి.

కావ్యాలంకారచూడామణి.

కొన్ని పాఠభేదములు.

వ్యాకరణ విద్యాప్రవీణ —చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పుస్తక భాండాగారమున సుమారు 4600 తాటియాకుప్రతులు గలవు. ఈప్రతులలోఁగొన్ని తెలుఁగు గ్రంథములు, మఱికొన్ని సంస్కృతగ్రంథములును. వీనిలో నేఁటికిని నముద్రితములు హెచ్చుగనున్నవి. వీనినన్నిటిని ముద్రింపుటకుఁ దగినధనము పరిషత్తునకుఁ జేకూరకపోవుటచేఁ గ్రమక్రమముగఁ గొలఁదిగ్రంథములు మాత్రమే ముద్రింపఁబడినవి. నేఁటికి ముద్రితములైన గ్రంథములు యేఁబది. ఇంకను నముద్రితములు ప్రకటింపవలసినవి సుమారు రెండువేలుండును. ఇంతవఱకు ముద్రితములు గాని గ్రంథములు పురాతనములు నమూల్యములని పాఠకలోకమునకు విదితమే ఈగ్రంథముల స్వరూపమును, నందలి విషయమును దెలుపుటకై పరిషత్తువారు 1931 వ సం॥ లో 'పరిషత్పుస్తకభాండాగారము' (Descriptive Catalogue)అను గ్రంథమును బ్రకటించినారు. తిరిగి యిప్పుడాగ్రంథమునకుఁ దరువాతిభాగమును బ్రకటింప నుద్యమించి, తొలుత లక్షణగ్రంథముల స్వరూపనిరూపణ మావశ్యకమనియెంచి, యాగ్రంథములఁ బరిశోధించుచుండ నముద్రితములు నమూల్యములునగు గ్రంథములు గోచరించుచువచ్చినవి. ఇందు, 1. లక్షణశిరోమణి (పొత్తపి వేంకటరమణకవి.) 2. లక్షణశిరోమణి (గణపవరపు వేంకటకవి.) 3. సకలలక్షణసారసంగ్రహము (రత్నాకరము గోపాలకవి.) 4. 'సుకవికర్ణామృత'మను 'కుకవికర్ణకఠోరము' (కొలూరి ఆంజనేయకవి.) 5. లక్షణమంజరి (నైమధము తిమ్మకవి.) 6. కవితాలక్షణసారము (రామయకవి.) 7. చిత్రబంధదర్పణము (నడిమింటి వేంకటకవి.) 8. లక్షణదీపిక (గౌరన) యును ప్రధానములు. *

---

* ఈగ్రంథరాజములందలి విశేషములఁగూర్చి యీసంచికలో నచ్చొత్తింపఁబడిన పరిషత్పుస్తకభాండాగారము 1.16. పుటలను జూడుఁడు.

ఇంతియగాక ముద్రితగ్రంథములందలి సందిగ్ధఘట్టములకుఁ బాఠ భేదములను దెలుపుచు, ప్రక్షిప్తములను గవికల్పితములను నిర్ణయించుటకుఁ దగియున్న ప్రతులనేకములు గలవు. ఈలక్షణగ్రంథముల యుపయోగమునుగూర్చి రెండుమాటలిటఁ బొందుపఱుతును.

మానవిల్లి రామకృష్ణకవిగారు నన్నెచోడుని కుమారసంభవమునకుఁ బీఠిక వ్రాయుచుఁ జెప్పినిన 'అథర్వణచ్ఛందస్సు' అను గ్రంథము కలదని కొందఱు, లేదని మఱికొందఱును దెలుపుచున్నారు. కాని, పొత్తపి వేంకటరమణకవి లక్షణశిరోమణియందును, గౌరన లక్షణదీపికయందును, లింగమకుంట తిమ్మన సులక్షణసారమునను నీ ఛందస్సునందలి పద్యము లుదాహృతములైనవి. ఇంతియగాదు; పద్యములలో మార్పియు లేదు. చూడుఁడు.

గీ. పర్వతములందు మేరువుభాతినుగుచు
సర్వసురలందు శంకరుచందమునను
అడవిమృగములయందు సింహంబుకరణి
గణములం దెల్ల నగణంబె గరిమఁ దాల్చు.

పరిషత్పుస్తకభాండాగార సంఖ్య 1297 గల లక్షణశిరోమణియందును, సంఖ్య 3439 గల లిం॥ తి॥ సులక్షణసారమునను నథర్వణునిదని యీపద్యమొకేరీతిగ నుదాహరింపఁబడినది.

క. అనలానిలసంయోగం
బనుపమకీలాకలాపమగు వహ్నిభయం
బొనరించుఁ గర్తగృహమున
కనుమానములేదు దీన నంప్రష కవీంద్రుల్.

ఈపద్యము సంఖ్య 1391 గల లక్షణదీపికయందును, పై సంఖ్యగల సులక్షణసారమునను నొకరీతిననే యున్నది. ఇట్లు మూఁడిట నొకేరీతిగనున్న యనేకపద్యములున్నను గ్రంథవిస్తరభీతిచేనిటఁ జూపమానితిని.

దీనింబట్టి చూడ, వేఱ్ఱేఱుకాలములలో రచియింపఁబడి, వేఱు వేఱు ప్రాంతములనుండి వచ్చిన విభిన్నగ్రంథములలోఁ జేర్చఁబడి, విషయతౌల్యముతోఁ గూడిన యథర్వణచ్ఛందస్సు లేదనుటకంటె, నింత కు ముందొకప్పు డితరలక్షణగ్రంథములవలెఁ బ్రసిద్ధినొంది క్రమముగఁ గాలగర్భమున నణఁగిపదనుటయే యుక్తమని తోఁచును.

ఇటులనే యీ లక్షణశిరోమణి మున్నగు గ్రంథములం దాకాల మునకుఁ బ్రచారమునందున్న లాక్షణికులనందఱఁ జేర్చి, తత్తల్లక్షణ ములు పరిగ్రహింపఁబడినవి. వీనియం దుదాహృతములగు భీమచ్ఛం దస్సు, అనంతుని ఛందస్సు, లక్షణసారసంగ్రహము మున్నగు గ్రంథ ములందలి పద్యములను బరిశీలించినచోఁ బ్రక్షిప్తపద్యములు లక్షణ గ్రంథములందున్నవేమో యనుశంక తొలఁగుటయేగాక, ప్రసిద్ధలాక్ష ణికులు సేకరించిన యీలక్షణములు ప్రమాణములే కావచ్చు నను ప్రత్యయముగూడఁ గల్గును.

ఇది యిటుండ, సులక్షణసారము వెల్లంకి తాతంభట్టు రచియించి నాఁడని కొందఱును, లింగమకుంట తిమ్మన రచియించినాఁడని మఱి కొందఱును వివదించుచున్నారు. తాటియాకుప్రతులఁ దడవినచో నీసం శయము కొంతవఱకుఁ దీఱునని నానమ్మకము. 'సులక్షణసార' మను పేర నచ్చొత్తింపఁబడి నేఁడు ప్రచారములోనున్న ప్రతిలోఁగాని, దానిం బోలు నాఱు లిఖితప్రతులలోఁగాని యెచ్చటను కవిపేరు కానరాదు. లింగమకుంట తిమ్మన రచియించినాఁడని తెలుపుకృత్యాదిపద్యభాగము తోఁ గూడిన ప్రతియొకటియు, దానితోఁ దుల్యరూపముగల సులక్షణ సారపుఁబ్రతులు మఱిరెండును పరిషత్తునందుఁగలవు. ఇందలి విషయము నకు, ముద్రిత సులక్షణసారమునందలి విషయమునకుఁ బోలికయే లేదు. వీనింబట్టిచూడ లింగమకుంట తిమ్మనయే సులక్షణసారము రచియించి నాఁడనుట నిశ్చయము.

మఱియు కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులుగారు లిం॥ తిమ్మన సులక్షణసారమును రచియించినాఁడని తెలుపుచుఁ జేర్కొనిన, కవిసర్ప గారుడము, శ్రీధరచ్ఛందస్సు, ఉత్తమగండచ్ఛందస్సు మున్నగునవి యీ మూఁడు ప్రతులందును జేర్కొనఁబడినవి. మఱియు వారు నిరూపించిన కృత్యాదిపద్యములు నిందలిపద్యములును సరిపడియే యున్నవి. చూడుఁడు.

సీ. శ్రీవైష్ణవహితుండఁ జిక్కయభట్టరు
శిష్యుఁడఁ గవితావిశేషశేష
తులితసర్వార్య్యపౌత్త్రుఁడ లక్ష్మణయకుఁ ది
మ్మాంబకు సుతుఁడఁ బెద్దనకుమూరు
నకు రామకవివరునకు ననుజన్ముఁడ
నా రామకవి చెప్పినట్టి మహిత
మత్స్యపురాణ వామనపురాణాది
సత్కవితలకెల్ల లేఖకుఁడ వృద్ధ
గీ కుండికాతీర లింగమకుంటనామ
పట్టణస్థితికుండ సౌభాగ్యయుతుఁడ
నాదిశాఖాప్రవర్తన నమరువాఁడఁ
గాశ్యపసగోత్రుఁడను దిమ్మకవిని నేను.
క. లక్షణశాస్త్రములెల్లఁ
బరీక్షించుచుఁ గొంతకొంత యెఱిఁగినవాఁడన్
లాక్షణికానుగ్రహత సు
లక్షణసారం బొనర్తు లక్ష్యము లమరన్.

మఱియు తాతంభట్టు రచియించినది కావ్యచింతామణియే యను టకును నాధారముగలదు, షా. వెం. లక్షణశిరోమణి, లిం॥ తి॥ సులక్షణసారము మున్నగువానిలోఁ తాతంభట్టును జేర్కొని యాతనిపద్యముల నుదాహరించినారు. ఆపద్యములన్నియుఁ గవిచింతామణిలోనే యుగ

పడుచున్నవిగాని ముద్రితసులక్షణసారమునఁ గాని, వానింబోలు లిఖిత ప్రతులలోఁగాని కానరావు. కవిచింతామణిలోఁ గృత్యాదిని, ఆశ్వాసాంతగద్యములలోఁ గూడ తాతంభట్టు రచియించినాఁడనుటకుఁ దగిన పద్యములు గద్యములు గానవచ్చుచున్నవి

ఇట్టియమూల్యములగు నంశములతో నిండిన యీలక్షణగ్రంథములను ధనికులై సారస్వతాభిరుచిగల యుదారులెన్నఁడేని ప్రకటించి ప్రచారమునకుఁ దెచ్చుటకై పరిషత్తునకు సహాయమునొసఁగినచో నిట్టి యనేకసంశయములు తొలఁగుటయేగాక యాంధ్రభాషకొక నూతన వికాస మేర్పడుననుట నిశ్చయము.

ఇది యిటుండ నీతాటియాకుప్రతులయందలి పాఠభేదములు ముద్రిత గ్రంథపరిశోధకుల ప్రమాదములఁదెల్పుచు లక్షణలక్ష్యతాత్పర్యనిర్ణయమున కెంతేని సహకారులగు ననిగూడఁ దెలుపవలసియున్నది. ఈ పరిశోధనఁ జేయుచుండగనే నాదృష్టి కావ్యాలంకారచూడామణిపైఁ బ్రసరించినది. కావ్యాలంకారచూడామణి వ్రాఁతప్రతులు పరిషత్కార్యాలయమున మూఁడుగలవు. వీనిలో నొకటి 75, రెండవది 871, మూఁడవది 382వ సంఖ్యలుగలవై యున్నవి. ఈమూఁడు వేల్పూరు జిల్లాలనుండి తేఁబడినవియే. పాఠభేదములఁ దెలుపునపుడు క్రమముగ వీనిని 'క' 'గ' 'చ' యని వ్యవహరింతును.

కావ్యాలంకారచూడామణి యను నీలక్షణగ్రంథమును రచియించినవాఁడు విన్నకోట పెద్దనకవి. ఈగ్రంథరాజము చాలకాలము వఱకు ముద్రణభాగ్యమునందకయే కాలగర్భమున నణఁగియుండి, తుదకు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారి దృక్పథమునఁబడి యాంధ్రలోకమున కంనుపాటులోనికి వచ్చినది. ప్రథమమున నీగ్రంథమం దేడాశ్వాసములు మాత్రమే శ్రీ శాస్త్రులవారు తమ జ్యోతిష్మతీముద్రాక్షరశాలయందుఁ బ్రకటించినారు. పిమ్మట నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారీ గ్రంథమందలి యెనిమిది తొమ్మిదవ యాశ్వాసములను బ్రత్యేకముగ

1920 సం॥న ప్రకటించినారు. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారును 'విద్వాన్' మున్నగుపరీక్షలకీ గ్రంథమును బాఠ్యముగా నిర్ణయించుటచేతను, ఇందుఁజారిత్రాంశములు హెచ్చుగనుండుటచే విమర్శకుల కత్యంతోపయోగి యగుటంజేసియు నేఁటికి దీనిని నాలుగుమాఱులు ముద్రింప నవకాశము గల్గినది. వీనిలోఁ బ్రథమముద్రణము 1893 వ సం॥నను ద్వితీయముద్రణము 1909 వ సం॥నను, ...చతుర్థముద్రణము 1938 వ సం॥నను జరిగినవి. నాల్గుముద్రణములందును 'మక్కికి మక్కి'గనే యున్నవిగాని పాఠములం దెచ్చటను మార్పుగానరాదు. తొలుత నీ యేడాశ్వాసముల గ్రంథమును బరిష్కరించి ప్రకటించిన వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారి పాండిత్యవిశేషమాంధ్రలోకమునం దెల్లెడలఁ బ్రసిద్ధమే. వీరలు రచియించిన గ్రంథరాజములు, పరిష్కరించి యాంధ్రవివరణముతోపాటు ప్రచురించిన గ్రంథములును సర్వథా నిర్దుష్టములు నిరుపమానములును. శాస్త్రులవారు పరిష్కరించిన గ్రంథమునందలి దోసఁగులెంచుట నాపనిగాదు. అద్దానికి నేను సమర్థుఁడనుగాను. కాని, ముద్రితమైన కావ్యాలంకారచూడామణిలోఁ బలుతావులందలి పద్యములు లక్ష్యలక్షణవిరుద్ధములుగ నుండుటం జేసి, యివి యిన్నియుఁ గవిలోపములేనా? లేక యిందేవేని పాఠభేదము లుండునా? యను సందేహముతోఁ బైమూఁడుప్రతులను దీసి పరిశీలించితిని. వీనిలోఁ బెక్కుతావుల నొకేరీతిగ భిన్నమైన పాఠములుండుటను, ఆపాఠములకు ముద్రితగ్రంథమునందలి పాఠములకు మిక్కిలి భేదము పొడసూపుటవలనను, పరిశీలించినచో వ్రాఁతప్రతులందలి పాఠములే రమ్యములని తోఁచుటవలనను వానిని గొన్నింటి నిటఁ బ్రకటింపఁగడఁగితిని.

1

క. రస మాకోప్యంబగుటన్
బొసఁగదు నాట్యములయందుఁ బొల్పగుఁ దత్త

త్రపసరస్మరణము చేతఁ
వెసనామాజికులయందు వేడ్కకు నెలవై.

కా. చూ. ౨ ఉ. ౭ ప.

"రస మూకోప్యము గాన నాట్యములయం దా రస ముండనేరదు." అని యీపద్యపూర్వార్థమునకు భావము. ఇట 'నాట్యములందు' అను చోట వ్రాఁతప్రతులు మూఁడింటిలోను 'నర్తకులయందు' అని కలదు. దీని కవ్యవహితపూర్వమునం దున్నపద్యసందర్భమును బట్టి యీపాఠమే యుక్తమని తోఁచును. చూడుఁడు.

"ప్రోడలకుఁ గావ్యములయందుఁ బొందురసము
ద్రష్టలకు నాట్యములయందుఁ దనరురసము......"

సాహిత్యరత్నాకరము. "అష్టావేవరసానాట్యేష్వితి కేచిదచూచుదన్."

రసగంగాధరము. పొరట. ౩౦.

ఆలంకారికసిద్ధాంతమిట్లు ప్రసిద్ధముగనుండ 'పొసఁగదునాట్యములయందు రసము' అనుట పొసఁగుటెట్లు ?

అదియుఁగాక కవియిటఁ జెప్పఁబూనినది "రసము నటాశ్రయము కాదు. ఆనటుఁడు ప్రదర్శించు విభావాదులస్వదించుటచే సామాజికుల యందే యీరస ముండును." అనునదియే. చూడుఁడు. ప్రతాపరుద్రీయమున విద్యానాథుఁడు, రసము నాయకాశ్రయమని చెప్పి, పిమ్మట "అథ వా మాలత్యాదిశబ్దేభ్యః మోహిన్యాత్రప్రతీతౌ, రావణాదిశబ్దేభ్యశ్చ శత్రుమాత్రప్రతీతౌ, స్మృత్యారూఢేన తత్తద్దోషిద్వేశేషేణానుకార్యేణ సామాజికాశ్రయత్వమపి న విరుద్ధమ్......నటస్యానుకరణమాత్రపరతయా నైవ రసాశ్రయయోగ్యతా. అనుభావాదీనాం ప్రకాశనం శిక్షాభ్యాసపాటవేనైవ ఘటతే."

ప్రతా. రసప్ర. ౯౯.

అని రసము నటాశ్రయముకాదని వక్కాణించియున్నాఁడు.

2

క. అసితంబగు రత్నాది
ప్రసరణచేఁ దేజరిల్లి ప్రథమరసాదుల్
పొసఁగఁబడునెచట నదివో
రసవదలంకారమనఁగ రసికుల కెల్లన్.

కా. చూ. ౫ ఉ. ౫౯. ప.

ఇట మూఁడు ప్రతులలోను 'లసితంబగు రత్యాది' అని కలదు. ఈపాఠమే యుక్తము. ముద్రితపాఠ మనన్వితముగ నున్నది. ఏలయన, అసితరత్న ప్రసారములకు శృంగారాదిరసములకు సంబంధమేమి ? ఇచటఁ గవి చెప్పఁబూనినది "విభావాదులచేఁ బరిపుష్టి నందిన రత్యాదిస్థాయి భావములచేఁ దేజరిల్లి శృంగారాదిరసము లెచ్చట సహృదయహృదయాహ్లాదకముగఁ బొసఁగఁబడునో యదియ రసవదలంకారము" అనునదియే.

మఱియు విన్నకోట పెద్దన, ఇందలి యలంకారలక్షణముల నన్నిటిని దండికావ్యాదర్శమునుండి సేకరించినాఁడు. అచ్చట లక్షణమీతీరున నే యున్నది. చూడుఁడు.

"ప్రేయః ప్రియతరాఖ్యానమ్ రసవ ద్రసపేశలమ్.

కావ్యాద. ౨ ప. ౨౭౫ శ్లో.

"రసపేశలమ్=విభావాదిభిర్వ్యక్తః చిత్తవృత్తివిశేషః రత్యాదిరూపఃస్థాయిభావః రసః తేన పేశలం సహృదయహృదయాహ్లాదకత్వం యత్ తత్ రసవదలంకారః"

కావ్యాదర్శవ్యాఖ్య. కుసుమప్రతిమ. 211 పొరట.

ఇచటఁ దాటియాకుప్రతిలో సంయుక్తవర్ణమగు 'స' కు, 'య' కుభేదము గుర్తింప ననువు కాకపోవుటచే నచ్చులో 'రత్నాది' యని పడియుండెనేమో యనిపించుచున్నది. ఇటులనే 'ల' కు మాఱుగా 'అ' కూడ ముద్రింపఁబడి యుండవచ్చును.

(సశేషము.)

రవీంద్రుఁడు.

కొమాండూరి శఠకోపాచార్యులుగారు.

ఆధునిక కవిసార్వభౌముఁడు రవీంద్రనాథుఁడు 1861 లో కలకత్తా లో జనించెను. వీరివంశము సుప్రతిష్ఠితము. వీరిపూర్వికులు రాధాకృష్ణ శాఖకుఁజెందిన పశ్చిమవంగీయబ్రాహ్మణులు. వీరిది "ఠాకూరు" (=మాన్య) వంశము. పూర్వమునుండియు వారిలోఁజాలమంది విద్వాంసులు; కొందఱు రాజకీయ సాంఘికాదిరంగములయందుఁ బ్రముఖులైరి; సర్ ప్రద్యోతకుమార ఠాకూరు మున్నగు కొందఱకుఁ బెద్దజమీందారీలున్నవి. రవీంద్రుని పితామహుఁడు ద్వారకనాథఠాకూరు గొప్పవ్యాపారము చేయుచు, ఆర్థికసాంఘికరంగములఁ గృషిఁజేయుచు, రాజా రామమోహనరాయలకు మిత్రుఁడును, ఆయనస్థాపించిన బ్రాహ్మసమాజమునకుఁ గార్యదర్శియునై యుండెను. వారికుమారుఁడు దేవేంద్రనాథుఁడు గొప్ప విద్వాంసుఁడు, మహాభక్తుఁడు, రామమోహనరాయలకు సహకారియై, తరువాత నాదిబ్రహ్మసమాజమునకు నాయకుఁడయ్యెను; వేదవాఙ్మయమందును బండితుఁడై, పవిత్రజీవనుఁడై, "మహర్షి" యని ప్రసిద్ధిచెందెను; వంగభాషలో "తత్త్వబోధిని" యను ధార్మికపత్రికను నడపెను. లక్ష్మీసరస్వతు లత్తకోడండ్రతత్త్వముతో మైత్రిలేనివారై, ఉభయులు నొక్కెడ నుండరని ప్రతీతి. మనదేశమున విద్యావంతులు శ్రీమంతులై యుండుట యరుదే. కాని ఠాకూరు కుటుంబమునకు మాత్రము లక్ష్మీసరస్వతు లుభయులు ప్రసన్నలైరి. ఈ వంశమున శౌరీంద్రమోహనుఁడు గొప్ప సంగీతవిద్వాంసుఁడు, స్థితిమంతుఁడు.

దేవేంద్రనాథుని సంతతివారందఱును విఖ్యాతులు, ప్రతిభావంతులు నైరి. వారిలో జ్యేష్ఠుఁడు ద్విజేంద్రనాథుఁడు గొప్పతత్త్వవేత్త; బంగాళీభాషలో నాతఁడు రచించిన "స్వప్నయాత్ర" యను పద్యకావ్య

మత్యుత్తమమగు నాధ్యాత్మికగ్రంథము. వంగవాఙ్మయమం దది యొక రత్నము. రెండవకుమారుఁడు సత్యేంద్రనాథుఁడు స్వభాషలో మంచి రచనలఁ జేయుటే కాక, ఐ.సి.ఎస్. పరీక్షలోఁ గృతార్థులైన భారతీయుల మొదటిజట్టులో నొకఁడై, తరువాత జిల్లాజడ్జియై, ఉన్నతోద్యోగముల నిర్వహించెను. నాల్గవపుత్త్రుఁడు జ్యోతీంద్రనాథుఁడు ధీమంతుఁడు, గొప్ప కళాభిజ్ఞుఁడు. విశ్వవిఖ్యాత చిత్రలేఖకులు, అవనీంద్ర, గగనేంద్రు లీతని కుమారులే. దేవేంద్రుని యేడవకుమారుఁడగు రవీంద్రుఁడే కనిష్ఠుఁడు. ఠాకూరుకుటుంబమున స్త్రీపురుషు లెల్లరు విద్వాంసులు, ఉదారులు. దేవేంద్రునికుమారిత స్వర్ణకుమారి యద్భుతమగు నవలల రచించెను.

రవీంద్రునికి బాల్యమందే తండ్రి, ఉపనిషత్తులు, భక్తిగీతములు నేర్పెను. కవులు, గాయకులు, చిత్రలేఖకులతో నిండిన వారియిల్లు కళామయము. ఈ సన్నివేశమున రవీంద్రుని సహజప్రతిభ క్రమముగ వికసించుచుండెను. అతఁడు బాల్యమునుండియు స్వతంత్రబుద్ధికలవాఁడు; అధికారుల పాఠశాలలలోని సంకుచితపద్ధతులకు లోఁబడలేకపోయెను. సర్కారుబడులలోని ప్రస్తుతకార్యక్రమము మనస్సును హృదయమును వికసింపఁజేయుటకు బదులు సంకుచితమొనరించుచున్నది. జ్ఞానాభిరుచి కల్గుటకు బదులు, విధిలేక నిర్బంధముగఁ జదువుకే తలుచుగఁ దటస్థించుచున్నది. అట్టిపాఠశాలలోఁ జదువకున్నను, ఇంటనే యోపాధ్యాయముగ విద్యనేర్చిన రవీంద్రుని మనోవికాసమున కెట్టినష్టమును గలుగలేదు. శైశవమునందే, ఆతనికి విద్యాభిరుచియుఁ గళాభిజ్ఞానమును గల్గినవి. అతఁడు గురువులకడ, ఇంటనే, సంస్కృతములోను, వంగభాషలోను గల ప్రాచీనమహాకావ్యములఁ జదివెను; మధుసూదనదత్తు, రమేశచంద్రుఁడు, బంకించంద్రుఁడు మున్నగు నవ్యులరచనలఁగూడ నాసక్తితోఁ బఠించుచుండెను.

బాల్యమునందే రవీంద్రుఁడు కవిత్వరచన లారంభించెను. ఆతని సోదరులును కుటుంబములోనివారును నాతనికిఁ దగుప్రోత్సాహమిచ్చు

చుండిరి. రవీంద్రునికిఁ బండ్రెండవయేట నుపనయనమాయెను. ధార్మికప్రవరుఁడగు దేవేంద్రుఁడు వెంటనే యాతనిని కలకత్తాకుఁ గొలదిదూరములో విశ్రాంతమైన బోల్పురమున సుందరారణ్యములనడుమఁ దాను స్థాపించిన శాంతినికేతనాశ్రమమునకుఁ దీసికొనిపోయి, అటనుండి హిమాలయగిరులకును గొంపోయెను. ఈ యద్రిరాజు ప్రకృతిశోభ యద్భుతము, విశ్వరూపుఁడగు నీశ్వరునిముఖ్యలీలారంగము; ఎందఱో మహర్షుల కాధ్యాత్మికరహస్యముల గోచరింపఁజేసిన దీ నగమే. పూర్వమహర్షుల కావాసమైన యీపర్వతస్థలమందు రవీంద్రునికి బాల్యమందే యీశ్వరమహత్వమును, ప్రకృతికళావిభవమును గోచరించినవి. అప్పటినుండియు రవీంద్రునకుఁ బ్రకృతిసౌందర్యమం దభిలాష వృద్ధియైనది.

రవీంద్రునితల్లి శారదాదేవియు గొప్పభక్తురాలు. ఆమె 1874 లోఁ జనిపోయెను. అప్పటికే రవీంద్రుఁడు చిల్లరపద్యముల వ్రాయుచుండెను. 1877 లో ద్విజేంద్రుఁడు "భారతి" యను మాసపత్రికను వంగభాషలోఁ బ్రకటింపఁదొడఁగెను. ఇందుఁ జాలమంది మహనీయులు చక్కని వ్యాసముల వ్రాయుచుండిరి. దానితోపాటు, "భానుసింహుని పద్యాజలి" యను గీతములు నెలనెలకు వెలువడుచుండెను. ఇవి పూర్వకవుల గంభీరశైలి నొప్పుచు, మృదుమధురములై చక్కని భావము గల్గి భక్తిరస మొలుకుచు, ధ్వనిప్రధానములై యున్నవని, ఈ భానుసింహకవి వైష్ణవసంప్రదాయపుఁ బ్రాచీన కవిసత్తముఁడని,చాలమంది విద్యావంతు లభిప్రాయపడి, ఆ కవిశ్వరుని కాలనిర్ణయాదులఁగూర్చి చర్చించుచు, తగవుపడుచుండిరి. ఈ భానుసింహమహాశయుఁడు పూర్వకవి కాఁడు, బాలకవియగు రవీంద్రుఁడని కొంతకాలమునకు వెల్లడియైనది. "భారతి" లోఁ జక్కని భావములుగల వ్యాసములును కొన్నిగ్రంథవిమర్శలను గూడ రవీంద్రుఁడు వ్రాయుచుండువాఁడు. బంకించంద్రుఁడు, మధుసూదనుఁడు మున్నగు మహాకవులరచనలఁగూర్చి నాఁడు ధైర్యముతో స్వతంత్రవిమర్శలపాలు చేయుచుండెను; "శైశవసంగీత్" అను గీతములఁ

గూడ నాకాలముననే ప్రకటించెను. 1878 లో నతఁ డింగ్లండునకు వెడలి, లండను విశ్వకళాశాలలోఁ గొన్ని నెలలు చదివెను; 1880 లో మాతృదేశమునకు మరలివచ్చెను. తరువాత "యూరప్ప్రవేశేర్ పత్ర" (=యూరపుయాత్రలేఖలు) వ్రాసెను. అప్పుడే "భగ్నహృదయ," "సాయంసంగీత్," "ప్రభాతసంగీత్" మొదలగు పద్యగ్రంథములఁ బ్రచురించెను. వీనిలో శృంగారమేగాక, కొంతకరుణరసమును, గానమగును. ఇరువదేండ్లప్రాయముననే రవీంద్రునకు వంగభాషలోని ముఖ్యకవులలో నొకఁడని పేరు గల్గెను. అప్పుడు ప్రసిద్ధోద్యోగియు, విద్వాంసుఁడు, గ్రంథకర్త్తయు నగు రమేశచంద్రునియింట నాతనిపుత్రిక వివాహము జరిగెను. అందుకు వంగవిద్వాంసులును కవులును విచ్చేసిరి. అచ్చట దత్తుగారు, బంకించంద్రుని "సాహిత్యసామ్రాట్"అని గౌరవించి, వారిని పుష్పమాలాలంకృతునిఁ జేసిరి. బంకిము, వెంటనే దానిని దన మెడనుండి తీసి, ప్రక్కనున్న యువకుఁడగు రవీంద్రుని కంఠమం దలంకరించి, కవిసార్వభౌముఁడు కానున్నవాఁ డితఁడే యని యెల్లరయెదుట బహూకరించెను.

అప్పటికి మాతృభాషలు వెనుకఁబడి యుండెను. వాని వాఙ్మయాభివృద్ధికి శ్రద్ధవహించువారును, లేఖకులును, పరస్పరసహాయముతో సాహిత్యసేవ జరిగించుటకొక ప్రత్యేకసంఘ మేర్పడుట యవసరమని రవీంద్రుఁ డాకాలముసందే కనిపెట్టెను. 1893 లో మఱికొందఱఁ గూర్చుకొని "వంగీయసాహిత్యపరిషత్తు"ను స్థాపింపఁజేసెను. కొంతకాలము దానికిఁ దానే కార్యదర్శిగ నుండెను. ఈ పరిషత్తు రవీంద్రాదుల కృషి వలన వృద్ధిఁజెంది, వంగవాఙ్మయము నేఁటి యున్నతదశకు వచ్చుటకుఁ దోడ్పడినది. కొన్నియేండ్లు గడచినతరువాత, ఆయాదర్శముతోఁ దక్షిణ మనదేశభాషలలోను 'సాహిత్యపరిషత్తు' లేర్పడినవి.

అప్పటికే, షెల్లీ, బ్రౌనింగ్‌సతి, విక్టర్‌హ్యూగో, మున్నగు పాశ్చాత్యకవుల గీతములను, భావరచనలను, రవీంద్రుఁడు వంగభాషలోని కనువదించెను. ఈలోఁగా నతనికిమరల నాంగ్లదేశయాత్ర తగిలెను.

ఠాకూరులు స్థితివంతులగు భూస్వాములగుటచే రవీంద్రునికి జీవనోపాధికి లోటులేదు. ఐనను ద్రవ్యార్జన ప్రయోజకతకు లక్షణమని గౌరవముగల స్వతంత్రవృత్తియుండుట మంచిదని, సోదరు లాలోచించి, (అప్పటి నవనాగరికతాధోరణిని) అతనిని బారిష్టరుపరీక్షకుఁ జదువుమని 1881 లో నింగ్లండుకుఁ బంపిరి. న్యాయవాదవృత్తియం దాతఁడు ప్రముగ్గియుండు దుర్దశ దేశమునకుఁ దప్పిపోయినది. 'లాయరు' వృత్తియం దుత్సాహములేక రవీంద్రుఁడు తిరిగి వెనుకకు వచ్చివేసెను. అప్పటికి సాహిత్యసేవయే వృత్తిగఁ జేసికొను నలవాటు మనదేశమున లేదు. కాని రవీంద్రుఁడు తన జీవిత మందులకే వినియోగింప నిశ్చయించెను.

బాలురకును, పామరులకును సాహిత్యాభిరుచి గల్గించు చిన్న కథలను సులభమగు విజ్ఞానపుస్తకముల నతఁడు వంగభాషలో వ్రాసెను. అవి ప్రజామోదమును బడసినవి. 1885 లో నతఁడు "బాలక్" అను మాసపత్రికను బ్రచురింప నారంభించెను. దీనిలోఁ జక్కని బాలవాఙ్మయము ప్రచురితమాయెను.

తరువాత ధార్మికవిషయముల గాఢచర్చనారంభించి, అందుకై "సాధన" యను క్రొత్తమాసపత్రికను 1891 నుండి రవీంద్రుఁడు స్వయముగఁ గొన్నియేండ్లు నడపెను. అటుపై రెండేండ్లు తనయన్న ద్విజేంద్రుఁడు స్థాపించిన 'భారతి' యను బెంగాలీపత్రికను, ఆపిమ్మట నైదేండ్లు బంకించంద్రుఁడు స్థాపించిన "వంగదర్శన్" పత్రికనుగూడ, రవీంద్రుఁడు సంపాదకుఁడుగ సాగించెను. ఆ పత్రికలలో నవ్యశైలిని పద్యములను, కథలను, విమర్శలను, సాంఘికవ్యాసములను, రాజకీయప్రసంగములను, నవలలను, నాటకములనుగూడఁ దానే వ్రాసి ప్రచురించుచుండెను.

ఇట్లుండఁగా 1902 లో రవీంద్రునిభార్య "మృణాళినీదేవి" మరణించెను. ఈవిపత్తు రవీంద్రునిహృదయములో శూలమును నాటెను. అంతవఱ కతఁడు శృంగారప్రధానమగు రచనలనే చాలవఱకు వ్రాయుచుండెను. 1902 నుండి రెండేండ్లవఱ కాతనిరచనలలోఁ గరుణారసమే

ప్రధానముగా నుండెను. "స్మరణ్" "నౌకాడూబీ" మొదలగు గ్రంథము లప్పటివే. రవీంద్రుఁడు మరల వివాహముచేసికొనక, తనశక్తిని గాలమును దేశమునకే పూర్తిగ వినియోగింపఁదొడఁగెను. అప్పటినుండి కొంతకాల మాతఁడు సాంఘికరాజకీయములందుఁ బూర్తిగఁ బాల్గొనెను.

1904 లో వంగరాష్ట్రమును, కర్జనుప్రభువు ప్రభుత్వము రెండు గఁజీలఁదీసెను. ఆ"వంగభంగము" తమజాతీయజీవనమును భగ్నముచేయునని యెంచి, దానిని రద్దుచేయించుటకు వంగీయు లప్పుడు తీవ్రాందోళన మారంభించిరి. రవీంద్రనాథుఁ డప్పుడు ప్రజలలో జాతీయోత్సాహముగల్గించుటకుఁ దనలేఖిని నుపయోగించెను. వంగభాషలో నాతఁడిచ్చు నుపన్యాసములును, తాను రచించి పాడు జాతీయగీతములును, జనుల నాకర్షించుచుండెను. జాతీయవిద్యాభివృద్ధికై రవీంద్రుఁ డప్పుడప్పుడు మహనీయవిద్యాధికులగు కొందఱసహాయముతో కలకత్తాలో జాతీయపరిషత్తను పెద్దకళాశాలను స్థాపింపఁజేసి, దాని నిర్వహణమునకై విశేషశ్రమపడెను. అప్పుడు బెంగాలులో జనించిన తీవ్రజాతీయభావము భారతదేశ మంతటను వ్యాపించెను. 1905 లో రవీంద్రుఁడు "భాండార్" అను క్రొత్తమాసపత్రిక నారంభించి, అందులో జాతీయదృష్టితో, ఆర్థికరాజకీయసమస్యలను సమర్థతతోఁ జర్చించుచుండెను. అప్పు డారంభించిన స్వదేశీయుద్యమము ప్రజలలోవ్యాపించుటకు రవీంద్రునివ్యాసములును జాతీయగీతములును, వక్తృతయును జాలతోడ్పడినవి. కాని యిట్లాతఁడు తీవ్రమగుజాతీయప్రవాహమున నీఁదుచుండ, అందపాయకరమగు మొసలివచ్చునట్లు చూచి, దానిని వారింపఁబోయి, అట్లలవిగాక, శోకముతో హఠాత్తుగ గట్టుచేరెను. 1906 లో స్వదేశీయుద్యమము తీవ్రమైనస్థితిలోనుండఁ గొందఱు బ్రిటిషువస్తుబహిష్కారము సాగించిరి. ఆప్రచారము ప్రజల నుద్రిక్తులుగఁ జేయుచుండెను. అది హింసాతత్త్వప్రయుక్తమని రవీంద్రుఁ డందుల కిష్టపడలేదు. ఇంతలోఁ గొన్నిచోట్ల బాంబుప్రయోగములు, హత్యాయత్నములు, బ్రిటిషు

వారిపైఁ దీవ్రద్వేషము, చూపఁదొడఁగిరి. ఈహింసాధోరణిలో హిందువులకు ముస్లిములకు మధ్య విరోధములు పెఱిగి, సాంఘికమైత్రి చెడిపోయెను. ఈహింసాతత్త్వము సంఘమంతటికిని హానికరమని రవీంద్రుఁడు కనిపెట్టి, తనభావములను పత్రికలలోను, ఉపన్యాసములలోను దీవ్రముగ వెల్లడిచేసెను. అంతవఱకు రవీంద్రుఁడు జనులకుఁ బ్రేమపాత్రుఁడైయుండెను. 1907 లో మొదటివంగరాష్ట్రసాహిత్యసభ జరిగెను. దానికిని 1908 లో పాబ్నాలో జరిగినరాష్ట్రీయరాజకీయమహాసభకును రవీంద్రనాథునే యధ్యక్షునిగ నెన్నుకొనిరి. ఇట్టిసభలన్నిటిలోను రవీంద్రుఁడు సోదరవంగీయులతో “ఉద్రేకమును హింసాధోరణియు హానికరములు; వీనికిఁ బ్రోత్సాహ మీయరాదు; అట్టివారి నట్టిధోరణినుండి మరలింపవలెను” అని గట్టిగ వాదించెను. అందుచే నప్పటివంగీయులలోఁ జాలమంది తీవ్రరోషముతో రవీంద్రుని నిరసించిరి. రవీంద్రుఁ డంతటితో రాజకీయరంగమునుండి హఠాత్తుగఁ దప్పుకొనెను. అప్పటినుండియుఁ దన జీవితము నాతఁడు సాహిత్యకృషికే వినియోగించుచున్నాఁడు

1909 లో రవీంద్రుఁడు గీతాంజలియను భక్తిరసప్రధానమగు గీతములసంపుటిని బెంగాలీలోనే వ్రాసి ప్రచురించెను. వంగభాషాపరిచితులందఱకును సాహితీగగనమునం దొక నవ్యజ్యోతిరుదయము విస్పష్టమాయెను. రవీంద్రునకు భారతీయకవిసార్వభౌముఁడని ప్రఖ్యాతిగల్గెను; 1911 లో వంగీయసాహిత్యపరిషత్తువారు ప్రత్యేకసన్మానమిచ్చి, పండితసభలో గౌరవించిరి. రవీంద్రుఁడు గర్వితుఁడు కాలేదు. స్వభాషాసేవ యింకను హెచ్చినది. 1910—11 లో “జీవనస్మృతి”యను స్వీయచరిత్రను వ్రాసెను. ఆధ్యాత్మికవిషయములందుఁ దనభావములఁ దెల్పుటకు రవీంద్రుఁడు తనతండ్రి యిదివఱలో స్థాపించిన “తత్త్వబోధిని” పత్రికకు సంపాదకుఁడై, నాల్గేం డ్లాపత్రికను స్వీయముగ నడపెను. అప్పుడే బంగాలీలోఁ గొన్నినాటకములఁగూడ వ్రాసి ప్రచురించెను. రవీంద్రునిగీతములఁ గొన్నిటి నితరు లాంగ్లములోనికి దర్జుమాచేసి మాండరన్ రివ్యూ

పత్త్రికలోఁ బ్రచురించిరి. అవి చాలమనోజ్ఞములు. అంతటఁ గొందఱు ప్రోత్సహింప రవీంద్రుఁడు స్వయముగఁ దనగీతములలోఁ గొన్నిటి నాంగ్లములోని కనువదించెను. వీనిమొదటిసంపుటియగు "గీతాంజలి" యద్భుతమని పాశ్చాత్యవిమర్శకులు మెచ్చుకొనిరి.

ఉదారాదర్శముతోఁగూడి, ప్రపంచమందలి యేభాషలోనైన విలువవడుసాహిత్యగ్రంథమునకు, ప్రపంచవిద్వాంసులసంఘమువా రొక గొప్పపురస్కార మిచ్చుట గలదు. దీనినే 'నోబెలు' బహుమతి యందురు. ఇది 8000 బంగారుకాసులది. ఈబహుమతిపొందుట వాఙ్మయలోకములో నసమానగౌరవమనియు నెంతురు. అప్పటి కట్టిబహుమతి భారతీయులకే గాదు, ప్రాచ్యులెవ్వరికిని రాలేదు. 1913 లో "గీతాంజలి" కాబహుమతినిచ్చి, రవీంద్రుని గౌరవించిరి. బెంగాలీలోని గీతాంజలి, ఖేయ, నైవేద్య, అను (రవీంద్రుని) మూఁడుకావ్యములలోనుండితీసిన కొన్ని గీతములయనువాదసంపుటియే యింగ్లీషుగీతాంజలి. అంతటితో రవీంద్రునకు నాగరికదేశములన్నిటిలో విశేషఖ్యాతిగల్గెను. తనబెంగాలీయుద్గ్రంథముల మఱికొన్నిటి నాంగ్లములోని కనువదించుమనియు, విదేశములకు విచ్చేసి యుపన్యసింపుమనియు, నలుగడలనుండియు విద్వాంసులు విజ్ఞానసంస్థలును నాహ్వానించిరి. రవీంద్రుఁడు తనరచనలలోఁ గొన్నిటిని స్వయముగ ననువదించెను; కొన్నిటిని మిత్త్రు లాంగ్లీకరించిరి. ఐరోపానుండివచ్చిన యాహ్వాన మంగీకరించి, అచట సంచారముచేసి, అచటి విద్వాంసులవల్ల సన్మానముపొంది, యూరపులోని వాఙ్మయప్రవాహపు వివిధపోకడలను నవ్యధారలను బరిశీలించి, అందలివిశేషములను రవీంద్రుఁడు గ్రహించెను.

1919 లోఁ బ్రభుత్వమువారు రవీంద్రునకు "సర్" బిరుదమునిచ్చి సన్మానించిరి. కేవలవాఙ్మయసేవయే చేయువారి కట్టిబిరుదము నిచ్చుట యప్పటి కరుదు. మనదేశమందు సాహితీకుల కట్టిగౌరవ మంతవఱక లభింపలేదు. ఇంతలో జర్మనుమహాయుద్ధము లోకము నావరించినది.

హింసాతత్వ మంతటను విజృంభించెను. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాంతర్గతమగుటచే మనదేశమునకుఁగూడ నీఢక్కా తగిలెను. ఈరక్తపిపాస కాళీతాండవము వంగదేశములో నెక్కువవ్యాపించెను. రవీంద్రునిసుకుమారతత్వమున కీధోరణి యెంతమాత్రమును సరిపడలేదు. అప్పు డాయన రచించిన గ్రంథము లీసంగతిని విశదపఱచును. ఈసంఘర్షములోఁ దాను బడకుండనే దాని నెల్లెన తగ్గించుట కాయన కృషిచేసెను. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములనుండి వచ్చిన యాహ్వాన మంగీకరించి, రవీంద్రుఁడు జపాను, అమెరికాలలోఁ బ్రయాణముచేసి ' జాతీయత ' మున్నగువిషయములఁగూర్చి యుపన్యసించి యక్కడిజనులచే నద్భుతసమ్మానమొందివచ్చెను.

బోల్పురగ్రామములో రవీంద్రుఁడు స్వయముగస్థాపించి జరుపుచుండిన "శాంతినికేతన" మను పాఠశాలను, 1921 లో వృద్ధిచేసి, ఒక గొప్పవిశ్వకళాపరిషత్తుగఁ జేసెను. దీనికి "విశ్వభారతి" యను పేరిడి, దీనితరపున 1922 నుండి రవీంద్రుఁడొక త్రైమాసికపత్రికనుగూడఁ బ్రచురించుచున్నాఁడు.

1924 లో రవీంద్రుఁడు చీనాజపానులలో సంచారముచేసి, ఆదేశముల సంస్కృతికిని భారతీయ సంస్కృతికిని బూర్వమునుండియుఁగల యన్యోన్యతను బునరుద్ధరించుటకుఁ బ్రత్యేకకృషిచేసెను. మనసంస్కృతిలోని ప్రత్యేకతను వారికి విశదపఱచి, అక్కడిప్రాచీనసంస్కృతిలో నిటీవలఁ గలిగిన వికృతిపరిణామమును వారికిఁగనపఱచి, దానిని పరిశుద్ధమొనరించుకొండని వారికి బోధించెను. 1926 లో మరల రవీంద్రునకుఁ బ్రపంచయాత్ర తగిలెను; యూరపులోని విశ్వవిద్యాలయములలో విశ్వజనీనతనుగూర్చి యుపన్యసించెను. 1930లో రష్యాకేఁగి, సోవియటు పద్ధతిని, ఆసాంఘికపరిస్థితులనుస్వయముగఁబరిశీలించి, తరువాతఁదనయనుభవముల వార్తాపత్త్రికలలోఁ బ్రకటించెను. తత్త్వవేత్తల యాహ్వానముపై 1930 లో నింగ్లండులో " Religion of Man " మానవధ

ర్మమునుగూర్చి మహోపన్యాసమిచ్చెను. 1931 లో మనయాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయముతరపునను నరతత్వమునుగూర్చి యుపన్యసించెను.

ఇటీవలఁ దమవిశ్వభారతిని సర్వకళాసంపూర్ణనుగఁ జేయుటకు రవీంద్రుఁడు తనశక్తినంతయు వినియోగించుచున్నాఁడు, తనకుటుంబములో శౌరీంద్రమోహనుని కాలమునుండియు వృద్ధియగుచున్న సంగీతచిత్రలేఖనాది కళలందుఁ బ్రత్యేకకృషి చేయుచున్నాఁడు. వయసున వృద్ధుఁడయ్యు, ఉత్సాహమున యువకులకన్న హెచ్చుగ నహోరాత్రములు దీక్షతోఁ బనిచేయుచుండును. ఇప్పటికిని "విశ్వభారతి" పత్త్రిక నతిసమర్థతతో నడుపుచు, అనేకకళలనుగూర్చి సంస్కృతిసమస్యలఁగూర్చి పరిశోధనలఁజేయుటేకాక, వంగభాషలోఁ బ్రతిసాలున నవ్యగ్రంథముల రచించుచునేయున్నాఁడు.

రవీంద్రునివాఙ్మయసేవ.

రవీంద్రుఁడు ప్రపంచమునందలి మహాకవులలో నొకఁడనియెల్ల రంగీకరించినదే; ఆధునికకవులలో సర్వోత్తముఁడని చాలమంది భావము. ప్రత్యేక మొకశాఖలో నాటకములలోనో, నవలలోనో, గల్పములలోనో, గీతములలోనో, పద్యకావ్యములలోనో రవీంద్రునికంటె ప్రజ్ఞావంతులనిపించుకొనినవా రిపుడుండిన నుండవచ్చు. కాని యన్నిట సమప్రజ్ఞగల యిట్టిసముఖండధీమంతు లింకెవ్వరును లేరనియే చెప్పవచ్చును. రవీంద్రుఁడు, స్వయముగ ముఖ్యపాత్రల ధరించి, నాటకములనాడి, పెక్కుమాఱు లపూర్వమైన నాట్యకళ నభివ్యంజన మొనర్చెను. సంగీతశాస్త్రములోను చిత్రలేఖనాదులలోను ప్రాచ్యపాశ్చాత్య పద్ధతులలోని విశేషముల గ్రహించి, వానినుండి క్రొత్తపద్ధతి సృజించి ప్రాముఖ్యము నందెచ్చెను. సర్వతోముఖదృష్టి రవీంద్రుని వాఙ్మయమందలి ముఖ్యగుణము.

రెండవవిశేషము విశాలత. ఆతఁడు శతాధికగ్రంథకర్తయన్నంతనే యావిశాలత పూర్తిగ గోచరముకాదు; ఆయన యిప్పటి కఱువదేండ్లకుఁ

బైగ, అవిచ్ఛిన్నముగ వాఙ్మయసేవఁ జేయుచున్నాఁడు. ఐనను క్రొత్త రచనలలోఁ గూడఁ బటుత్వముగాని ప్రతిభగాని యేమియుఁ దగ్గలేదు. సర్వజనరంజకత్వము మఱియొకవిశేషము. వంగభాష నెఱింగిన ప్రతిగృహమునకు రవీంద్రునిరచనలు వ్యాపించినవి. మహావిద్వాంసు లాయనరచనల ననేకరీతుల గౌరవించిరి. ఎక్కడను నెట్టిపరీక్షయు నీయకున్నను, కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయము వా రాయనకు డాక్టర్ ఆఫ్ లిటరేచర్ బిరుదమిచ్చియున్నారు.

రవీంద్రుని గ్రంథములలోఁ గొన్నిటిని స్థాలీపులాకన్యాయమునఁ బరిశీలింతము: అన్నిటిలోను జగత్ప్రసిద్ధిగాంచినది "గీతాంజలి"; ఇది గీతకావ్యము. సంస్కృతవాఙ్మయమునందలి ప్రసిద్ధివహించిన "గీతగోవిందము"తో గీతములఁబదునాల్గవశతాబ్దిలో వంగీయుఁడగు జయదేవుఁడారంభించెను. బాల్యమునందే రవీంద్రుఁడు దాని నతిశ్రద్ధతోఁ జదివెను; తరువాత "విద్యాపతి" "చండీదాసు" మాతృభాషలో రచించిన గీతములనేర్చెను ఇవియన్నియుఁ బ్రేమభక్తిని బురికొల్పునవి. చైతన్యుఁ డట్టి గీతముల నద్భుతముగఁ బాడుచు, భగవంతుని గీర్తించుచు, తన్మయుఁడగుచుండువాఁడట. రవీంద్రుఁ డీవైష్ణవమతమునందలిభక్తిసారము నంతను బాల్యమందే గ్రోలెను. తానప్పుడు భానుసింహుని పేరిట వ్రాసినగీతములు ప్రాచీన గీతములరీతివే.

తరువాత నాతఁడు రచించిన "సంధ్యాసంగీత్" లో భావస్వాతంత్ర్యము మెండు; ఇందు నవ్యకవిత కంకురార్పణ మైనది. అందుఁ గొన్ని గీతముల పేర్లు: 'ఆశలో నిరాశ,' 'నక్షత్రపుటాత్మహత్య,' 'శోకగీతి,' 'హృదయవిహీనయగు స్త్రీ,' ఇట్లే "ప్రభాత్ సంగీత్"లో 'విశ్వస్వప్నము 'జీవితనిత్యత,' 'ప్రకృతితోఁ బునస్సంయోగము.' వీనిలో రవీంద్రుఁడు తనవ్యక్తిత్వమును జిత్రించెను.

రవీంద్రుఁ డిరువదిమూఁడవయేట వివాహమాడెను; తరువాతఁ బదియేండ్లు "మానసి," "సోనార్ తాలీ" మొదలగు గీతకావ్యముల రచిం

చెను. ఈశృంగారకావ్యముల మాధుర్యము విశ్వసాహిత్యమంతటిలోను సాటిలేని దందురు. వీనిలోఁ గొన్నిటి యాంగ్లానువాదమే The Gardener అనుపేరఁ బ్రకాశిగాంచినది. రవీంద్రునిభార్య హఠాత్తుగ మరణించెను; అంతటితో నాతనితత్త్వము మాఱినది; ధార్మికభావము లకే ప్రాధాన్యము హెచ్చెను. అప్పటి "ఖేయ," "నైవేద్య," "గీతాంజలి" మొదలగు ఖండకావ్యము లిట్టివే. ఈమూఁడింటిలోని కొన్నిగీతముల యనువాదమే ఆంగ్ల గీతాంజలి. "గీతాంజలి" భక్తిరసప్రధానము; ఇందీశ్వరప్రేమ మహానదివలె గంభీరముగఁ బ్రవహించుచుండును. జయదేవ, విద్యాపతుల పౌరాణికభక్తియు, చైతన్యునిపత్నీప్రేమయునిందుఁ గొంతపరిణామ మందినవి. కాని, రవీంద్రుని కుటుంబపు బ్రహ్మసమాజతత్త్వమీగీతములలోఁ జూపట్టును. ఇందు "అవతారస్తోత్రము" నకు రాధాదివర్ణనలకు బదులు 'పరిశుద్ధాస్తిక' మనఁబడు బ్రాహ్మధర్మ ముద్యోతితమగును. వీనిఁ జదువునప్పు డుపనిషద్భావములు భాగవతులభక్తిగీతములును యథాయోగ్యముగ మిళితమైనట్లు స్ఫురించును. కొన్నిటఁ బ్రపత్తిసిద్ధాంతసూచనయుఁ గలదు. అతివిశాలభావము లగుట విశ్వజనులకునుదారత్వము బోధించును.

ఈపద్యవాఙ్మయముతోపాటు రవీంద్రుఁ డితరరచనల సాగించెను. ఆతనినాటకములును బ్రకీర్తిగాయితములే. ఆతఁడుపదునాల్గవయేటనే "వాల్మీకిప్రతిభ" యను నాటకము వ్రాసెను: "వాల్మీకి దొంగలగుంపునకు నాయకుఁడై దోపిడులు చేయుచుండెను. ఆజట్టులో నొకఁడొకకుమారిని బలిమిమైఁ బట్టితెచ్చెను. ఆముగ్ధముఖమునందలి పవిత్రసుందరభావములచే వాల్మీకిహృదయమునఁబరిణామముకల్గెను. ఆతఁడుదయామయుఁడై, ఆమెను విడిపించి స్వస్థలమునకుఁబంపి, తోడిదొంగలకు నీతి బోధించెను. తరువాతఁ బ్రేమతోఁ గ్రీడించుపక్షులజంటలో నొకదానినొక వ్యాధుఁడు చంపుటఁ గాంచి కరుణామయుఁ డాయెను. ఆశోకము వాల్మీకినోటఁ బురుషోత్తముఁ గీర్తించు శ్లోకరూపమునొందెను. అంతట నద్భుత

స్ఫురణగల్గి వాల్మీకి రామాయణము రచించెను.' ఇది యందలి కథ. పదునాల్గేండ్ల లేఁబ్రాయమున నిట్టి సుందరపవిత్రకథను దననాటకవస్తువుగఁ గొనిన బాలకవి తరువాతఁ గవిసార్వభౌముఁడు కాఁజాలుట సహజమే. "శ్లోకత్వ మాపద్యత యస్యశోకః" అని కాళిదాసు నుడివినట్లు, నరులకుఁ గరుణరసము పవిత్రమై శాంతభక్తిభావము నుదయింపఁజేయు నని యీనాటకము సూచించును. అతఁడు తరువాత రచించిన "ప్రకృతిక్ ప్రతిశోధ" యనునాటకములో నొకఁడు సన్యాసియై కేవలవిరాగిగ లోకసంబంధము లేకుండి, అటుపైఁ బ్రేమతత్వస్పర్శగల్గి, నిష్ఠురత్వము వీడి, లోకక్షేమపరుఁడైనట్లు చిత్రింపఁబడినది. నివృత్తిమార్గము వేరవైరాగులై ముక్కుపట్టుకొని మూలకూర్చొనుట జీవితమును వ్యర్థపఱుచును; జనులయెడఁ బ్రేమగల్గి లోకోపకార మొనర్చుటే నిజముగ నిశ్శ్రేయసకరమని రవీంద్రుని సూచన.

"కర్ణ ఒ కుంతీ" అనునాటిక ధ్వనిప్రధానమైనది. కౌరవయుద్ధమునకుముందు కుంతీదేవి కర్ణుని గలిసికొని, అతఁడు తనజ్యేష్ఠపుత్రుఁడగుటఁ దెల్పి, రాజ్యాధికార మిప్పింతుననియు, పాండవపక్షమునకు రమ్మనియుఁ గోరెను. తన్ను బాల్యమునుండియు నాదరించి గౌరవముతోఁ బోషించుచుఁ దన బలావేశముల నమ్మి తనకు జయ మొసఁగూర్చునను విశ్వాసముతో యుద్ధమునకు దిగిన దుర్యోధను నాస్థితిలో వీడుట మహాద్రోహమని యెంచి కర్ణుఁడు నిరాకరించును. ఈనాటికలో నికర్ణుని మానవత్వము, విశ్వాసబుద్ధి, 'నీచకుల' మందును తృప్తియు రవీంద్రునిచే మనోహరముగ వర్ణితములు. రవీంద్రుఁ డింక ననేక నాటకముల రచించెను :—"రాజారాణి" (King of the Dark chamber) లో స్వార్థప్రేమ హానికరమని, "చిత్రాంగద" లోఁ బ్రకృతిసౌందర్య మతివిశిష్టమని, "మాలిని"లో నిజమైన ప్రేమపూజార్చనలవల్లఁ గాక ప్రేమవల్లనే కలుగునని, "విసర్జన్" (Sacrifice) లో నధర్మముపై నాధారపడ రాదని, సూచించెను.

రవీంద్రుఁడు సుప్రసిద్ధములైన యాఖ్యాయికలఁగూడ రచించెను. ఈచిత్రవచనరచనలనే 'నవల' లనుచున్నాము. "నౌకాడూబీ" (The Wreck) లో హిందూకుటుంబజీవిత మిప్పు డెట్లు ప్రకృతిని గోల్పోయి కృత్రిమస్థితిలో నున్నదో చిత్రించినాఁడు. "గోరా" లోని కథ విచిత్రము. 1857 లో సిపాయియుద్ధము జరిగినప్పుడు ఐరిషుజాతీయులగు పాశ్చాత్య దంపతు లొకశిశువును గని విడిచిరి. తల్లిదండ్రులులేని యా శిశువు నొక శిష్టహిందువు పెంచెను. ఆబాలుఁడు తాను హిందువనియే యెంచి, సనాతనాచారపరుఁడై, పాశ్చాత్త్యులయెడ సంఘసంస్కారులయెడ ద్వేషము వహించెను. ఇతరులసంపర్కమువలన నాతనిహృదయములోఁ గల్గిన మార్పులును, మానవప్రకృతికి సాంఘికసంబంధమునఁగల్గు పరిణామములును, మహాప్రజ్ఞతోఁ గవి వర్ణించెను. "ఘరేబాఇరే"† (The Home and the World) అను నవల యింకను నద్భుతమైనది. బెంగాలులో విప్లవోద్యమము వ్యాపించినపుడు, ధీమంతుఁడగు యువకుఁ డొకఁ డాంగ్లద్వేషపూరితుఁడాయెను. సహజముగ నతఁడు ప్రేమమయుఁడు, మృదుస్వభావుఁడు, సరళమనస్కుఁడు; కాని యీ ద్వేషోద్వేగమునఁబడెను; ఆంగ్లేయుల ద్వేషింపని తోడిభారతీయుల యెడఁ గూడఁ గినుక వహించెను. తుద కతఁడు పిస్తోలుతోఁ దనపూర్వ మిత్రు నొకనిని జంపిన ట్లింకు వర్ణింపఁబడినది. దేశభక్తి చాల పవిత్రమైనను, అది ప్రేమతత్త్వముపైననే యాధారపడవలెను; పరులపై ద్వేషము కూడదు; ప్రేమతత్త్వమువీడి పాశ్చాత్త్యులయెడ ద్వేష మూనుట జాతిద్వేషములకు, శాఖావిభేదములకుఁ, బరస్పరదారుణహింసాచర్యలకును గారణమగును. కాన హింసాతత్త్వము మనదేశీయుల కీస్థితిలో మహానర్థదాయకమని యాగ్రంథమునందలి భావము. ఇట్టినవల వ్రాసినందులకు వంగీయులలోఁ గొంద ఱాతనిపై నీసు వహించిరి. కాని జాతీయత పరిశుద్ధముగ విశ్వజనీనముగ నుండవలెనని నమ్మి, రవీంద్రుఁ డాసాంఘికోద్రేకమునకు వెఱువక, ఇంక నట్టిరచనల సాగించెను. రవీంద్రునిధీరత్వమున కిదియొక గొప్పనిదర్శనము.

---

†దీనియాంధ్రానువాదము "ఇంటా బయటా"

రవీంద్రుడు చిన్నకథలనుగూడ (Short stories) విశేషముగ రచించెను. "క్షుధితపాషాణ", "నళిని" మున్నగునవి ప్రసిద్ధిఁజెందినవి. వీనిలోఁ గొన్ని యాంగ్లములోని కనువదింపఁబడి Hungry stones and other stories మొదలగు పేరులతోఁ బ్రచురింపఁబడినవి. ఈకథలు హృద్యములై రంజకములై, భావగర్భితములై, నీతిని ధ్వనింపఁజేయును. నిర్బంధముకు శ్లేషమును లేకుండ బాలురకు రుచికరముగను, ఆకర్షకముగను విద్యనేర్పుట చాలముఖ్యమని, ప్రస్తుతపద్ధతి బాలురకు విద్యయం దాసక్తికి బదులు విరక్తినే గల్గించునని, ఆయన స్వానుభవమువల్ల గ్రహించెను. ఆభావముతో స్వభాషయందు బాలుర కాసక్తిగల్గించు చక్కని వాఙ్మయము సృజించెను. కొంతకాలము "బాలక్" అను మాసపత్త్రిక నడపెను. అనేకగ్రంథములలో బాలురమనోభావముల నతఁడు చక్కఁగఁ జిత్రించెను. ఆపుస్తకములలో "శిశు" ఆంగ్లములో Crescent moon అనుపేరఁ బ్రచురితమైనది.

విమర్శగ్రంథములనుఁ గూడ రవీంద్రుఁడు రచించెను. ఇందు "ఆలోచన్" "సమాలోచన్", "సాహిత్య", "ప్రాచీనసాహిత్య", ముఖ్యముగఁ జేర్పఁదగినవి. సంస్కృతమందలి వాల్మీకి,కాళిదాసు, భవభూతి, మొదలగు మహాకవుల గ్రంథముల ప్రాశస్త్యము వివరించుచు, ఇంతవఱకు వెల్లడికాని విశేషము లెన్నియో బయల్పరచి, సహేతుకముగ నిరూపించి యున్నాఁడు.

రవీంద్రుఁడనేకపత్త్రికలను స్వభాషలో నడిపినట్లు గమనించియున్నాము. సంపాదకధర్మమున నతఁడు వంగవాఙ్మయమున ముఖ్యగ్రంథములనన్నిటిని విమర్శించెను. అందాదార్యము, సూక్ష్మదర్శిత్వము, ప్రతిభ గన్పఱచి యువకులకు విశేషప్రోత్సాహ మిచ్చినాఁడు.

ఆధ్యాత్మిక సాంఘికవిషయములఁగూర్చి రవీంద్రుఁడు తఱచుగఁ బత్రికలలో వ్రాయుచుండును. తనవిద్యార్థుల కొఁసఁగిచ్చిన యుపన్యాసముల సంపుటి "శాంతినికేతన్" అనుపేరఁ బ్రచురితమైనది. వీనిలోఁ

గొన్ని యాంగ్లమున Sadhana అనుపేర వెలువడెను. ఆతని మతభావములు మూఢవిశ్వాసములను దురాచారములను సహింపవు; ఆతఁడు బ్రాహ్మసమాజపు సంప్రదాయమునఁ బుట్టిపెరిగినవాఁడు. సర్వమత సముఁడు. అన్నిమతముల మూలసిద్ధాంతములను, వానియేకత్వమును, రాజా రామమోహనరాయలవలె గ్రహించినాఁడు. ప్రస్తుత హిందూ మతభావములలోను, ఆచారములలోను, చాలసంస్కరణములు కావలె నని యాతనిదృఢవిశ్వాసము. బ్రహ్మసమాజము, ఆర్యసమాజము, రామ కృష్ణవివేకానందుల సిద్ధాంతములు మున్నగుప్రత్యేక సంస్కరణపక్షము లలో నేవియు హిందువుల సామాన్యమతము కాఁజాల దనియు, ఇప్పటి హిందూమతములోనే క్రమముగ లోలోనఁ బరిణామముగల్గి, తద్ద్వారా హిందూసంఘము పూర్వపుఔన్నత్యమునకురాఁగలదనియు రవీంద్రుని విశ్వాసము. ఆతనిగ్రంథములనిది తెల్లమగును. తండ్రివలెనేరవీంద్రుఁడు ను బ్రకృతిలీనమగు దేవమహాత్వమును గుర్తించును. తనగ్రంథములలో గిరులు,ఋష్యాశ్రమములు, అరణ్యములు, సస్యశోభితభూములు, గంగా పద్మాదినదులు, మున్నగు వాని నతిమనోహరముగ వర్ణించెను. గ్రామ జీవితమును "జీవనదేవతా" మున్నగుగీతములలోను వచనకథలలోను జక్కగఁ జిత్రించి, సానుభూతిఁ జూపెను. ప్రకృతికి నరునకు నన్యోన్యత కలదని చక్కగ నిరూపించినాఁడు.

రవీంద్రుని రచనలయందు దేశభక్తి తొలుకాడుచుండును. కాని రాజకీయపరుఁడుగాక, వాఙ్మయవృద్ధినే తన ముఖ్యవృత్తిగఁ జేసికొనెను. సంఘాభివృద్ధికి శాఖావిభేదము చేసి, అందొకదానికిఁ దక్కినవానితో సంబంధము లేదనుటకు వీలులేదు. ముఖ్యముగ, పరాధీనజాతిహృదయ ము, మనస్సు, సంకుచితమై యుండును; వక్రపరిణామము లేకుండ విశాలవృద్ధి గల్గింపఁ గోరు వాఙ్మయసేవకులు జాతీయ స్వాతంత్ర్యము నకై కృషిచేయకతప్పదు. వారందులకు సహాయకరమగు సాహిత్యమును సృజింపవలెను. అట్టిభావముతో రవీంద్రుఁడు యౌవనమున జాతీయో

ద్యమమునఁ బాల్గొని దేశసేవఁజేసి, జాతీయోత్సాహముగల్గించు నుప న్యాసములను, వ్యాసములను విరివిగఁ బ్రకటించెను. 1919 లో పంజా బుసంఘటనలోఁ దననిరసనము సూచించుటకు "సర్" బిరుదు వదలుకొ నెను. అంతకుముందే గొప్పజాతీయగీతముల నాతఁడు వ్రాసెను. అతని రచనలలో "స్వదేశీ, సంకల్ప"మున్నగు కొన్నిగ్రంథములు మనదేశమున కార్థికరాజకీయస్వాతంత్ర్య మావశ్యకమని బోధించును. కాని జాతీయ భావములో స్వార్థపరతయు విదేశీయులపై ద్వేషము నుండరాదని రవీం ద్రునిభావము; అమెరికాలో నిచ్చిన Nationalism అను నుపన్యా సమున నీసంగతిని స్పష్టపఱిచెను. రవీంద్రుఁడు విశ్వజనీనవాది; ముఖ్య దేశములన్నిటికి వెళ్ళి ఆయాదేశములమధ్య జాతులమధ్య పరస్పరమైత్రి హెచ్చించుటకు యత్నించెను. తనయాత్రలందుఁ గల్గిన యనుభవముల వివరించుచు, లేఖల వ్రాసెను. అవి "యూరప్ ప్రవేశేర్‌పత్రి" "రుసీ చిట్టీ" మున్నగు పేర్లతో గ్రంథరూపముగఁ బ్రకటింపఁబడినవి.

తనరచనలలోను, ఉద్దేశములలోను రవీంద్రుఁడు, బంకించంద్రు నిశిష్యుఁడనని, చాలవఱకాతని ననుసరించినాఁడు. ఉభయులకుఁ గొలఁది భేదము మాత్రమున్నది. ఇరువురివి యున్న తాదర్శములే; ఉభయులును బ్రజాక్షేమపరులే. రవీంద్రుఁడు నవ్యభావములఁ దెల్పుచుఁ దనయాత్మ వ్యక్తిత్వమును దనరచనలలో వివరించి ప్రదర్శించినాఁడు. నేఁటి "భావ కవిత్వము"నకాతఁడు జనకుఁడని చాలమందిభావన. వంగవాఙ్మయముననే కాక, మనదేశభాషలన్నిటి వాఙ్మయములలోను గ్రొత్తపంథ యేర్పడి నసంగతి నిజము. ఆంధ్రమున రాయప్రోలు సుబ్బారావు, మళయాళ మున వల్లత్తోళ్ నారాయణ మీనన్, హిందీలో జైనేంద్రకుమార్ మున్నగు కవులీతనిచేఁబ్రభావితులై, నవ్యగ్రంథముల రచించిరి. కాని, ఆతనిమార్గ మనుసరించునట్లుచెప్పుచు బెంగాలీలోను మన యితరభాష లలోను వెలువడినవానిలోఁ జాలభాగ మాయనయుద్దేశప్రకారము లే

నట్లు తెలియుచున్నది. అనవసరనిర్బంధములు లేక, రంజకమై, స్వతంత్రమై, కవిత్వము నవరసయుతముగ నుండదగుననియు, వెంటనే రసము గ్రహింపవీలై యానందమయమగుట దాని ముఖ్యప్రయోజనమని పూర్వాలంకారికులలోను గొందఱు చెప్పియున్నారు.* రవీంద్రునిరచనలు వాఙ్మయరంగమున స్వేచ్ఛావిహార మొనర్చుచున్నట్టులు తోఁచుటయు నిజమే. కాని యందున్న తాదర్శములు స్పష్టముగ గోచరించును. అవి సచ్చిదానందస్వరూపద్యోతకములై గంభీరమగు నాధ్యాత్మిక భావములతో నిండియున్నవి.

"నిరంకుశాః ఖలు కవయ స్సార్వపథీనాః" అనువచనము రవీంద్రునిశైలిసందర్భమున వర్తించును. కేవలము కళాత్మక మనఁబడురచనలలోను గొప్పయుపయుక్తత, సంఘక్షేమకరత్వము లీనమైయుండును. ఉదారమగు నైతికభావమును, ఔచిత్యమును, రవీంద్రుఁ డెన్నడును తప్పలేదు.

రవీంద్రునిశైలి లలితమైనది; ప్రాచీనప్రబంధములవృత్తములను, వానియతిప్రాసనియమముల నంతగా గమనింపఁడు. గ్రామ్యజీవనమునఁ బ్రచారముగల యక్షగానద్విపదాదుల చిత్రవిచిత్రములగు వృత్తముల నాతఁడు తనగీతముల కుపయోగించెను. "ముత్యాలసరము" బోలు కొన్నివృత్తముల భావానుగుణముగ మనోహరముగఁ గల్పించెను. క్లిష్టపదముల వాడక, మృదుమధురముగ వ్రాయును. తనవిశిష్టభావములఁ దెల్పుటకుఁ జాలవఱకు సంస్కృతపదముల నుపయోగించుచుండును.

"నియతికృతనియమరహితాం, హ్లాదైకమయీం, అనన్యపరతంత్రాం,
నవరసరుచిరాం నిర్మిత మాదధతీ భారతీ కవేర్జయతి......
సకలప్రయోజనమౌళిభూతం సమనంతరమేవ
రసాస్వాదనసముద్భూతం విగళితవేద్యాంతరం ఆనందం"
(మమ్మటుని: కావ్యప్రకాశము)

ఆయన శైలి కుదాహరణములు:—

"భవ్యతార్ బంధీమాఝె
శాంతినహిమానీ."

(దురంతమగు నాశాపాశప్రదాయికములనడుమ నాకు శాంతికలుగదు.)

"సంసారశ్రోత జాహ్నవీసమ,బహుదూరే గేఛే సరియా పరిశుద్ధి ఊషరబాలుకధూసరమరురూప అఛేమరియే హృదయ అమార్ క్రందన్ కరే, మానవహృదయేమిళితే నిఖిలేర్ సాథే మహారాజపథే, చలితే దివస-నిశీథ"

(ప్రపంచప్రవాహము బహుదూరమున గంగానదివలె సాగిపోవుచున్నది. కాని యీ చవిటినేల నిర్జలమై, ధూళిరేగి మృతప్రాయమైనది. నాహృదయము మందలతోఁ గలిసి రాజపథములో, రేయింబవళ్లు మానవహృదయముతోఁ గలిసిపోవుట కాతురపడుచున్నది.)

"వైరాగ్యసాధనే ముక్తిసే ఆమార్ నయే" (జనసంపర్కములేని వైరాగ్యముద్వారా కల్గురీతి మోక్షము నాకు వలదు.)

"సార్థక్ జన్మ్ అమార్, జన్మేఛి ఎయి దేశే
సార్థక్ జన్మ్ మాగోతో మాయ్ భాలోవసే."

(ఈదేశమునఁ బుట్టుటచే మాజన్మ సార్థకమైనది. మాతృభూమియగు మీకు మేలొనరించుటచే జన్మకు సార్థకత సిద్ధించును.)

దాండావ్ విశాలధరణీర్ తలే
ఘుసేగె లాభయలాజ్
బుఝిలే పారిను ఏజగతీ మాఝె
అమారో దయేఛేకాజ్
స్వదేశేర్ కాఛే డాండాయ్ ప్రభాతే
కహిలాం జోడ్ కరే
ఏలహా, మాతః, ఏచిరజీవన్
సాంపిను తోమారితలే.

(విశాలమైన పృథ్విపై నిలువగా, నాకు భయము లజ్జ పోయి నవి. ఈజగత్తున నాకును గార్య మున్నదని బోధపడినది. ఉదయమున, స్వదేశమునకుఁ జేతులుజోడించి, 'తల్లీ, అందుకొమ్ము. ఈజీవితమంతయు నీసేవకే యర్పింతును' అనియంటిని.)

"జనగణ ఐక్యవిధాయక, జయహే భారతభాగ్యవిధాతా,
జయహే, జయహే. జయహే, జయజయహే
రాత్రిప్రభాతిల్ ఉదిత రవిచ్ఛవి, పూర్వ ఉదయగిరి భాలే
గాహే విహంగమ, పుణ్యసమీరణ నవజీవనరసఢాలే,
తవకరుణారుణరాగే నిద్రితభారతజాగే
గాహే తవ జయగాథా.

(జనులకైక్యముఁగల్గించి, భారదేశీయులకు క్షేమంకరుఁడవగునో ప్రభూ ! తెల్లవారి, తూరుపున సూర్యోదయమై, పక్షులు పాడుచున్నవి. నీదయచే మనోహరమైన వాయువు ప్రాణప్రదమై వీచుచున్నది. నిద్రించియుండిన భారతీయులు మేల్కాంచి నీజయము పాడుచున్నారు.)

నై వే ద్య.

చిత్త యథా భయశూన్య, ఉచ్చ యథా శిర్,
జ్ఞాన యథా ముక్త, యథా గృహేర్ ప్రాచీర్
అపన్ ప్రాంగణతలే దివసశర్వరీ
వసుధారే రాఖేనాఇ ఖండక్షుద్రకరి,
యథా వాక్యహృదయేర్ ఉత్సముఖ్ హతే
ఉచ్ఛ్వసియా ఉఠే, యథా నిర్వారితస్రోతే
దేశేదేశే దిశేదిశే కర్మధారాధాయ్
అజస్ర సహస్రవిధచరితార్థతాయ్;
యథా తుచ్ఛ ఆచారేర్ మరువాలురాశి
విచారేర్ స్రోతఃపథ ఫేలేనాయిగ్రాసి,
పౌరుషేరే కరేని శతధా; నిత్య యథా

తుమిసర్వకర్మచింతా ఆనందేర్ నేతా,
నిజహస్తే నిర్దయ అఘాతకరి, పితః
భారతేరే సేయ స్వర్గే కరో జాగరిత్."

(మనసు నిర్భయమై, తలయెత్తుకొనియుండి, జ్ఞానముస్వతంత్రమై రాత్రింబవళ్లు అంతర్భేదములచే సంఘమునకేర్పడిన భిన్నభిన్నత పోయి, స్వేచ్ఛతో హృదయమునుండియే మాటాడుచు, అన్నిప్రాంతములలోను గార్యశూరత సర్వవిధముల నేర్పడి, తుచ్ఛదురాచారపుటెడారులలో విమర్శప్రవాహ మింకిపోకుండి, దృఢత్వ మేర్పడి, సర్వకర్మభావములు నీచేనడుపఁబడునట్టిస్వాతంత్ర్యస్వర్గమునకునాదేశమును మేల్కొలుపుము). రవీంద్రుఁడు స్వయముగ నాంగ్లమున రచించిన దీనియనువాద మింకను మనోజ్ఞము.

"Where the mind is without fear and the head is held high; where knowledge is free;

Where the world has not been broken up into fragments by narrow domestic walls;

Where words come out from the depth of truths;

Where tireless striving stretches its arms towards perfection;

Where the clear stream of reason has not lost its way into the dreary desert sand of dead habit;

Where the mind is led forward by thee into ever widening thought and action :—

Into that heaven of freedom, my Father, let my country awake."

రవీంద్రునిభావము లత్యుదారములు. శైలి సంస్కృతపదభరితమైనను లలితమై మనోజ్ఞముగ నుండును. ఆంగ్లగ్రంథములభావములు శైలియు నద్భుతములని యాతనిరచనలవల్ల నాంగ్లవాఙ్మయమున నొక

నవయుగమేర్పడినదని సుప్రసిద్ధపాశ్చాత్యవిమర్శకు లేకగ్రీవముగ నంగీకరించియున్నారు. కేవలభిన్నభాషలలో నిట్లుఖండప్రజ్ఞను విశేషప్రశస్తిని గాంచుట రవీంద్రునకే చెల్లినది.

ఆంగ్లరచనలచే నిట్లుఖ్యాతకీర్తియు, తనగ్రంథములవిక్రయమున లక్షలకొలఁది ద్రవ్యమును సమకూరినను, రవీంద్రునకు నేఁటికిని మాతృభాషయందే విశేషాభిమానము. ఆయన తనరచనలనన్నిటిని ముందు స్వభాషయందు వ్రాసెను. వంగీయులమధ్య నెప్పుడును బంగాళీలోనే యుపన్యసించును. తనయవిచ్ఛిన్నసేవచే మాతృభాషకేగాక భారతదేశమంతటికిఁగూడ లోకమంతటను గౌరవస్థానము గల్గించెను.

రవీంద్రుని ముఖ్యగ్రంథములు ఫ్రెంచి, జర్మను, జపానీ, మున్నగు విదేశభాషలలోని కనువదింపఁబడినవి. హిందీ, గుజరాతీ, మరాటీవంటి మనదేశభాషలలోనికిఁ దర్జుమాయగుటలో నాశ్చర్యములేదు. విద్యాబోధఁగూర్చియు రవీంద్రునిభావములు స్వతంత్రములే. శైశవమందతని కప్పటిపాఠశాలల బోధనపద్ధతులు రుచింపలేదు. ఇప్పుడు, అధికారరీత్యా నిర్బంధముగ సాంప్రదాయికవిషయములను బాలురమనస్సులోని కెక్కించుచున్నారు. బాలురు విధిలేక వానినివల్లించి జ్ఞప్తిలోనుంచుకొనుచున్నారు. అట్లుగాక శిశుహృదయమును, మనస్సును వికసింపఁజేసి, వారికాయావిషయములం దభిరుచిని, స్వతంత్రాలోచనశక్తిని వృద్ధిచేయుట మొదటికర్తవ్యమని రవీంద్రునియభిప్రాయము. "శిశు" అను తనగ్రంథమున శిశుహృదయ మెట్లుక్రమవికాసమునొందునో కవిసూచించినాఁడు. 1905 నుండియు జాతీయపద్ధతులను బాలురకు విద్యాబోధఁజేయించుటకాయన కలకత్తా "జాతీయశిక్షాపరిషత్తు" లో సభ్యుఁడై, ఆసందర్భములలో నప్పటియువకులలో గొప్ప ప్రచారముచేసెను. జాతీయవాఙ్మయ మెట్లుండవలెనో, ఆయన గొప్పసూచనలఁ జేయుచు వ్యాసములు వ్రాసెను. ఇవి "సాహిత్య" "సమాలోచన" అను పేరులతో గ్రంథములుగఁ బ్రచురితములైనవి.

నవ్యభావములతో నాదర్శప్రాయమగు విద్యబోధించుట కాయనే స్వయముగ బోల్పురములో శాంతినికేతనపాఠశాలను జాలయేండ్లు నడిపి, దానిని గొప్పయాదర్శకళాపరిషత్తుగఁ జేసెను. నోబెలు బహుమానపుసొమ్మును, తద్గ్రంథవిక్రయపుసొమ్మును, అమెరికా మున్నగు చోట్ల తనయుపన్యాసములయాత్రలో వసూలైన ధనమంతయుఁగూడ రవీంద్రుఁడు విశ్వభారతికే వినియోగించెను. బాలురమానవత్వమును వృద్ధిచేయుట కనువగు పద్ధతులే చిన్నతరగతులనుండి పట్టభద్రులు చేయుపరిశోధనలవఱకును, శాంతినికేతనమున నేర్పఁబడుచున్నవి. అందు భారతీయభాషలన్నిటిలో సాహిత్యము, సంగీతము, చిత్రలేఖనాదికళలు నవ్యవిజ్ఞానము, వివిధశిల్పవిద్యలు, చేతిపనులుగూడ నేర్పఁబడును. ఆయా సంస్కృతులమధ్య సమన్వయమునకై చీనా జపాను వగైరాలవాఙ్మయ శాఖల నేర్పఱిచి, అందుఁ బ్రత్యేకకృషి నేర్పఱుచుచున్నాఁడు. ప్రపంచమం దన్నిభాషలలోని యున్నతవాఙ్మయమును విశ్వభారతిలో సేకరించి, తగుబోధకుల నేర్పఱిచియున్నారు. ఇట్లే ముస్లింసంస్కృతివంటి విషయములఁగూర్చియుఁ బరిశోధనలు జరుగుచున్నవి. దేశసౌభాగ్యమునకై గ్రామపునర్నిర్మాణపద్ధతులు నేర్పఁబడుచున్నవి. గృహపరిశ్రమలోను, ఆరోగ్యపద్ధతులలోను, నవీనవ్యవసాయపద్ధతులలోను, యువకుల కచ్చటశిక్షణమిత్తురు. ఈశాఖకు 'శ్రీనికేతన' మనిపేరు. నీతివర్తనమలవఱచుటకును, ధార్మికబోధమునకును యుక్తమగు నిబంధనలుకలవు.

రవీంద్రుఁ డపురూపమగు సంగీతసంగతులను, చిత్తరువులను స్వయముగఁ దయారుచేసి, ఆయాకళలలోఁ బ్రత్యేకనిపుణులనుగూడ నాశ్చర్యముగ్ధులఁజేసినాఁడు. ఆతనిగంభీరరూపమునకుఁదోడు,రవీంద్రుని కంఠస్వరమును లలితమై సమ్మోహనకరముగ నుండును. బంగాళీగీతముల నాతఁడు స్వయముగఁ బాడునప్పుడు, వానియర్థ మెఱుఁగని పాశ్చాత్యులుగూడఁ బరమానందముతో వానిరుచి నాస్వాదింతురు. కవిత్వవిశేష

మునను, వివిధతలోనేగాక విస్తీర్ణతలోను, రవీంద్రుని కెన యగువారు చాలనరుదు. రవీంద్రునికిఁ గవిసార్వభౌమబిరుద మెల్లవిధముల సార్థక మైనది. "కవులు తాత్త్వికులు కారు; తత్త్వవేత్తలు కవులు కానేరరు" అను సూక్తి చాలవఱకు నిజమైనను, రవీంద్రుని కిది యన్వయింపదు. అతనిగ్రంథములలోఁ దత్త్వవేదాంతములసూచన విశేషముగ నుండును. అతఁడు గొప్పయాదర్శవాది. దేశభక్తి, ఆత్మదర్శనము, ఆత్మానుభవము, విశ్వప్రేమ, పరోపకృతి యాతనిగ్రంథము లుద్ఘోషించు సందేశములు.

మధ్యకాలపుఁ గ్లిష్టతార్కిక చర్చలరీతి శల్యపరీక్ష లాయనకు రుచింపలేదు; సాంప్రదాయికమగు మూఢాచారములను లేనిపోని విభేదములనువదలి, మానవులుతమలోని పశుత్వమును బూర్తిగఁ ద్యజించి, అంతర్యామి ప్రతిహృదయములోను ప్రేమించు దైవత్వమును వికసింపఁ జేసికొనవలెనని యాయన కోరును. అట్టి మతబోధకుఁడగు కబీరుని గీతముల నూఱింటిని రవీంద్రుఁ డాంగ్లీకరించినాఁడు.

డెబ్బదియెన్మిదేండ్ల వయస్సున్నను, రవీంద్రుఁడు యువకులకంటె నధికోత్సాహముతోఁ బనిచేయుచుండును. మహావర్చస్వి; ధీశక్తి, ఔదార్యము, స్వార్థరాహిత్యము, ప్రజాక్షేమదృష్టియునుగలవాఁడు.

" ఆకారసదృశప్రజ్ఞః, ప్రజ్ఞయా సదృశాగమః
ఆగమై స్సదృశారంభః ప్రారంభసదృశోదయః॥"

అనికాళిదాసు దిలీపునిఁగూర్చిచెప్పిన శ్లోకము రవీంద్రునియెడఁ బ్రత్యక్షముగ సార్థకమైనది.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

(విమర్శన సమాధానము)

విద్వాన్, పిసుపాటి విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు.

(పిఠాపురము, 15—12—1939.)

(౧౧, ౧౨, ౧౪, ౧౫, ౧౬, ౧౭, ౨౨, ౨౬, ౩౮, ౪౩, ౪౪, ౪౬, ౫౦ ఆక్షేపములు సమాధానములు ముఖ్యముగాఁ జిత్తగింప విద్వాంసులు ప్రార్థితులు.)

కళాప్రపూర్ణ, రావుసాహేబు, శ్రీ గిడుగు వెంకటరామమూర్తి పంతులుగారు ప్రతిభ 3 సంపుటి 2, 3, 4, సంచికలలో శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువుపై నొక విమర్శనము వ్రాసినారు. అందు రెండవ సంచికలో వ్రాసినవిషయము ఆనిఘంటు సంపాదకులపై వ్రాయఁబడుట చేతను, సమాధాన మీయఁదగిన యంశమేమియు లేకుండుటచేతను దానికి సమాధాన మిచ్చుట మాని, మూఁడు నాలుగు సంచికలలో వ్రాసినదానికి మాత్రమే సమాధానము వ్రాయఁదలఁచితిని. పంతులు గారు తమ విమర్శనములోఁ జాలచోట్ల సంపాదకులతోపాటు పండితులనుగూడఁ దమ యాగ్రహమునకు గుఱిచేసినారు. మఱియు నిఘంటు రచనా విధానమే సూర్యరాయనిఘంటువువారికిఁ దెలియదనియును, అవకతవక నిఘంటువును వారు రచించినారనియును వ్రాసినారు. తెనుఁగు గ్రంథములలోనిపదములు, పంచకావ్యములలోని పదములు, ఆ. ప్తే. ని. కౌముదులలోనిపదములు, అనేకములు సూర్యరాయనిఘంటువులో లేవని యాక్షేపించినారు. ఇవియే కాక మఱికొన్ని యాక్షేపములు గూడఁ జేసినారు. పై యాక్షేపములు ప్రమాదభూయిష్ఠములుగా నున్నవి. వీరి యాక్షేపములును వానికి నేను వ్రాసినసమాధానములును సావధానముగాఁ బరికించువారి కీవిషయము గోచరింపఁగలదు. పంతులు

గారి విమర్శనములోఁ గలమంచివిషయములను నిఘంటుకర్తలు కృతజ్ఞతాపూర్వకముగా స్వీకరింతురు.

౧. ఆక్షే:—ఆంధ్రకవులు ప్రయోగించిన సంస్కృతశబ్దములలో మీరు విడిచినవి ముందుగా కొన్ని ఉదాహరిస్తాను. 'అర్పణమ్, సమర్పణమ్' అని నపుంసకములుగా ఆప్తేనిఘంటువులో ఉన్నవి. కాని తెలుగు కవులు (సంస్కృతకవులుగూడా) స్త్రీలింగములుగా ఇట్టిశబ్దములు ప్రయోగించడము అరుదుకాదు ... చ ... సమర్పణసేసె ... భార. ఆది. ౨ ౪౦. ఉ...సహస్రాక్షుఁడు భీమలింగమున కర్పణచేసిన... భీమ. ౫ ౩౦. సీ...పర్యుషితమును నర్పణసేయఁజాల ... పాండు. ౪. ౧౬౬. ఉ...ప్రాణములర్పణసేతు...శశాంక. ౩. ౮౪. "అర్పణ" సాధువు అని ఇకను అంగీకరిస్తారా? అంగీకరించరా? ఇట్లే ఆప్తేలోను శబ్దరత్నాకరములోను నపుంసకమని వ్రాసి ఉన్న 'వర్తనమ్' అనుశబ్దమును మహాకవులు 'వర్తన' అని ప్రయోగించి ఉన్నారు. బోలెడు ప్రయోగా లున్నవి...ఇట్టిది లేకుంటే ఆంధ్రనిఘంటు వవుతుందా?

(౧౮౯, ౧౯౦, ౧౯౧, పా.)

సమా:—దానార్థకములగు 'అర్పణా, సమర్పణా' శబ్దములు కల్పద్రుమము, వాచస్పత్యము, లఘుశబ్దార్థసర్వస్వము, విల్సన్సు, వైజయంతి, కేశవము, మేదిని, అమరము, మున్నగుసంస్కృతనిఘంటులలో లేవు. పంతులుగా రిచ్చినప్రయోగము లన్నింటిలోను 'అర్పణచేయు, సమర్పణచేయు' అనియే యున్నది కనుక 'అర్పణము + చేయు, సమర్పణము + చేయు' అనియుండఁగా 'ము' వర్ణకము లోపించి'అర్పణచేయు, సమర్పణచేయు' అయిన దని గ్రహింపవలెను. ఇవి 'నిరాకరణచేయు' మున్నగు వానివంటివి.

క. మన్ననఁ దొలంగి నిను నీ
యన్న నిరాకరణచేసి యాడెనొ నీ కా
యన్నపయి భక్తి దొలఁగెనొ... ఉ. రా. ౬. ౨౬౦

ఈప్రయోగమునుబట్టి 'నిరాకరణా' అను స్త్రీలింగశబ్దమున్న దనుట తప్పు. 'నిరాకరణము + చేయు' అనునప్పుడు మువర్ణలోపము వచ్చిన దనియే చెప్పవలయును. సూర్యా. ని. లో ఇట్టివి 'చేయు' శబ్దమునఁ జూపఁబడియున్నవి. 'వర్తన' ఇది చరిత్రాదులలోనిది. కనుకనే 'వర్తనము' అను రూపాంతరముకూడ, భార. అశ్వ. ౪. ౧౧౫. ఉత్తర హరివంశము. ౨. ౧౦౨. మున్నగుచోట్లఁ గలదు. ఈయర్థమున స్త్రీలింగము కల దనుట సర్వగ్రంథవిరుద్ధము.

౨ ఆక్షే:—'అనుగమ్యమానుఁడు' ఇది లేదు. (౧౯౨ పొ.)

సమా:—ఇది 'గమ్యమానము. వి ణ.' లో గతార్థము. సోపసర్గములకడ నన్నిరూపములు చూపకున్నను, అనుపసర్గములకడఁ జూపఁబడును గనుక వానిలో గతార్థము లగును.

3. ఆక్షే:—ఆస్తే. ని. లోని 'అంగనాజనులు' లేదు. 'అంగనాప్రియము' మాత్రమే సూర్యా. ని. లో ఉన్నది. (౧౯౨ పొ.)

సమా:— 'అంగనాజన' శబ్దము 'అంగనా, జన' శబ్దములలో గతార్థము. 'అంగనాప్రియము'నకు 'అశోకము' అనువిశేషార్థముండుటచే గ్రహించినారు. ఇట్టి యల్పవిషయములనుగూడ గ్రహింపక విమర్శకులు ప్రశ్నించుట యాశ్చర్యకరము.

౪. ఆక్షే:—'అశ్రుతపూర్వము, అదృష్టశ్రుతపూర్వము' ఇవి లేవు. 'అదృష్టపూర్వము' వ్రాసినవారు ఇవి ఎందుకు విడిచినారు?

(౧౯౨ పొ.)

సమా:—ఇట్టి నఞ్సమాసపదములనన్నిటిని గ్రహింప నక్కఱ లేదనియును, సూర్యా. ని. లోని 'అ. సం. అవ్య' లో నివి యన్నియు గతార్థములే యనియును నేను 'భారతి' ప్రమాథిభాద్రపదమాస సంచికలో వ్రాసిన 'సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు విమర్శపరామర్శము'న నిరూపించి యున్నాను. కనుకనే యిక్కడ మరల నివరింప లేదు. దిక్ప్రదర్శనార్థము 'అదృష్టపూర్వము' వంటివి సూర్యా. ని. లోఁ గొన్ని చూపఁబడినవి.

౫. ఆక్షే:—అవలుంచించు.

వ. మఱియు న్నొక్కజట యవలుంచించి వేల్చిన.

భార. అర. 3. ౨ ౬౭.

ఇది సూర్య. ని. లో లేదు. (౧౯౨ పా.)

సమా:—ఇక్కడ వ్రాఁతప్రతులలో

వ. మఱియు న్నొక్కజట తెంచి వేల్చిన.

(N 11-5-6 ఓరియంటల్ లైబ్రరీ.)

వ. మఱియు న్నొక్కజట యవలంబించి.

(N 14-2-30 ,, ఈపాఠము చాలప్రతులలోఁ గలదు.)

ఇట్లు భిన్నభిన్నపాఠములు కనఁబడుటచేతను, మాచూచిన వ్రాఁతప్రతులలో 'అవలుంచించు' కనఁబడకపోవుటచేతను, 'తెంచి' అను పాఠమే సరి గానోపు నని తలఁచి యిది త్యజింపఁబడినది.

౬. ఆక్షే:—'అసమేక్షణుఁడు, అతద్గుణసంవిజ్ఞానబహువ్రీహి' లేవు. (౧౯౨, ౧౯3 పా.)

సమా:—'అసమేక్షణుఁడు' 'అసమ, ఈక్షణ' శబ్దములలో గతార్థము. ఇట్టిదేయగు 'అసమనయనుఁడు' ఇచ్చియుండుటచేత 'అసమేక్షణుఁడు' ఈయకున్నను దోషములేదు. ఈవిషయము 'భారతి'లోని నా వ్యాసమున నిరూపించియున్నాను. 'అతద్గుణసంవిజ్ఞానబహువ్రీహి' బహువ్రీహిలో(ఇది-తద్గుణసంవిజ్ఞాన బహువ్రీహి, అతద్గుణసంవిజ్ఞానబహువ్రీహి-అని ద్వివిధము.) అని వ్రాసి యుదాహరణాదులు చూపియున్నారు. కనుక దానిలో నిది గతార్థము.

౭. ఆక్షే:—'ఆర=అంగారకుఁడు'

కం. మందారార్కాలయములు... కు. సం. ౪. 3౮3.

ఇది సూర్య. ని. లో లేదు. (౧౯3 పా.)

సమా:—పైయర్థమున 'ఆర' శబ్దము స్త్రీలింగము కాదు. కనుక 'ఆరము' అను రూపముతో సూర్య. ని. లో గ్రహింపఁబడియే

యున్నది. పంతులుగారు లేదనుటకుఁ గారణము తెలియదు. ఇట్లే "ఉప లశబ్దము స్త్రీ అన్నారు. పుం. కూడాను" (౨౦౧ పా.) అని పంతులు గారు వ్రాసినారు. కాని "ఉపలము. పుం" కూడ సూర్య. ని. ౨౬౨. పొరటలో గ్రహింపఁబడియే యున్నది. ఇట్టి ప్రమాదములు వీరివిమర్శ నమునఁ జాలచోట్లఁ గలవు.

౮. ఆక్షే:—"అవాఙ్మానసగోచరము" శివతత్త్వ. ౧౯౨. భార. శాంతి. ౫. ౯౦. దీనికి నిర్ధారకములు. ఈశబ్దము సూర్య. ని. లో లేదు. "అవాఙ్మనసగోచరము" మాత్రమే ఉన్నది. సంస్కృతపండితులు "వాఙ్మ నసమ్, అవాఙ్మనసమ్" మాత్రమే సాధుశబ్దాలంటారు. (౧౯3 పా.)

సమా:—వ్యాకరణము చదువుకొనిన సంస్కృతపండితులెవరును "అవాఙ్మానసము, వాఙ్మానసము" మొ. వానిని దప్పు లనరు. "అవాఙ్మ నోగోచరము, వాఙ్మనోగోచరము" మొ. వానిని మాత్రమే తప్పు లనె దరు. 'వాక్, మన' శ్శబ్దములకు సమాసము వచ్చునపుడే 'అచతురవిచ తు' రేత్యాది సూత్రమునఁ బాణిని 'వాఙ్మనస' అని నిపతించెను గనుక 'వాఙ్మనోగోచరము' మున్నగునవి తప్పులు. 'వాక్, మానస' శబ్దముల కు సమాసము వచ్చి 'వాఙ్మానసమ్' అగుట కెట్టి యాక్షేపమును లేదు. కనుకనే విశేషము గల "అవాఙ్మనసగోచరము" సూర్య. ని. లో గ్రహిం పఁబడినది. ఎట్టివిశేషమును లేని "అవాఙ్మానసగోచరము" గ్రహింపఁ బడ లేదు.

౯. ఆక్షే:—'ఏకమతి, ఏకవాక్యత' లేవు. (౧౯3 పా.)

సమా:—'ఏక, మతి; ఏక,వాక్య' శబ్దములలో గతార్థములు. ఇట నెట్టివిశేషార్థమును లేదు. ఇట్టినిర్విశేషసమస్తశబ్దముల నన్నింటి నీయ వలయు ననుట సమంజసము కా దని 'భారతి' లోని నావ్యాసమున నిరూ పించియున్నాను.

౧౦. ఆక్షే:—"ఆబాలవృద్ధము, ఆబాలగోపాలము, ఆమూల చూడము" లేవు. వీనికి నిర్వ. 3.౭౯, ౪.౬౭, విక్ర. ౭.3౯. మొ. ప్రయోగములుకలవు. (౧౯3 పా)

సమా:—సూర్య. ని. లోని "ఆ. సం. అవ్య"లో నిట్టివి చూపఁబడినవి. కనుక వీనిని బ్రత్యేకముగా గ్రహింప నక్కఱ లేదు. ఇవియే గాక యిట్టి వింకనెన్నియున్నను దానిలో గతార్థము లగును.

౧౧. ఆక్షే:—'అప్సరలు' శ్రీనాథుఁడే ప్రయోగించినాఁడు 'అప్సర' తప్పంటారు సంస్కృతపండితులు, అమరవ్యాఖ్యలు చదువనివారు. క్షీరస్వామి (గొప్పవ్యాఖ్యాత) "అప్సరా ఇతి దర్శనాత్" సాధువు అన్నాఁడు. ప్రాకృతములో 'అచ్ఛర' ఎలాగైనది? శిష్టులు 'అప్సరా' అంటూ ఉంటే, అశిష్టులు 'అచ్ఛరా' అన్నారు. భీమఖండము చూడండి. ఉ... సహా, ప్రాక్షుఁడు భీమలింగమున కర్పణచేసినయప్సరల్ విహా, పాక్షు నెనుర్గొనం జనిరి... భీమ. ౫. ౩౦. (౧౮౪ పొ.)

సమా:—నేనీసందర్భమున క్షీరస్వామివ్యాఖ్య మున్నగునవే కాకమరవ్యాఖ్యలు చదివినాను. కాని పంతులుగారు వ్రాసినట్లు 'ఆకారాంతమగు-అప్సరా' శబ్దము కల దన్న వ్యాఖ్య యొక్కటియుఁ గానఁబడలేదు. ఇఁక "క్షీరస్వామి 'అప్సరా ఇతిదర్శనాత్' సాధువు అన్నాఁడు" అని పంతులుగారు వ్రాయుట సరియగునో కాదో కొంచెము పరిశీలింతము.

"స్త్రియాం బహుష్వప్సరసః" అమరము. "అద్భ్యస్సృతా- అప్సరస ఇతి-ఏకాపి శబ్దశక్తిస్వాభావ్యాత్. అప్సరా ఇతి దర్శనా త్ప్రాయికం బహుత్వమ్" క్షీరస్వామివ్యాఖ్య. అమరమున 'అప్సర' శబ్దము బహువచనాంతమని చెప్పినాఁడు గదా! ఒక్కయచ్చరను బహువచనాంతమగు నీ శబ్దమెట్లుచెప్పును? అని ప్రశ్నించుకొని యీశబ్దమున కట్టిశక్తి గలదు గనుక నేకవ్యక్తిని గూడ బహువచనాంతమే చెప్పును అని మూలమును సమర్థించి (అనది చ. అష్టా. ౮. ౪. ౪౭. సూత్రభాష్యమున) అప్సరాః' అని యేకవచనాంతప్రయోగముకలదు గనుక నమరుఁడు చెప్పిన బహుత్వము ప్రాయికము-అని క్షీరస్వామి వ్రాసినాఁడు. "అప్సరా ఇతి" అనుచోట సంధికార్యములు చేయుటచేత విసర్గలోపము వచ్చినది. ఆకారాంతమే యైనచో 'అప్సరేతి' అనియుండ వలయును. మఱియు నిక్కడ

'అప్సర'శ్శబ్దము సకారాంతమే కాక, ఆకారాంతముకూడఁగలదా? లేదా? యనువిచారణయే లేదు. పంతులుగారు పై వ్యాఖ్యనుబట్టి ఆకారాంతమగు "అప్సరా"శబ్దముకలదని సిద్ధాంతీకరించుటపొరపాటు. మఱియు"సూ. సర్తే రప్పూర్వాదసిః. ఉణాది. ౪. ౬౭౬. అప్సరాః. ప్రాయేణాయంభూమ్ని. అప్సరసః."అనికౌముదిలోను, అమరసుధ మొదలగునమరవ్యాఖ్యలలోను "అప్సరస్స్వప్సరాఃప్రోక్తా సుమనా స్సుమనస్స్వపి"అని ద్విరూపకోశము లోను గలదు. "అస్య(=అప్సరశ్శబ్దస్య)శుభంయూశబ్దవద్రూపమితి ముకు టోక్తం చింత్యమ్. అప్సరశ్శబ్దస్య సాంతత్వాత్" అని సుధావ్యాఖ్యలో నప్సరశ్శబ్దము సాంతమే యనికూడఁ గలదు. కనుక వైదికోదాహరణము తో వాచస్పతి యిచ్చిన 'అప్సరా' శబ్దము వైదికమేకాని లౌకికము కా దు. ఆప్తేయిచ్చిన "అనప్సరేవ ప్రతిభాసి" విక్రమో. ౧. అంకములో "అనప్సరా ఇవ మే ప్రతిభాసి" అనుపాఠము కొన్ని గ్రంథములలోఁ గనఁ బడుచున్నది. తద్వ్యాఖ్యాతలు కూడఁ బై పాఠమునే గ్రహించినారు. కావున నిదియు ఆకారాంతము లౌకిక మనుటకు సాధకము గాదు. "అప్స రాసు చ యా మేధా గంధర్వేషు చ యన్మనః"ఇత్యాద్యనేకస్థలములలో వేదమున ఆకారాంతము కలదు. లోకమునఁ గలదనుటకు నిర్ధారకప్రమా ణము కనఁబడ లేదు. వైదికమగు 'అప్స'శబ్దము నాధారముగాఁ జేసికొని 'అప్సరా'శబ్దమునకు వాచస్పతి వ్రాసిన వ్యుత్పత్తికూడ నిది వైదికమనియే సూచించుచున్నది. మహావిద్వాంసులును మిక్కిలిపరిశీలకులు నగురంగా చార్యులుగా రీశబ్దము నాకారాంతముగాఁ దమనిఘంటువున నీయకుండు టయు మూలనిఘంటువులలో లేకుండుటయుఁ గూడ నిది లౌకికము కాద నుటకే సాధకములు. ఇట్టి వైదికశబ్దమును శ్రీనాథుఁ డెట్లు ప్రయోగిం చును ? కావుననే సూర్య. ని. ఈశబ్దమును గ్రహింపలేదు.

ఇఁక సంస్కృతమున ఆకారాంతమగు 'అప్సరా' శబ్దము లేకున్న చోఁ బ్రాకృతమున 'అచ్ఛరా' ఎట్లైనది ? అను పంతులుగారి ప్రశ్న మునకు సమాధాన మిచ్చెదను.

ప్రాకృతవైయాకరణులు, ప్రాకృతనిఘంటుకర్తలు, సంస్కృతనాటకవ్యాఖ్యాతలు మున్నగువా రందఱును సకారాంత మగునప్సరశ్శబ్దము నుండియే "అచ్ఛరా" వచ్చిన దని వ్రాసినారు. చూడుఁడు. హేమచంద్రుఁడు తనప్రాకృతవ్యాకరణమున "సూ. ఆయురప్సరసోర్వా. ౮.౧.౨౦. ఏతయో ర న్త్యవ్యంజనస్య సో వా భవతి. ఉదా:—అచ్ఛరసా. అచ్ఛరా. సూ. హ్రస్వాత్ థ్యశ్చత్సప్సా మనిశ్చలే ... ఉదా:-అచ్ఛరా" అని వ్రాసినాఁడు. ప్రాకృతసర్వస్వమునఁ గూడ 'అప్సర'శ్శబ్దభవము 'అచ్ఛరా' అని కలదు. మఱియుఁ బ్రాకృతమంజరిలో "శ్చత్సప్సాంఛః" అను సూత్రమున "శ్లో. శ్చత్సప్సానాం త్రయాణాంచ ఛకారాదేశ ఇష్యతే, పశ్చాత్కుత్సాప్సరాశ్చేతి పచ్ఛాకుచ్ఛాచ్ఛరాః క్రమాత్" అని సకారాంతమునకే 'అచ్ఛరా' అగునని కలదు. శాకుంతలము విక్రమోర్వశీయము మున్నగు సంస్కృతనాటకములలో 'అచ్ఛరా' అను ప్రాకృతరూపము కలదు. వానిఛాయలలోను వ్యాఖ్యలలోను 'అప్సరస్' శబ్దమే దానికి మూలరూపముగా నున్నది. "మేణఆ ణామ అచ్ఛరా" ప్రాకృతము. "మేనకా నామాప్సరాః" ఛాయ. శాకుం. ౧. ౩౧ పొ. విక్రమో. ౧. ౨౮.

"Childers" పాళీనిఘంటువులోఁ గూడ 'అచ్ఛరా' శబ్దము 'అప్సరస్' శబ్దభవ మనియే గలదు. వస్తుస్థితి యిట్లుండఁగాఁ బంతులుగారు సంస్కృతమున 'అప్సరా' శబ్దము లేకున్నఁ బ్రాకృతమున 'అచ్ఛరా' కాదని వ్రాయుట సరి కాదు.

భీమఖండములోని 'అప్సరల్' ముద్రణప్రమాదపతితము. 'అచ్ఛరల్' అనియుండవలయును. అట్లుకాక 'అప్సర'శ్శబ్దమునకే 'అప్సరలు, అప్సరసలు, అప్సరస్సులు' అను మూఁడు తత్సమరూపములు కలవని చెప్పుటకైనను 'అప్సర' అను దానికి నిర్ధారకప్రయోగములు కనఁబడలేదు. ఆంధ్రవ్యాకరణములలోఁగూడ నీరూపము సాధింపఁబడలేదు. పై భీమఖండమునఁబోలె "వ...దివ్యాప్సరలు...కాశీ. ౩.౧౭౦" అని ముద్రిత

గ్రంథమునఁ గలదు. కాని యిక్కడ వ్రాఁతప్రతులను బరిశీలింపఁగా "దివ్యా ప్సరసలు" (N. 4377; N. 2884 పరిషత్కార్యాలయమునందలి తాళపత్ర పుఁబ్రతులలో) అను సాధుపాఠము గాన్పించినది. మఱియు, భీమ. ౫. ౪౦, ౧౧౭. కాశీ. 3. ౧౩౯. మొదలగుచోట్ల 'అప్సరసలు' అను టకు నిర్ధారకప్రయోగములను శ్రీనాథుఁడే ప్రయోగించియుండుటచేత భీమ. ౫. ౩౦. లో 'అచ్చరల్' అనియే యుండుట స్వారసికము. వ్రాఁత ప్రతులలో 'అప్పరుల్, అప్సరల్' మొ॥ భిన్నభిన్న పాఠములు భీమ. ౫. ౩౦. లోఁ గనఁబడుచున్నవి. కావుననే సూర్య. ని. 'అప్సరలు' అను రూపమును గ్రహింపలేదు.

౧౨. ఆక్షే:—'అనుభవత' ఈశబ్దము ఆ శ్రైనిఘంటువులో లేదు. అందుచేతనే సూర్య. ని. లోనూ లేదు. తెలుగుకవులు ఇది ప్రయో గించియున్నారని ఈనిఘంటువురచించిన పండితమహాశయులకు తెలి యదు. చూడండి నారాయణకవి రచించినపంచతంత్రము.

సీ... అనుభవతకు రానియర్థంబు... మిత్రభేదము. ౭౦. (౧౯ ౫ పొ)

సమా:—పైశబ్దము 'అనుభవిత (=అనుభవము)' కాని 'అను భవత' కాదు. కనుకనే ఆముక్తమాల్యద. ౨. ౨౧. పద్యవ్యాఖ్యలో శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రులుగారు "అనుభవతకున్-అను పాఠము పొరపాటు దానికి 'అనుభవమునకు' అనునర్థమును రాదు. అందలి 'తల్' ప్రత్య యము 'అప్రసక్తము' అని వ్రాసినారు" పంతులుగారి యీ యాక్షేపము బాలకవిశరణ్యములో 'అనుగొంట' అను సౌపవిభక్తికమునకు వీరు వ్రాసిన "అనుగు + వెంట" అనువ్యుత్పత్తిని స్మృతికిఁ దెచ్చుచున్నది.

ఇక్కడకు సూర్య. ని. లో లేవని విమర్శకులు చూపిన యాంధ్ర కవిప్రయుక్తసంస్కృతశబ్దము లైనవి.

౧3. ఆక్షే:—పంచకావ్యాలలోని మాటలలో వీరు విడిచినవి కొన్ని ఎత్తివ్రాస్తాను. (౧౯ ౫ పొ)

సమా:— ఈయాక్షేపముతో విమర్శకు లిచ్చిన శబ్దములు చాల వఱకు గృహీతములలో గతార్థములు, అనావశ్యకములు. కనుక నే వానిని గ్రహింపలేను. గ్రంథవిస్తరము లేకుండుటకై సూక్ష్మరీతితో వానికి సమాధాన మిచ్చెదను.

ఈక్రిందిశబ్దములు లేవని విమర్శకుల యాక్షేపము.	సమాధానము.
1. అగృధ్నుః.	1. 'అ, గృధ్నువు. విణ'లలో గతార్థము. ఇట్టి నఞ్ సమాసముల నన్నింటి నీయలేదని యాక్షేపించుట సమంజసముకాదని ౪. ఆక్షేపసమాధానమున వ్రాసినాను.
2. అసాంప్రతమ్.	2. 'అ, సాంప్రతము'లలో గతార్థము.
3. ఆత్మేశ్వరః.	3. 'ఆత్మన్, ఈశ్వర' శబ్దములలో గతార్థము.
4. ఉభయాంసమ్.	4. ఇది 'సన్నమిత్రోభయాంసం శివం' అనుదానిలోనిది. 'ఉభయ, అంస' శబ్దములలో గతార్థము.
5. ఉచ్ఛిలీంధ్రా.	5. 'ఉద్, శిలీంధ్ర' శబ్దములలో గతార్థము.
6. అత్యాదిత్యం.	6. 'అతి' 3 వ యర్థములో నిట్టివి సోదాహరణముగాఁ జూపఁబడినవి. కనుక దానిలో నిది గతార్థము. దిక్ప్రదర్శనార్థము 'అత్యగ్ని, అత్యంకుశము' వెు. కొన్ని ప్రధానపదములుగా గ్రహింపఁబడినవి.
7. అదేవమాతృకా.	7. 'అ, దేవమాతృకము. విణ'లలో గతార్థము.
8. ఉపస్నుతా.	8. 'ఉప, స్నుతము'లలో గతార్థము.
9. అవిపత్తిః.	9. 'అ, విపత్తి' శబ్దములలో గతార్థము.
10. అనాత్మనీనమ్.	10. 'అ, ఆత్మనీనుఁడు. విణ'లలో గతార్థము.
11. అంతర్వహ్నిః.	11. 'అంత, వహ్ని' శబ్దములలో గతార్థము.

12. ఉష్ణభా॰.	12.	ఇది 'ఉష్ణాంశువు'లో వ్రాసిన విశేషములో గతార్థము.
13. అహివిద్విట్.	13.	'అహిరిపువు' ఉండఁగా నీపదము లేకున్న నేమి? కల్పనాసాధ్యములగు నిట్టివానిలో దిక్ప్రదర్శనమునకై కొన్నిమాత్రమే చూపెదరు. అట్లు కానిచో 'అహిశత్రువు, అహివైరి, అహిసపత్నుఁడు, అహ్యరి' మొ॥ పదములుమాత్రము గ్రహింపవలదా? ఈవిషయము 'భారతి'లోని నావ్యాసమున విపులముగా విమర్శింపఁబడినది.
14. అధరవాసస్.	14.	'అధర, వాసస్' శబ్దములలో గతార్థము.
15. ఉపరిచితా (కిరాతార్జునీయము.౭.౬)	15.	ఇది 'ఉపరచితా' కాని 'ఉపరిచితా' కాదు. (చూ. వ్యాఖ్య.) 'ఉప, రచితము. విణ'లలో లో నిది గతార్థము.
16. ఏకవేణీ.	16.	'ఏక, వేణీ' శబ్దములలో గతార్థము.
17. ఆశ్వాంసుడు ('అనాశ్వాంసుడు' మాత్రము ఎత్తుకొన్నారు 'ఆశ్వాంసుడు' లేదు. ౧౬౭ పే.)	17.	పంతులుగారు "సూ. ఉపేయివాననాశ్వాననూచానశ్చ. అష్టా 3. ౨. ౧౦౯. లో 'అనాశ్వాన్' కలదుగనుక 'ఆశ్వాన్'కూడ నుండవచ్చు నని యూహించి "ఆశ్వాన్" సూర్య. ని. లో లేదని యాక్షేపించినారు. కాని 'నఞ్'ఉపపదముగా నున్నప్పుడే 'అశ'ధాతువునకు లోకమున 'క్వసు' ప్రత్యయమును, ఇడభావమును వచ్చి 'అనాశ్వాన్' అనురూపమగునని పాణిని "ఉపేయివా ననాశ్వా ననూచానశ్చ. అష్టా. 3. ౨. ౧౦౯" అనుసూత్రమునఁ జెప్పినాఁడు. కనుక 'ఆశ్వాంసుఁడు' అనునది యపశబ్దము. ఇట్టి యపశబ్దములు సూర్య. ని. లో లేకుం

ఘట దానికి గౌరవావహము కాదా? మఱియు 'అనాశ్వాన్' మొదలగునవి కొన్నితప్పఁ దక్కిన 'క్వసు' ప్రత్యయాంత శబ్దములు వైదికములు. ఐనను వీనిలోఁ గొన్నింటిని మహాకవులు తమ కావ్యములలోఁ బ్రయోగించియున్నారు. వానిని మాత్రమే నిఘంటువులు గ్రహించును. కనుక 'ఆరివాంసుఁడు' మున్నగు-కవిప్రయుక్తములు గాని 'క్వసు' ప్రత్యయాంత శబ్దములు సూర్యా. ని. లో సీయలేదని వీరివ్యాసమున నక్కడక్కడఁ జేసిన యాక్షేపము లాదరణీయములు కావు.

18. ఆదిపూరుషః 19. ఆదిపురుషః (ఈ రెండూ లేవు)	18. 19. ఈ రెంటును 'ఆది, పూరుష; ఆది, పురుష' శబ్దములలో గతార్థములు.
20. అపస్పృశా (మాఘము.౨.౧౧౨)	20. ఇక్కడ శ్లేష కలదు. కనుక "అ, పస్పృశ; అప, స్పృశ" శబ్దములలో గతార్థము.
21 ఔద్ధవీ.	21. సంబంధార్థమున సాధారణముగా వచ్చు 'అణ్' ప్రత్యయముచేత సిద్ధించెడి రూపము లసంఖ్యాకములుగా నుండును. కనుక నట్టివాని నన్నింటిని గ్రహించుట నిఘంటుసంప్రదాయము కాదు. వానిని వ్యాకరణమువలననే తెలిసికొనవలయును.
22 అభూమిః	22. 'అ, భూమి' శబ్దములలో గతార్థము.
23. ఉద్రశ్మిః	23. 'ఉద్, రశ్మి' శబ్దములలో గతార్థము.
24. అరవిందనాభిః (మాఘము 3-౬౯)	24. 'అరవిందనాభియే' కాక 'అరవిందనాభుఁడు' అను రూపాంతరముకూడఁ గలదు. ఇట్లే కమలనాభుఁడు, సారసనాభుఁడు' మొదలగు ననేక

శబ్దములు కలవు. ఇవియన్నియును 'నాభి' శబ్దములో సోదాహరణముగా వ్రాసిన విశేషములో గతార్థములు.

25. అసంబాధమ్. — 25. ఇదియు 'నఞ్'సమాసమే కనుకఁ దత్తచ్ఛబ్దములలో గతార్థము.

26. అధివేలమ్. — 26. విభక్త్యర్థమున నవ్యయీభావము వచ్చి నిష్పన్నములగు నిట్టిశబ్దము లనంతములుగా నుండును. వానినన్నింటిని నిఘంటువులు గ్రహించుట యశక్యము. కనుక సవిశేషములగు 'ఉపగిరమ్, ఉపగిరి' మున్నగువానినే తప్పఁ దక్కిన యవ్యయీభావసమాసముల నన్నింటిని నిఘంటువులు గ్రహింప నక్కఱలేదు.

27. ఉత్తమలాభః ('ఉత్తమసాహసము'వంటిదే. వ్రాసినారు కారు) — 27. 'ఉత్తమ,లాభ' శబ్దములలో గతార్థము. 'ఉత్తమ సాహసము'వంటిది కాదు.అం దర్థవిశేషము కలదు. ఇం దెట్టివిశేషమును లేదు.

28. ఉత్పిత్సుః. — 28. 'ఉద్, పిత్సు' శబ్దములలో గతార్థము.

29 అస్వర్గ్యము. — 29. 'అ, స్వర్గ్యము'లలో గతార్థము.

" వ్యాకరణశాస్త్రమందు వ్రాసిఉన్నవే చాలామాటలు సూర్య. ని. లో లేవు. అట్టివాటిలో కొన్నిముందుగా ఉదాహరిస్తాను." అని విమర్శకులు వ్రాసి చూపిన శబ్దములకు సమాధానములను జిత్తగింపుఁడు.

౧౪. ఆక్షే:—" అహర్దివి, అహస్పతి, అహఃకరుడు " ఇవి ఆప్టే. ని. లో ఉన్నవి. వీరు విడిచినారు. రూపాంతరము లన్నీ నిఘంటువులో వ్రాయకపోతే విద్యార్థులకు అవి ఉన్నవని తెలియదు. ఎవరైనా అవి ప్రయోగిస్తే తప్పు లనుకొంటారు....(౧౯౯ పా.)

సమా:—"అచతురవిచతు" రేత్యాదిసూత్రమున (అష్టా. ౫. ౪. ౭౭) 'అహర్దివము' అని నిపతింపఁబడినది గనుక లోకమున 'అహర్దివ

ము' అనునదియే సాధువు. 'అహర్దివి' అనునది వైదికము. ఈ వైదిక శబ్దము నీయ లేదని యాక్షేపించుట సమంజసముకాదు. ఆప్టే వైదికలౌకిక శబ్దనిర్ణయమునఁ జాలచోట్లఁ దప్పినాఁడు. ఈవిషయ మిందే స్థలాంతరమున విశదముగా నిరూపించితిని.

'అహస్పతి' అపశబ్దము. "అహరాదీనాం పత్యాదిషువా రేఫః" అనువార్తికముచేత "అహర్పతి, అహఃపతి, అహఁపతి" అనురూపములగును. సత్వవిధాయకము లేదు గనుక 'అహస్పతి' అసాధువు. అందుచేతనే ప్రామాణికులగు రంగాచార్యులుగారును,విల్యమ్సును దమనిఘంటువులలో నీశబ్దమును గ్రహింపలేదు.

కస్కాదిగణములో 'అహస్కర' శబ్దమును బఠించి "కస్కాదిషుచ. అష్టా. ౮. ౩. ౪౮" అను సూత్రముచేత దానికి నిత్యముగా సత్వమును బాణిని విధించినాఁడు. కనుక 'అహఃకరుఁడు' అను రూపము తప్పు. 'అమరసుధ' మొదలగు నమరవ్యాఖ్యలన్నియు నిట్లే వ్రాసినవి. అందుచేతనే రంగాచార్యులుగారు, విల్యమ్సు, ఈ రూపము నీయలేదు.

ఇట్టి యపశబ్దములు సూర్య. ని. లో లేకుండుట గుణమా? దోషమా?

౧౭. ఆక్షే:— "అహోరాత్రము. సం. వి. అ. పుం." అని సూర్య. ని. లో ఉన్నది. కాని ఆప్టే. ని. లో "అహోరాత్రః, అహోరాత్రమ్" అని రెండులింగములలో ప్రయోగములతో కూడా ఈశబ్దమున్నది. సంస్కృతవిద్యార్థుల కేలాగున తెలుస్తుంది. (౧౮౯ పొ.)

సమా:— 'అహోరాత్ర' శబ్దమునకు నపుంసకలింగము వేదమున నుండును. లోకమునఁ బుంలింగము మాత్రమే యుండును. అని "హేమంతశిశిరావహోరాత్రే చ ఛందసి. అష్టా. ౨. ౪. ౨౮; రాత్రాహ్నాహాః పుంసి. అష్టా. ౨. ౪. ౨౯" అను సూత్రములలోఁ బాణిని యనుశాసించినాఁడు. ఈయర్థమునే అమరుఁడును "శ్లో. రాత్రాంతాః ప్రాగసంఖ్యకాః" అని యనువదించినాఁడు. ఇఁక ఆప్టే చూపిన మను

స్మృతిప్రయోగమునే వాచస్పత్యకారుఁడును జూపి "రాత్రాహ్నాహాః పుంసీతి పాణిన్యుక్తేః పుంస్త్వేపి ఆర్షత్వాత్క్లీబమ్"అని స్పష్టముగా నపుంసకలింగ మార్షమని వ్రాసినాఁడు. రంగాచార్యులుగారు కూడ నపుంసకలింగము వైదికమని వ్రాసినారు. ఇప్పుడు ఆప్తే. ని. వ్రాసినది తప్పా? సూర్య. ని. వ్రాసినది తప్పా? విద్వాంసులు నిర్ణయించి సంస్కృత విద్యార్థులకుఁ దెలుపుదురుగాక.

౧౩. ఆక్షే:— 'ఇషణిః, ఇషణ్యా' లేవు. (౧౯౯ పు.)

సమా:— ఇవి రెండును వైదికములు. లోకమున నుండవు. 'అగువు' వైదికము కాకున్నను వైదిక మనుకొని "'అగువు' వంటి వైదికశబ్దములను సూర్య. ని. లో గ్రహించినారు. అట్టివానిని వైదికము లని తెలియక విద్యార్థులు ప్రయోగించి నిందపాలు కావలసివస్తుంది. అందు కుత్తరవాదు లీనిఘంటు నిర్మాతలు" అని వ్రాసినపంతులుగారే పై వైదిక శబ్దములు గ్రహింప లేదని యాక్షేపించుట యతివిచిత్రము. వాచస్పత్యమున నివి వైదికము లని స్పష్టముగాఁగలదు. చూడుఁడు. "ఇషణి. స్త్రీ. ఇష-భావే అని. వేదే నిపాతనా ద్గుణాభావః... ఇషణిమిచ్ఛతి క్యచ్. వేదే నిపాతనా దిలోపః. ఇషణ్యతి... తతః భావే అ. ఇషణ్యా."

ఇప్పు డైనను ఆప్తే వైదికలౌకిక శబ్దనిర్ణయమునఁ దప్పిపోయినాఁడని పంతులుగా రంగీకరించెదరా? లేదా? ఇట్టివాని నన్నింటిని సవిమర్శముగాఁ బరిశీలించి యర్హము లగువానినే సూర్య. ని. గ్రహించినది.

౧౪. ఆక్షే:— "అ వ. సం. అవ్య. దీని యాద్యక్షరము వైకల్పికముగా లోపించును. ఉదా: అవతంసము, వతంసము" ఎంత హాస్యాస్పదముగా ఉన్నది! ఆప్తేలో వైకల్పిక మని లేదు. కొన్నిచోట్ల అకారము లోపిస్తుంది. ఉదా: 'వగాహ్య' అని ఉన్నది. అవనతము, అవమానము, అవతారము మొదలగువాటిలో "అ" లోపిస్తుందా? ఇదెక్కడి శాస్త్రము? ఇదెట్టిపాండిత్యము? (౧౯౯, ౨౦౦ పు.)

సమా:—"వష్టి భాగురి రల్లోప మవాప్యో రుపసర్గయోః" అని భాగురిమతమున 'అవ' అను దానిలోని "అ" కారము లోపించును. పాణిని మతమున లోపింపదు. కనుకనే వైకల్పికముగా లోపించు నని సూర్య. ని. వ్రాసినది. 'అవనతము' మొ. శబ్దములన్నింటను భాగురిమతమున 'అ' తప్పక లోపించుదు. 'అవగ్రహము, అవధానము' మొదలగువానిలో లోపింపలేదా? ఆప్టే వ్రాంత నిష్ప్రమాణము. కనుకనే వాచస్పత్యమున "అవ. అస్య వా అతో లోపః" అనియే కలదు. కౌముది చదువుకొన్న వారి కెల్ల నిది తెలిసినదే.

౧౭. ఆక్షే:— 'అవినాయిన్, అవిశాయిన్' మొ. లేవు. (౨౦౦ పొ.)

సమా:—ఇవి ఆప్టే, వాచస్పతి, విల్స్యమ్సు, రంగాచార్యాది సంస్కృతనిఘంటువులలో లేవు. కాశికావృత్తిలోని గ్రహ్యాదిగణములో మాత్ర మున్నవి గణరత్నమహోదధిలోని గ్రహ్యాదిగణములో లేవు. కౌముదీగణపాఠములో "అవిశాయిన్" లేదు. సంస్కృతనిఘంటువులు కూడ గ్రహింపనివియు, గణపాఠములలోను సందిగ్ధములుగా నున్నవియు నగు నిట్టిశబ్దము లాంధ్రనిఘంటువులో గ్రహింపఁబడ లే దని యాక్షేపించుట సమంజసమో యసమంజసమో యుభయభాషాభిజ్ఞులు నిర్ణయింతురుగాక.

విమర్శకులు తమవిమర్శనమున నక్కడక్కడ నిట్టివియే యింకను గొన్నిశబ్దము లిచ్చి యివి సూర్య. ని. లో లే వని యాక్షేపించినారు. వానికిఁ గూడ నిదియే సమాధానము.

౧౮. ఆక్షే:—"అనుచ్ఛిత్తిధర్మా, అధిజ్యధన్వా, అంగవిషంగః" ఇవిలేవు. (౨౦౦ పొ)

సమా:—"ధర్మా దనిచ్కేవలాత్. అష్టా. ౫. ౪. ౧౨౪" అను సూత్రముచేత "గృహీతధర్మా, ఆదృతధర్మా, నివృత్తిధర్మా" మున్నగు ననేకశబ్దములు కాఁగలవు. వీని నన్నిటిని సంగ్రహించుట యశక్యము.

కనుకనే యుదాహరణార్థము "అక్షర్మము" మొ. కొన్ని గ్రహించి 'ధర్మ' శబ్దములో నీరూపముల నెల్లఁ దెలిసికొనుటకు వీలుగా నుండునట్లు పైసూత్రముయొక్క భావమును వ్రాసి యుదాహరణములు చూపి యున్నారు. ఇట్లే "ధను" శ్శబ్దమునను వ్రాయఁబడినది. స్వరూపప్రదర్శనార్థము "ఇక్షుధన్వా" మున్నగునవి కొన్ని చూపఁబడినవి. కనుక నిట్టివి యన్నియును దత్తచ్ఛబ్దములలో గతార్థము లగును.

'అంగవిషంగ' శబ్దము కౌముదిలోను, ఆ౯. ని. లోను లేదు. కౌముదిలో "సమాసేంగులే స్సంగః. అష్టా. ౮. ౩. ౮౦" లో "అంగులిషంగః" అని కలదు. అది సూర్య. ని. లో గ్రహింపఁబడియే యున్నది. 'అంగులిషంగము' అనుదానికి బదులుగా 'అంగవిషంగము' అని పంతులుగారు వ్రాసినారేమో ?. ఇట్టిప్రమాదములు వీరివ్యాసమునఁ జాలఁ గలవు. వానిలోఁగొన్ని నావ్యాసమున నాయూస్థలములలోఁ జూపినాను.

౨౦. ఆక్షే:— ఉత్తరతీరమ్, ఉత్తరతారమ్—రెండూ లేవు... ఇట్టిశబ్దములు లేనందున ఈనిఘంటువు ప్రమాణముగా అంగీకరించ దగినది కాదు. (౨౦౦ పే)

సమా:—"దిక్శబ్దేభ్య స్తీరస్య తారభావో వా" అను వార్తికముచేత, దిగ్వాచకశబ్దములకుఁ బరముగా నున్న 'తీర' శబ్దమునకు 'తార' అను నాదేశము వికల్పముగా వచ్చును. కనుక "ఉత్తరతీరమ్, ఉత్తరతారమ్, ఉదక్తీరమ్, ఉదక్తారమ్, అవాక్తీరమ్, అవాక్తారమ్, దక్షిణతీరమ్ దక్షిణతారమ్" మొదలగు ననేకశబ్దము లగును. వాని నన్నిటిని బ్రత్యేకముగా గ్రహించిన వ్యర్థముగా గ్రంథము పెరుఁగును. కనుక 'తార' శబ్దములో నీవిషయమును సోదాహరణముగాఁ జూపి పైశబ్దముల నన్నిటిని బ్రత్యేకముగా గ్రహించుట మానివేసినారు. వాచస్పత్యాది నిఘంటుకర్తలు గూడ నీమార్గమునే యనుసరించినారు.

౨౧. ఆక్షే :— అధోఽధః, ఉపర్యుపరి, అధ్యధి, మొ. లేవు. (౨౦౦ పే.)

44

సమా:— ‘ అధస్, ఉపరి, అధి ’ అనువానిని సూర్య. ని. లోఁ బ్రత్యేకముగా గ్రహించియున్నారు. వానియామ్రేడితరూపము లగు ‘అధోధః’మున్నగు శబ్దములను గ్రహింపలే దనుట సమంజసము కాదు. అట్లుకాక యామ్రేడితరూపములను గూడ నీయవలయు ననునెడల “వనే, వనే, వృక్షం వృక్షమ్, మందం మందమ్, సుందర సుందర, చోరచోర, సర్పస్సర్పస్సర్పః”మున్నగువాని నన్నిటిని గ్రహింప వలసియుండును. అట్లు గ్రహించుట యశక్యము. అది నిఘంటు సంప్రదాయము కూడఁ గాదు.

౨.౨. ఆక్షే:—ఆచర్యమ్. (=కర్మశోభనమ్), అపరపరా, అపరకరః- లేవు. (౨౦౦ పా)

సమా:- ‘ఆచర్యము’ అనుశబ్దము సూర్య. ని. లో “ఆచరింపఁ దగినది” అనునర్థముతో నున్నది. కాని. “సూ. ఆశ్చర్య మనిత్యే. అష్టా. ౬. ౧. ౧౪౭.” లో “అనిత్యేకిమ్. ఆచర్యం కర్మ శోభనమ్” అని కౌముదిలో దీనికి “శోభనకర్మము” అను నర్థము కూడఁ గలదు. ఆయర్థము సూర్య. ని. లో లేదు, అని పంతులువారి యాక్షేపము. ఇదిచూడఁగా “అక్షయ్యము అనుదానికి ‘గ్రాసమాత్రభిక్ష’ అను నర్థము శ్రీనాథుని కాశీఖండమునఁ గలదు. ఆయర్థము సూర్య. ని. వా రియ్య లేదు” అని ప్రమాథిసంవత్సరాది సంచికలో వ్రాసిన వడ్లమూడి వేంకటరత్నముగారి వ్రాఁత స్మృతికి వచ్చి నవ్వు వచ్చుచున్నది. ఆఙ్పూర్వకమగు “చర” ధాతువునకు అద్భుతార్థము గమ్యమాన మగునప్పుడే ‘సుట్’ వచ్చి ‘ఆశ్చర్యమ్’ అనురూప మగును. అద్భుతార్థము గమ్యమానము కానప్పుడు ‘సుట్’ రాదు. కనుక ‘ఆచర్యమ్’అను రూపమే యుండు నని పై కౌముదికిఁ దాత్పర్యము. ఈవిషయమును స్పష్టపఱచుటకే కాశికలో నిచ్చిన ‘ఆచర్యం కర్మ శోభనమ్’ అనువాక్యమునే కౌముదీకారుఁడు గూడ నుదాహరించినాఁడు.ఆవాక్యమునకు“శోభనమ్=మంచి, కర్మ=పని, ఆచర్యమ్=ఆచరింపఁదగినది.” అని యర్థము. ఇక్కడ నద్భుతార్థస్ఫూర్తి లేదుగనుక ‘సుట్’ రాలేదు. వస్తుస్థితి యిట్లుండఁగాఁ బంతులుగారు పై

కౌముదినిబట్టి 'ఆచర్య' శబ్దమునకు 'శోభనకర్మము' అనునర్థము కల దను కొని యాయర్థము సూర్య. ని. లో లే దని యాక్షేపించుట సరి కాదు.

'అపరపరా' ఈశబ్దము కౌముదిలో "సూ. అపరస్పరాః క్రియా సాతత్యే. అష్టా. ౬. ౧. ౧౪౪"లో "క్రియేత్యాది కిమ్. అపరపరా గ చ్ఛంతి" అనుచోటఁ గలదు. పంతులుగా రిక్కడి 'అపరపరా' ఆకారాంత స్త్రీలింగ మనుకొన్నారు కాఁబోలు. అది కాదు. పుంలింగము. బహువచ నాంతము. సంధిని విసర్గలోపము. క్రియాసాతత్యరూపవిశేషార్థము గమ్యమాన మగునపుడు 'సుట్' నిపాత మైనదిగనుక నట్టివిశేషము గల 'అపరస్పర' శబ్దము సోదాహరణముగా సూర్య. ని. లో గ్రహింపఁ బడినది. ఇఁక నట్టి విశేషము లేని 'అపరపరము' మున్నగు ప్రత్యుదా హరణశబ్దములు సూర్య. ని. లోని 'అపర, పర' ప్రభృతిశబ్దములలో గతార్థములుగనుక వాని నీయ లే దని యాక్షేపించుట సరికాదు.

'అపరకరః' ఈశబ్దము ఆప్టే. ని. లోను, కౌముదిలోను లేదు. కాని "సూ. అపస్కరో రథాంగమ్. అష్టా. ౬. ౧. ౧౪౯. అపకరో న్యః" అని కౌముదిలోఁ గలదు. 'అపకరః' అనుదానినే పంతులుగారు పొరపాటున 'అపరకరః' అని వ్రాసినారుకాఁబోలు. సవిశేషమగు 'అప స్కర' శబ్దము సూర్య. ని. లో గ్రహింపఁబడియే యున్నది. నిర్విశేష మగు 'అపకర' శబ్దము సూర్య. ని. లోని 'అప, కర' శబ్దములలో గతా ర్థముగనుకఁ ద్యజింపఁబడినది.

౨౩. ఆక్షే:-'ఇక్షువాహణమ్' ఆప్టేలో ఉన్న దయినా దీనిలో లేదు. (౨౦౦ పా)

సమా:—ఈశబ్దము ఆప్టే. ని. లో లేదు."సూ. వాహన మాహి తాత్. అష్టా. ౮. ౪. ౮...ఇక్షువాహణమ్." అని కౌముదిలోఁ గలదు. కాని, సూర్య.ని. లోని 'వాహన' శబ్దమున దానికి ణత్వ మెప్పుడు వచ్చునో యెప్పుడు రాదో సోదాహరణముగా వ్రాసియున్నారు. అట్లువ్రాసి ననే యిట్టివాని నన్నింటిని సంగ్రహింప వీ లగును. అట్లుకాక 'ఇక్షువా

హాణము' ఒక్కటిమాత్ర మిచ్చినచో "ఇక్షువాహాణమ్, వ్రీహివాహాణమ్, శూరవాహాణమ్, ఝుషవాహాణమ్" మున్నగు ననేకశబ్దము లగు నని తెలియదు. అందుచేతనే సూర్య. ని. ఈమార్గము నాశ్రయించినది.

౨౮. ఆక్షే:- 'అపథం, అపంథాః, అపథః' వీటిలో మూఁడోది మాత్రమే సూర్య. ని. లో ఉన్నది. (౨౦౦. పే.)

సమా:—సూర్య. ని. లోని 'అపథము'లో విశేషణవిశేష్యార్థములు రెండు నిచ్చినారు. కనుక దానిలో మొదటిది మూఁడవదియు సంగృహీతములైనవి. ఈవిషయము గ్రహింపక పంతులుగారు "మూఁడోది మాత్రమే సూర్య. ని. లో ఉన్నది"అనుట యసత్యము.

'అపంథాః' అనుదానితత్సమరూపము 'పథిన్' శబ్దతత్సమరూపము ననుసరించి యుండును.'అన్యేషాం చ వా లు గంత్యస్య'అను చింతామణి సూత్రవ్యాఖ్యలో సహోబలుఁడు 'పథిన్' శబ్దమునకు 'పథము' అనురూపము తత్సమమున నగు నని వ్రాసినాఁడు. కనుక 'అపథిన్' శబ్దమునకుఁగూడ 'అపథము' అనురూపమే తత్సమమున నగును. సూర్య. ని. లోని 'అపథము'లో 'వి. అ. న.' అనియే కాక 'వి. అ. న, న్. పుం.' అని వ్రాసినచో నిదియును గృహీతమగును. ఆవిధముగానే యనుబంధములో గ్రహించెదరు.

౨౯. ఆక్షే:—ఆజానేయ శబ్దానికి స్త్రీలింగరూప మున్నది. 'ఆజానేయీ'. ఇది విడిచినారు. 'అతికేశా, అతికేశీ, అనుశిష్టము లిందు లేవు. ఏలాగున ఇవి విద్యార్థులు తెలుసుకోగలరు ఈనిఘంటువు ఉంచుకుంటే ? (౨౦౧. పే)

సమా:- 'ఆజానేయ' శబ్దమునకు స్త్రీలింగమున 'ఆజానేయీ' అనురూప మగు నని వాచస్పత్యరంగాచార్యనిఘంటువులలో లేదు. 'ఆజానేయ' శబ్దము తురగాదిశబ్దములవలె జాతివాచకము కాదుగనుక "సూ. జాతే రస్త్రీ విషయా దయోపధాత్. అష్టా. ౪. ౧. ౬౩" అనుసూత్రముచేత 'ఙీష్' రాదు. జాతివాచక మన్నను 'అయోపధాత్' అను నిషేధ

ముండుటచేతను "యోపధప్రతిషేధే హయగవయముకయమనుష్యమత్స్యానామప్రతిషేధః" అనువార్తికమున సంగృహీతము కాలేదు గనుకను 'జీష్' రాదు. గౌరాదిగణములోఁగూడ లేదుగనుక "షిద్గౌరాదిభ్యశ్చ. అష్టా. ౪. ౧. ౪౧." అనుసూత్రముచేతను 'జీష్' రాదు. కనుక 'ఆజానేయీ' అనుట తప్పు. "పుంయోగాదాఖ్యాయామ్. అష్టా. ౪. ౧. ౪౮." అనుసూత్రముచే వచ్చు 'జీష్' రావచ్చునుగాని యది దీక్షితమతమునఁ బుంవాచకశబ్దము లన్నింటికిని సాధారణముగా వచ్చునదియేగనుక దానిచే సిద్ధించినస్త్రీలింగరూపములు నిఘంటువులు చూపవు. విశేషముగల 'హయీ, గవయీ' మున్నగు స్త్రీలింగరూపములను మాత్రము తప్పక నిఘంటువులు చూపును. నిఘంటురచయితలందఱు నీమార్గమునే యాశ్రయించినారు. అందుచేతనే వాచస్పత్యరంగాచార్యనిఘంటువులలో వలెనే సూర్య. ని. లోఁ గూడ నీస్త్రీలింగరూపము త్యజింపఁబడినది.

"అతికేశా, అతికేశీ" అనునవియే కాక 'అసంయోగోపధములనుపసర్జనములు ద్వ్యచ్కములు నగుస్వాంగవాచకశబ్దముల కన్నింటికి' నిట్లే రెండురూపములు నుండును. కనుక "అతికచా, అతికచీ; అధికకచా, అధికకచీ; దీర్ఘకచా, దీర్ఘకచీ; నీలకచా, నీలకచీ; మృదుకచా, మృదుకచీ; అధికకేశా, అధికకేశీ; దీర్ఘకేశా, దీర్ఘకేశీ; నీలకేశా, నీలకేశీ; మృదుకేశా, మృదుకేశీ"మున్నగురూపము లగును. ఇట్లే తక్కిన స్వాంగవాచకశబ్దముల కన్నిటికిని రెండురూపములు నుండును. ఇట్టివానితో నిఘంటువుల నింపుట మొదలిడినచో వ్యర్థముగా గ్రంథము పెరుఁగును. అట్లు పెంచుట నిఘంటుసంప్రదాయవిరుద్ధము. సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువునే కాక దేని నందుకొన్నను వ్యాకరణమువలననే తెలిసికొనఁదగిన పైరూపము లన్నియును దెలియవు.

౨౩. ఆక్షే:—అలుక్సమాసాలలోని "ఓదనస్యపాచకః, అపాంస్రష్టా" మొ. మాటలు లేవు. 'అప్స్రష్టా' అన గూడదే, 'అపాంపతిః' వ్రాసినవారు 'అపాంస్రష్టా' ఎందుకు విడిచినారు? (౨౦.౨ పే)

సమా:—పై రెండును అలుక్సమాసము లనుకొనుట తప్పు. అవి వ్యస్తములు కాని సమస్తములు కావు. చూడుఁడు. "సూ. తృజకాభ్యాం కర్తరి. అష్టా. ౨. ౨. ౧౫. కర్త్రర్థతృజకాభ్యాం షష్ఠ్యా న సమాసః. అపాం స్రష్టా, వజ్రస్య భర్తా, ఓదనస్య పాచకః"కౌముది. ఇది చూచియే కదా పంతులుగారు పైయాక్షేపము చేసినది ? దీనికివారేమి యర్థము చేసికొనిరో ?

మఱియుఁ బైసూత్రమునఁ జెప్పినషష్ఠీసమాసనిషేధము కారకషష్ఠికే కాని శేషషష్ఠికిఁ గాదు. కనుకఁ దృజంతముతో శేషషష్ఠి సమసింపవచ్చును. ఇట్లే తృన్నంతముతోఁగూడ సమాసము రావచ్చును. అప్పుడు 'అప్స్రష్టా' అనవచ్చును.

"అపాంపతిః" "అపాంస్రష్టా" వంటిది కాదు.

౨౭. ఆక్షే:—అలుక్సమాసాలలోఁది 'ఆయుష్టోమః' (అష్టా. ౮. ३. ౮३.) లేదు. (౨౦ ౨పా.)

సమా:—"జ్యోతిరాయుషః స్తోమః. అష్టా. ౮. ३. ౮३"అను సూత్రసంఖ్యను జూపియు 'ఆయుష్టోమ' శబ్ద మలుక్సమాసములలోని దనుకొనుట మిక్కిలి తప్పు. పైసూత్రము షత్వవిధాయకము గాని యలుగ్విధాయకము కాదు.

౨౮. ఆక్షే:—'ఉదశ్విత్కతిపయ్యా' ఇదిలేదు. (౨౦ ౨ పా.)

సమా:—ఇది కౌముదిలోను, ఆప్తే. ని. మున్నగువానిలోను గూడ లేదు. "పోటాయువ" తీత్యాదిసూత్రమున 'ఉదశ్విత్కతిపయమ్' అనిమాత్రము కౌముదిలో నున్నది. దానినే పై విధముగా పంతులుగారు వ్రాసినారేమో ? 'ఉదశ్విత్కతిపయమ్' అనుచోటఁగూడ 'కతిపయ' శబ్దవిషయమునఁనే విశేష ముండుటచేత ద్వితీయసంపుటమున 'కతిపయ శబ్దములో సవిమర్శముగాను సోదాహరణముగాను దానికి సంబంధించిన విషయము వ్రాయఁబడియున్నది,

౨౯. ఆప్టే:—"అజకవః, అజకవమ్, అజకావః, అజకావమ్, అజగమ్, అజగవమ్" ఇట్లు రూపాంతరములతో ఆప్టే. ని. లో ఉన్నట్లు శబ్దాలు అన్నీ వ్రాయడము నిఘంటుకారులకు విహితధర్మము. (౨౦౨ పా.)

సమా:—"అజకవమ్, అజకావమ్, అజగవమ్" అను పర్యాయ పదములు నపుంసకలింగములుగా (శివుని విల్లు. అను నర్థమున) సూర్య ని. లో నున్నవి. "అజకవః, అజకావః, అజగమ్" అను పదములు సూర్య. ని. లో లేక ఆప్టే. ని. లో మాత్రము కలవు. కనుక వీనిని గూడ గ్రహించుట నిఘంటుకారులకు విహితధర్మ మని పంతులుగారు సెలవిచ్చినారు. కాని సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటురచయితలు పంతులు గారు సెలవిచ్చినట్లు ఆప్టే. ని. లోని శబ్దములను ముక్కకు ముక్క తెనిఁగించి పెట్టువారు కాకపోవుటచేతఁ బై శబ్దముల నన్నిటిని గ్రహింపలేదు. చూడుఁడు. "అజకవ. అస్త్రీ" అని వాచస్పత్యములో నుండుటచే ఆప్టే 'పుం. న' అని వ్రాసినాఁడు. కాని వాచస్పత్యములో నాశబ్దమునకుఁ బ్రమాణముగా నిచ్చిన శబ్దార్ణవమున"ధను ష్యజగవం యుగ్వ మజకావ మజకవమ్"అని నపుంసకము గానే కలదు. మఱియు నమరసుధావ్యాఖ్య లో'అజకౌ విష్ణుబ్రహ్మాణౌ వా తీతి అజకవమ్' అని నపుంసకలింగముగానే గ్రహింపఁబడినది. ఇట్లే వంద్యఘటీయసర్వానందప్రణీత మగు 'టీకా సర్వస్వ' మనుమఱియొకయమరవ్యాఖ్యలోఁ గూడఁ గలదు. వాచస్పత్య ములో 'అస్త్రీ' అనుటకుఁ బ్రమాణము కనఁబడలేదు. మహావిద్వాంసు లగు పరవస్తురంగాచార్యులుగారు గూడఁ దమ నిఘంటువులో దీనిని నపుంసకము గానే గ్రహించినారు. ఇన్నివిధములఁ బరిశీలించియే సూర్య. ని. దీనిని పుంలింగముగా గ్రహింపలేదు.

"అజకావ...శివధనుషి. న."అని వాచస్పతి. ఇట్లే సుధావ్యాఖ్య రంగాచార్యప్రభృతినిఘంటుకర్తలును వ్రాసినారు. ఆప్టే. "పుం. న" అని వ్రాయుట సరికాదు.

"అజగమ్. న...శివధనుషి...ప్రజ్ఞాదిత్వాత్స్వార్థే అణ్. ఆజగమపి. శివధనుషి. స్థాణోర్ధను ష్యాజగ మిత్యమరమాలా." అని వాచస్పత్యము. ఇక్కడ వాచస్పతి యమరమాలలో 'ఆజగమ్'అని యుండుటచే 'అజగమ్' అను రూపమొకటి కల్పించి దానిపైఁ బ్రజ్ఞాద్యణ్ణు చేసి 'ఆజగమ్' అనురూపమును సాధించినాఁడు. కాని "అజగవశబ్దాత్ ప్రజ్ఞాదిత్వా దణి ఆజగవ మపి. స్థాణో ర్ధను రాజగవ మిత్యమరమాలా" అని సుధావ్యాఖ్య. ఇతరము లగునమరవ్యాఖ్యలలోను పైయమరమాలా శ్లోకమున 'ఆజగవమ్' అనియే కలదు. కనుక వాచస్పతి గ్రహించినపాఠము సరియైనది కా దనుట స్పష్టము. పద్యనిఘంటువులలోఁ గాని రంగాచార్యాదిప్రామాణికనిఘంటువులలోఁ గాని "అజగ, ఆజగ" శబ్దములు లేవు. అదియును పై రూపములు లే వనుటకే సాధకము.

వస్తుస్థితి యిట్లుండగా నిర్విమర్శముగా నాప్తేపండితుఁడు వాచస్పత్యాదులనుండి గ్రహించినయిట్టిశబ్దముల నన్నిటిని సూర్య. ని. లో గ్రహింప లే దని యాక్షేపించుట యుక్తము కాదు.

30 ఆక్షే:—'అన్యథాకారము' వ్రాసినవారు 'ఇత్థంకారము, ఏవంకారము' విడిచిపెట్టడమునకు కారణము కనబడదు. (౨౦౨ పా)

సమా:—"అన్యథైవంకథమిత్థంసు సిద్ధాప్రయోగశ్చేత్. అష్టా. 3. ౪. ౨౭" అను పాణినియనుశాసన ముండుటచేత సందులోని 'అన్యథాకారము' వ్రాసినవారు తక్కినవి వదలుటకుఁ గారణము కనఁబడ దని పంతులుగా రాక్షేపించినారు. కాని సూర్య. ని. లో నిచ్చిన 'అన్యథాకారము' నకును, పాణిన్యనుశాసనమున నున్న 'అన్యథాకారము'నకును నెట్టిసంబంధమును లేదు. పై సూత్రముచే సిద్ధించు 'అన్యథాకారము' ణముల న్తావ్యయము. సూర్య. ని. లోనిది విశేష్యము. కనుకఁ బైయాక్షేపము రూపైక్యభ్రమజనితము. పంతులుగారు తమవిమర్శనమునఁ జాలచోట్ల నిట్లే పరస్పరసంబంధము లేనిశబ్దములను సంబంధము కలవానినిగా భావించి వ్రాసియున్నారు. ఆప్తే.ని. మున్నగువానిలోని శబ్దములు

చూచికొనుటయే తక్క నవి ప్రకృతోపయోగు లగునా? కావా? యనువిమర్శనము చేయకుండుటచేత నట్టి దోసఁగులు పొసఁగినవి. సూర్య. ని. ఆంధ్రనిఘంటువు కనుకఁ గేవలసంస్కృతమున నున్న యవ్యయముల నన్నిటిని గ్రహింపక తెనుఁగున కావశ్యకము లగువానిని మాత్రమే గ్రహించినది. అట్లుకాక యవ్యయముల నన్నిటిని గ్రహింపవలయు నన్న "తు, హి, చ, స్మ, హ, వై" మొదలగువానిని, "క్త్వా, తుమున్, ణముల్, ల్యబంతములు" మున్నగువానిని, నిర్విశేషసర్వావ్యయీభావసమాసప్రభృతులను గూడ గ్రహింప వలసియుండును. అట్టిపని కుభయభాషాభిజ్ఞు లెవ్వరును సమ్మతింపరు.

౩౧. ఆక్షే:—'అవాక్కు' క్రింద-'అవాఙ్ముఖ, అవాఙ్ముఖీ' కనబడవు. ఇటువంటిలోపాలు వందలు వందలుగా ఉన్నవి. అన్నీ ఎత్తిచూపించగలనా? (౨౦౩ పా)

సమా:—పై శబ్దములు 'అవాక్కు, ముఖ' శబ్దములలో గతార్థములు. ఇట్టిశబ్దము లన్నియును నిఘంటువులు గ్రహింప నక్కఱలేదని (౨౫) ఆక్షేపసమాధానమున విపులముగా వ్రాసినాను. కనుక నిట్టివి లేకుండుట లోపము గా దని విమర్శకులు గ్రహింతురుగాక.

౩౨. ఆక్షే:—'అనవస్థిత'శబ్దమునకున్ను,'అనశన' శబ్దమునకున్ను మధ్యను "అనవహ్వర, అనవాప్త్, అనవానం, అనవాయ, అనవేక్షక, అనవేక్షా, అనవేక్షణం, అనవ్రత" అనే శబ్దా లున్నవి. ఇవి అన్నీ సూర్య. ని. లో లోపించినవి. ఇట్లే అన్నిపుటలలోను లోపాలు ఉన్నవని నమ్ముతాను. 'అనవాయ'నుండే 'అనవాయక' వచ్చినది. (౨౦౩ పా)

సమా:—సూర్య. ని. లోని 'అవహ్వర, అవాప్త, అవేక్షకుఁడు, అవేక్ష, అవేక్షణము, వ్రతము'లలోఁ బై శబ్దములు గతార్థములు. ఇట్టి

నఞ్ సమాసములు నీయలేదని యాక్షేపించుట సరి కా దని చాలచోట్ల వ్రాసినాను.

'అనవానమ్' ఇది వాచస్పత్యాదులలో లేకపోవుటచేతను, అవ్యయ మని వ్రాసి మైతరేయబ్రాహ్మణమునుండియే విల్యమ్సు ఉదాహరణ మిచ్చి యుండుటచేతను త్యజింపఁబడినది.

'అనవాయు' ఇది వాచస్పత్యమునుండి ఆప్తే గ్రహించినాఁడు. కాని వాచస్పతి దీనికి "అనవాయం కి మీాదిసే.ఋగ్వేదము. ౭.౧౦౪.౨." అని వేదమునుండియే యుదాహరణ మిచ్చినాఁడు. సంస్కృతమూల నిఘంటువులలోను, రంగాచార్యులుగారి నిఘంటువునను గూడ నీపదము లేదు. కనుక వైదికము కావచ్చు నని శరిత్యజింపఁ బడినది.

ఇట్లు సవిమర్శముగాఁ బనిచేయుటయే లోప మైనచోఁ బై శబ్దములు గ్రహింపకుండుటయు లోపమే యగును. ఇట్టిలోపములే సూర్యా. ని. లోనియన్ని పొరటలలోను ఉన్న యెడల నవి గౌరవావహములే కాని యగౌరవావహములు కా వని సద్విమర్శకులు నిర్ణయింపఁ గలరు.

ఆప్తే. ని. లోని 'అనవాయ' అనునదియే వైదిక మని తోఁచుచుండఁగా "అనవాయు-నుండే 'అనవాయత' వచ్చినది" అని సుప్రసిద్ధ శబ్దమును గూర్చి వోలె పంతులుగారు వ్రాయుటకుఁ గారణ మేమో ?

33. ఆక్షే:—ఆప్తే. ని. లో 'అన్న, అగ్ని, అశ్వ, అల్ప, అధః' మొదలగు శబ్దములతో సమసించిన శబ్దాలు వేలకొలదిగా ఉన్నవి... ఈసమాసాలు ఆప్తే. ని. లోనుండి పెరికి సూర్యా. ని. లో తెచ్చిపోసి నప్పుడు నూటికి యాభై అరవై చొప్పున తరిగిపోయినవి. ఇంతతరుగా ? మాటలు గాని మన్ను గాదే! (౨౦౩ పా)

సమా:—పై శబ్దములతో సమసించినశబ్దములు సూర్యా. ని. లో లేనివి మచ్చుకై కొన్ని చూపి యట్టివి గ్రహింపకున్న లోప మం

డునో ? లేదో ? తెలిపెదను. అన్నిటిని విమర్శించుచో వృథా గా గ్రంథము పెరుఁగు నని యీపద్ధతి నాశ్రయించినాను.

అన్న.

అన్నాద్యమ్ (=అన్నము మొదలైనది). ఇది సూర్య. ని. లోని 'అన్న, ఆద్య' శబ్దములలో గతార్థము.

అన్నాచ్ఛాదనమ్:—'అన్న, ఆచ్ఛాదన' శబ్దములలో గతార్థము.

అన్నవస్త్రమ్—'అన్న,వస్త్ర' శబ్దములలో గతార్థము.

అన్నకాలః—'అన్న, కాల' శబ్దములలో గతార్థము.

అన్నజాతమ్—'అన్న,జాత' శబ్దములలో గతార్థము. మచ్చునకై యిట్టివానిని గూడఁ గొన్నిటిని సూర్య. ని. చూపియే యున్నది.

అగ్ని.

'అగ్న్యగారమ్, అగ్న్యాలయః, అగ్నిగృహమ్' మొదలైనవి ఆప్టే. ని. లో నున్నవి. సూర్య. ని. లో 'అగ్నిగృహము' ఒక్కటి గ్రహించి తక్కినవి దీనివంటివే గనుక నిర్విశేషము లని త్యజింపఁబడినవి. ఐనను 'అగ్ని' తో సమసించినపదములు 96 సూర్య. ని. లో నున్నవి. ఎన్ని యిచ్చిన విమర్శకులకుఁ దృప్తి గలుగునో?

అశ్వ.

అశ్వాధికః—'అశ్వ, అధిక' శబ్దములలో గతార్థము.

అశ్వాధ్యక్షః—'అశ్వ, అధ్యక్ష' శబ్దములలో గతార్థము. ఇట్టి యసమాస్యపదములు సూర్య.ని. లో లేవని పంతులుగారు చాల విచారించినారు. అయినను "అశ్వ" శబ్దముతో సమసించినపదములు 66 సూర్య. ని. లోఁ గలవు.

అల్ప.

'అల్పాయుస్, అల్పారంభః, అల్పాహారః, అల్పాహారిన్' వంటి ఆప్టే. ని. లోనిశబ్దములు 'అల్ప, ఆయుస్' ప్రభృతిశబ్దములలో గతా

ర్థములే గనుక గ్రహింపఁబడలేదు. 'అధస్' శబ్దముతో సమసించిన వా నిలోఁ బ్రధానశబ్దము లిచ్చినారు. మఱియు 'అధస్' శబ్దమును బ్రత్యేకముగా గ్రహించి దానికిఁ గలయర్థములను సోదాహరణముగాఁ జూపినారు. కనుక దానిలో మిగిలిన వన్నియును గతార్థము లగును.

౩౪. ఆక్షే:—'అంతర్' తో సమస్తమైనవి 160 ఉన్నవి. వాటిలో 77 సూర్య. ని. లో లేవు. (౩౦౩ పా)

సమా:—77 మాత్రమేకాదు, ఏడువందలు లేకున్నను 'అంతర్' లో సూర్య. ని. లో వ్రాసినవిశేషములో నవి గతార్థము లగును. కనుకనే త్యజింపఁ బడినవి. తక్కినశబ్దములకుఁ గూడ నిట్లే సమాధానమూహ్యము.

౩౫. ఆక్షే:—'అభి'తో చేరినవి అనేక మున్నవి. వాటిలో కొంచెము దీనిలో ఉన్నవి. (౨౦౪ పా)

సమా:—కొంచెముకాదు, 424 పదములు 'అభి'తో సమసించినవి సూర్య. ని. లో నున్నవి. మఱియు 'అభి' దానికిఁ గలవివిధార్థములతోను, ఉదాహరణములతోను బ్రత్యేకముగా గ్రహింపఁబడినది. లేవనినశబ్దములు దానిలో గతార్థము లగును.

౩౬. ఆక్షే:—'అప' తో చేరినవాటిలో అత్యల్పముగా దీనిలో ఉన్నవి. 'అపకిరణము' వంటివి లేవు. (౨౦౪ పా.)

సమా:—'అప'తో సమసించినవి '240' కిఁ బైఁగా సూర్య. ని. లో నున్నవి. మఱియు 'అప' ప్రత్యేకముగా గ్రహింపఁబడియుండుటచేతఁ దక్కినవి దానిలో గతార్థము లగును.

సవిశేష మగు 'అపస్కిరణము' సూర్య. ని. లో గ్రహింపఁబడియుండఁగా నిర్విశేష మగు 'అపకిరణము' లేదని యాక్షేపించుట సరి కాదు. ఇక్కడి తక్కిన యాక్షేపములు గూడ నిట్టివే కనుక వానికి సమాధానము వ్రాయ నక్కఱ లేదు.

౩౭. ఆక్షే:—సంస్కృతములో 'పరి, అధి' మొదలగువాటికి 'పరీ, అధీ'అని రూపాంతరము లున్నవి."పరితాప=పరీతాప". ఇటువంటివి నిఘంటువులో వ్రాయకపోతే విద్యార్థులను మోసపుచ్చినట్టవుతుంది. ఇవి ఊహించి కనుక్కోలేరు. ఆప్టే. లో 'అధీవాసః' ఉన్నది. (౨౦౭ పో.)

సమా:—సంస్కృతమున 'పరి, అధి' మున్నగు నుపసర్గముల కెల్ల 'పరీ, అధీ' మొ. రూపాంతరము లున్న వనుట తప్పు. ఉన్నచో 'అధీకరణము, అధీకృతి, అధీక్రియ' మున్నగురూపములు గూడ నుండ వలసివచ్చును. అట్టి వుండఁ గూడదు. 'ఘఞ్' ప్రత్యయాంతశబ్ద ముత్తర పదముగా నుండి, సముదాయము మనుష్యవాచకము కానప్పుడు ఉప సర్గమునకు బహుళముగా దీర్ఘము వచ్చును. (చూ. సూ. ఉపసర్గస్య ఘ ఞ్యమనుష్యే బహుళమ్. అష్టా. ౬. ౩. ౧౨౨.) కనుక "పరీతాప, పరీపాక, పరీహా"సాదిశబ్దములు సిద్ధింపఁగలవు. వానిని దక్కినని ఘంటు వులతోపాటు సూర్య. ని. కూడ గ్రహింపఁ గలదు. అట్టిదే యగు 'అధీ కారము' గ్రహింపఁబడియే యున్నది. అట్లుకాక యట్టివాని నన్నిటిని గ్రహించిననే కాని విద్యార్థులకుఁ దెలియ వందురేమో సమాధానము వినుఁడు. సంస్కృతమున సుమారు రెండువేలధాతువులు గలవు. వాని కన్నింటికిని గర్త్రుభిన్నకారకములు వాచ్యము లగునపుడు ఘఞ్ప్రత్యయ ములు చేసి తద్రూపములకెల్ల నజంతోపసర్గములతో సమాసముచేసి దీర్ఘము వచ్చినరూపమును రానిరూపమును జూపుట కారంభించిన చో సుమారు కొన్నిలక్షల పదము లగును. వీనిలో మనుష్యవాచకము లగుటచేతను బహుళగ్రహణముచేతను గొన్ని పోయినను దక్కినవి కూడ లక్షలలోనే యుండును. ఇట్టివానిని వ్యాకరణమే తెలుపును గాని నిఘంటువులు తెలుపవు. మఱియు ఆప్టే. ని. లో నొక్క 'అధీవాసః' ఇచ్చినంతమాత్రమున నే మైనది ?. తక్కిన వన్నియును లేవుగదా ! అది యైనను కాత్యాయనశ్రౌతసూత్రమునుండి వాచస్పతి చూపినదే. కనుక వేదమునను శ్రౌతగ్రంథములలోను గలవియును, వ్యాకరణమువలననే

తెలియఁదగినవియును నగు శబ్దముల నన్నింటి నాంధ్రనిఘంటువున నీయ లే దని యాక్షేపించుట సమంజసమా ? అసమంజసమా? పాఠకు లూహించుకొనుటకై యిక్కడ విషయమును వివరించినాను.

3౮. ఆక్షే:—'ఊర్వశీ' శబ్దము 'ఉర్వశీ' శబ్దానికి రూపాంతరముగా సూర్య.ని. లో ఉన్నది. ఆ స్తే.ని. లో లేదు. 'ఊ'కారమేలాగున వచ్చినది? వేదములోను కావ్యనాటకాదులలోను 'ఉర్వశీ'. (౨౦౮ పొ)

సమా:—'ఊర్వశీ' శబ్దము విల్స్యమ్సు, వాచస్పత్యము, కల్పద్రుమము, రాయముకుటాద్యమరవ్యాఖ్యలు మున్నగు ననేక గ్రంథములలో నున్నది. "ఊరుం=నారాయణ స్యోరుం; కారణత్వేనాశ్ను తే" అని వ్యుత్పత్తి ప్రదర్శనపూర్వకముగా నీశబ్దము వాచస్పత్యములోను, అమర వ్యాఖ్యలలోను సాధింపఁబడినది. మఱియు శ్రీహర్షుఁడు రచించిన ద్విరూపకోశములో "శ్లో. ఊర్వశీచోర్వశీ తథా" అని రెండుఁరూపములు చూపఁబడినవి. కనుక 'ఊర్వశీ' కూడ సాధువే. అందుచేతనే భారతాద్యాంధ్రగ్రంథములం దెల్ల "ఊర్వశీ"అనియే కలదు.

3౯. ఆక్షే:—ఆస్తే. ని. లో 'ఊర్ణనాభః, ఊర్ణవాభిః' అనే శబ్దా లున్నవి. సూర్య. ని. లో "ఊర్ణనాభము, ఊర్ణనాభి" ఉన్నవి. రెండోది ఎక్కడనుండి వచ్చినది ? ఆస్తే. ని. లోని 'ఊర్ణవాభిః' అనేశబ్దము 'ఊర్ణనాభి' అని పఠించి దానిని 'ఊర్ణనాభి'గా తెలుగించినారా?

(ఈశబ్దము ఆర్యభాషాతత్త్వజిజ్ఞాసువులైన పాశ్చాత్యపండితులు సావధానముగా పరీక్షించినది......ఇట్టిశబ్దాలు చరిత్రకు ఆధారము.)

భాషాతత్త్వజిజ్ఞాసువులకు సూర్య. ని. వంటివి ప్రమాణము కావు గదా ! భాషాతత్త్వవేత్తలకు 'ఊర్ణవాభి' కి బదులుగా 'ఊర్ణనాభి' కనబడితే ఏమనుకొంటారు ?. (౨౦౯ పొ.)

సమా:—"ఊర్ణనాభము, ఊర్ణనాభి" అను శబ్దములు రెండును వాచస్పత్యమునను విల్స్యమ్సులోను గలవు. వాచస్పత్యమున "సమాసాంతవిధే రనిత్యత్వాత్ క్వచిత్ అచ్ న.శ్లో.నాచారేణ వినా సృష్టి రూర్ణ

నాభే రపీష్యతే, న చ నిస్సాధనః కర్తా కశ్చిత్సృజతి కించన." అని సప్ర మాణముగా 'ఊర్ణనాభి' శబ్దము సాధింపఁబడియున్నది. కనుకనే సూర్య. ని దీనిని గ్రహించినది. 'ఊర్ణవాభి' శబ్దము వైదికము. అందు చేతనే వాచస్పతి, విల్యమ్సు దీనికి వేదమునుండియే యుదాహరణము లిచ్చినారు. ఈవైదికశబ్దము చరిత్ర కెంత యాధారమైనను లౌకికనిఘం టువగు సూర్య. ని. దీనిని గ్రహింపదు.

౪౦. ఆక్షే:—'అభిమానము' క్రింద 'ఆత్మగౌరవము' 'అందల ము' క్రింద 'ఆందోళః' ఉన్నవిగాని మూలపదాలలో చేరలేదు. 'అరా బు' క్రింద 'ఉపసాలము' ఉన్నది. అందుకు ప్రమాణము ఆంధ్రభాషా ర్ణవము. సంస్కృతములోనిది యున్నదా ? తెలియదు. 'ఉపశాలమ్' ఉన్నది. అది దీనిలో చేరలేదు. 'ఉపసాలాఖ్యయగు నరాబు' అనే పాఠము తప్పా ?... ...వ్యవస్థలేకుండా పనిజరిగినది, అస్తవ్యస్తమైనది. 'వెంకన్న వేములవరం వెళ్ళి వచ్చాడు.' అన్నట్టు. (౨౦౫ పే.)

సమా:—'ఆత్మగౌరవము' 'ఆత్మన్, గౌరవ' శబ్దములలో గతా ర్థము. 'ఆందోళము' మూలపదముగా సూర్య. ని. లో గ్రహింపఁ బడియే యున్నది. 'ఉపసాలము' సంస్కృతనిఘంటువులలో లేదు. సంస్కృతనిఘంటువులలో లేని సంస్కృతపదములు కొన్ని యాంధ్రభాషా ర్ణవమునఁ గల్పింపఁబడియున్నవి. అవి తదేకప్రమాణము లగుటచేఁ జాల వఱకుఁ ద్యజింపఁబడినవి.

ఆక్షే. ని. లోని 'ఉపశాలమ్' స్త్రీలింగ మగు 'శాలా' శబ్దము నకు సంబంధించినది. ఆంధ్రభాషార్ణవములోని 'ఉపసాలము' పుంలింగ మగు 'సాల' శబ్దమునకు సంబంధించినది. ఈ రెండింటికిని అర్థమునఁ గాని శబ్దమునఁ గాని సంబంధ మేమియును లేదు.

౪౧. ఆక్షే:—శబ్దస్వరూపము వికృత మైనందుకు నిదర్శనము. "ఇహాము. సం. అవ్య" అని వ్రాసినారుగదా; విద్యార్థులు సంస్కృతము నందు 'ఇహామ్' ఉంటుం దనుకోరా ? 'సం. ఇహా. అవ్య' అని వ్రాయ

వలెను. 'జగము. సం. వి.' అని వ్రాస్తే సంస్కృతములో 'జగమ్' అనే శబ్దమున్న దనుకోవడమునకు కారణము కాదా? (౨౦౬ పొ.)

సమా:—ఈయాక్షేపమే సమంజసము గా లేదు. "ఇహము. సం. అవ్య" అని వ్రాసిన 'ఇహమ్' అని, "జగము. సం. వి."అని వ్రాసిన 'జగమ్' అని, "నగము. సం. వి" అని వ్రాసిన 'నగమ్' అని, సంస్కృతమున నుండు నని విద్యార్థులను కొనుటకును, 'ఇహ,జగ,నగ' అని సంస్కృతమున నుండఁగాఁ దెనుఁగుప్రత్యయమగు 'ము'చేరిన దని యనుకొనకుండుటకును గారణము కళాప్రపూర్ణులకే తెలియును. మఱియు 'ఇహము' మున్నగువానియొద్దఁ బంతులుగారు వ్రాయ వలయు నని చెప్పి నట్లంగీకరించినచో "చిరము" మున్నగు వాని యొద్దఁగూడ "సం. చిరమ్. అవ్య." అని వ్రాయ వలయునుగదా? అప్పుడు విద్యార్థులు "చిరమ్+ఉ" కలిసి 'చిరము' అను రూప మేర్పడిన దనియును, 'ఉ' తెనుఁగుప్రత్యయ మనియును, దానికి 'వృద్ధు' మున్నగునవి యుదాహరణము లనియును భావించుకొనరా ?. 'చిరము' మున్నగువానిలో 'ము' ప్రత్యయసన్నిధానమున 'మ్' లోపించునని విద్యార్థులు తెలిసికొందు రని పంతులుగా రన్న యెడల నట్టిజ్ఞానము కలవిద్యార్థులు సూర్య. ని. లోని 'ఇహపరములు' అనునుదాహరణమును, "ఇహలోకము, ఇహగతుఁడు, ఇహాముత్రఫలము" మున్నగుపదములను జూచుకొని సంస్కృతమున 'ఇహ' అని యుండు నని భావించుకొనఁగల రని సమాధానము చెప్పవచ్చును. ఏభాషానిఘంటువైనను దద్భాషలో నల్పప్రవేశ మేనియు లేనివారికిఁ గలుగుశంకలను దీర్పఁ జాలదు. కనుక గ్రంథము చదువుట కెట్టివాఁ డధికారియో మొదట నిర్ణయించుకొని పిమ్మట గ్రంథమును విమర్శింప వలయును. పంతులుగా రట్లు చేయలేదు.

౪౨. ఆక్షే:—తెలుగులో 'ఇహమందు' విశేష్యము.(౨౦౬పొ)

సమా:—'ఇహము' అనుదానిపై 'అందు' మొదలగువిభక్తులు గూడఁ బ్రయోగములం దున్నవి. కనుకఁ దెనుఁగున దాని నవ్యయ మని

వ్రాయఁ గూడదు. 'జగము' మున్నగువానినిబోలె 'విశేష్య'మని వ్రాయ వలయు నని పంతులుగారియాశయము కావచ్చును. కాని, సంస్కృతమున 'ఇహ' అనునవ్యయ మధికరణశక్తిప్రధానము. (అనఁగా "ఈలోకమందు" అనునర్థ మిచ్చు నని భావము) ఐనను బ్రత్యయసంబంధము కలిగినప్పు డధి కరణశక్తిప్రాధాన్యము పోయి శక్తిమత్త్వము మాత్రమే మిగులును. (అనఁగా "ఈలోకము" అనునర్థమే యిచ్చు నని భావము.) అంతమాత్ర మున నవ్యయత్వము పోదు. (ఈవిషయ మహాబల పండితీయమున నజంతపరిచ్ఛేదమునఁ జర్చింపఁబడియున్నది.) కనుక 'అందు' మున్నగు విభక్తులతోఁ గూడియున్నను 'ఇహము' మున్నగువాని నవ్యయము లనియే చెప్పవలయును. అట్లే సూర్య. ని. వ్రాసినది.

౮౩. ఆక్షే:—వేరువేరు ప్రకృతులనుండి పుట్టి వేరువేరు అర్థము కలిగి ఏకరూపము పొందినశబ్దాలు (Head words) గా వ్రాయ వలెను. ఈసూర్య. ని. లో అట్లు జరుగ లేదు. "ఉదా:—ఆదుఁడు. (1) తినువాఁడు. (2) తీసికొనువాఁడు." ఈశబ్దము మూల శబ్దముగా వ్రాయడమే హాస్యాస్పదముగా ఉన్నది "అన్న+అద=అన్నాద" అని...ఆక్షే. ని. లో ఉన్నది. "అన్న+ఆదుఁడు" అని సూర్య. ని. లో వ్రాసినవారు భ్రమపడ్డారు. ఏదయినా ఈయర్థమందు 'అద్' ధాతువునుండి వచ్చినశబ్ద మిది. 'దాయాదః' అన్నది 'దాయం ఆదత్తే' 'ఆ' అనే ఉపసర్గతో కూడిన 'దా' ధాతువునుండి వచ్చినది. అది జుహోత్యాదివర్గములోనిది. శ్లువికరణము. 'అద్' అదాది, లుగ్వికరణము. (౨౦౬ పొ.)

సమా:—వేఱువేఱు అర్థముల నిచ్చుచు సమానరూపములుగా నున్న తత్సమేతరశబ్దములు మూలశబ్దములుగానే సూర్య. ని. లో వ్రాయఁబడినవి. ఆంధ్రనిఘంటువులో సంస్కృతశబ్దములవిషయమున నట్టి విభాగము చేయుట యనవసరముగా గ్రంథము పెంచుట యగు నని మాని వేసినాము.

'ఆదుఁడు' మూలపదముగా గ్రహించుటయు, 'అన్న + ఆదుఁడు' అని వ్రాయుటయు భ్రాంతిమూలకము కాదు. కర్మవాచక మగు 'అన్న' శబ్ద ముపపదముగా నున్నప్పుడు 'అద్' ధాతువునకు "కర్మణ్యణ్. అష్టా. 3. ౨. ౧." అనుసూత్రముచే 'అణ్' ప్రత్యయము రాఁగా 'ఆద' అను రూప మగును. "అన్న + ఆద = అన్నాద" అని రూపసిద్ధి. కనుకనే "ఆదుఁ డు... ౨. (అ. ఈ. అ.) తినువాఁడు. (ఉదా:—అన్నాదుఁడు, మొ. దీని కీయర్థమున వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)" అని సూర్య. ని. వ్రాసినది. ఇది "కుంభకారుఁడు" మున్నగువానివంటిది. 'ఆదుఁడు' ప్రత్యేకముగా వ్రాయుటచేత "పిండాదుఁడు, ఫలాదుఁడు, మాంసాదుఁడు" మున్నగు ననేకశబ్దములు సంగ్రహింపఁబడును. ఇట్టిచోట్ల నీవిధముగా వ్రాయకున్నఁ బై శబ్దముల నన్నింటిని వ్యర్థముగా గ్రహింప వలసివచ్చుటయు, అం దేవేని గొన్ని దాఁటిపోయినచోఁ బంతులుగారివంటివారు 'ఇవి లేవు, అవి లేవు' అనియాక్షేపించుటయు సంభవించును. ఇట్టివిషయముల నెల్ల నాలోచించియే సూర్య. ని. ఈమార్గము ననుసరించినది.

ఆప్తే 'అద'లో (ఇది సమాసాంతముననే యుండును.) అని వ్రాసి 'అన్నాద' లో "అన్న + అద" అనివ్రాయుటచేత 'అణ్' ప్రత్యయాంత రూపమునే యాతఁడు చూపినట్లు భావింపవలసియున్నది. కాని యప్పుడు 'అద'లో 'ఆద' అనియును, 'అన్నాద'లో "అన్న + ఆద" అనియును వ్రాయవలెను. ఆప్తేయట్లు వ్రాయక పైవిధముగా వ్రాయుట పొరపాటు. లేక "వ్యత్యయో బహులమ్. అష్టా. 3. ౧. ౮౫." అనుసూత్రముచేత (కర్మవాచక ముపపదముగా నున్నప్పుడే) 'అణ్' కు బదులుగా 'అచ్' వచ్చినచో ఆప్తే వ్రాఁత సరిపడును. కాని యట్టిప్రత్యయవ్యత్యయము వైదికము. చూడుఁడు.

"సూ. వ్యత్యయో బహులమ్. అష్టా. 3.౧.౮౫...ఛందసి... తద్వాచినామ్ (=కారకవాచినామ్.) కృత్తద్ధితానాం వ్యత్యయః. అన్నాదాయ, అణ్విషయే అచ్. అవగ్రహే విశేషః" (కౌముది.) "అవగ్రహ

ఇతి. అణికృతే అన్న ఆదాయేతి, అచితు అన్న అదాయేతి భావః"
(సుబోధినీవ్యాఖ్య.)

కావున నెన్నివిధములుగా నాలోచించినను సూర్య. ని. వ్రాసినదే యుక్తముగా నున్నది.

౪౪. ఆక్షే:—"అధివసించు. సం. అ. క్రి. నివసించు." దీనిక్రింద వ్రాసిన ప్రయోగాలలో స. క్రియగా ఉన్నది. సంస్కృతమందు "ఉపాన్వధ్యాఙ్వసః" అనేసూత్రముచొప్పున, అధివస్, ఉపవస్, అనువస్-ఇవి స. క్రి. 'అధిష్ఠించు' స. క్రి. అనివ్రాసినాడే, దానివంటిదే 'అధివసించు' 'అధిశీఙ్ స్థాసాం కర్మ' కర్మ గలది సకర్మకము. (౨౦౬ పా.)

సమా:—"అధివసించు; అధిష్ఠించు" మున్నగు తత్సమక్రియలకుఁ దెనుఁగుకవుల ప్రయోగములను బట్టియే సకర్మకత్వాకర్మకత్వములు నిర్ణయింప వలయును. అట్లు కాక పంతులుగారు వ్రాసినట్లు సంస్కృత వ్యాకరణమునుబట్టి సకర్మకత్వాకర్మకత్వనిర్ణయము చేయునెడల "కోపించు=క్రోధించు" అనునది యకర్మకము కావలయును. ఎవనిపైఁ గోపముండునో తద్వాచకపదమునకు (క్రుధద్రుహేర్ష్యాసూయార్థానాం యం ప్రతి కోపః.అష్టా. ౧. ౪. ౩౭" అనుసూత్రముచేతఁ జతుర్థియును రావలయును. తెనుఁగున నిట్టిప్రయోగములు లేకపోవుటయే కాక 'కోపించు' స. క్రి, అ. క్రి. గాను, ఏవనిపైఁ గోపముండునో తద్వాచకపదమునకు ద్వితీయాతృతీయావిభక్తులును ప్రయోగములందుఁ గనబడుచున్నవి. చూడుఁడు.

మ. గురుశాస్త్రార్థగరిష్ఠులైన బుధులన్ గోపింపఁగా రాదు...
　　　　మల్లభూపాలీయము. నీతి. ౧౩.

క. ఆపడవాలును దమభటుఁ, గోపించుచు...
　　సింహాసనద్వాత్రింశిక. ౭. ౩౩.

క. రక్కసులరాజు సీతో, మిక్కిలి కోపించినాఁడు...
　　　　భాస్కరరామాయణము. యుద్ధ. ౧౫౨.

కనుకనే యథర్వణాచార్యుఁడు—

"శ్లో. అకర్మణ స్సకర్మత్వ మకర్మత్వం సకర్మణః, తద్వతాం క్వచి ద్దైక్యం స్యా చ్ఛబ్దశక్తి ర్హి తాదృశీ. క్రియా. ౧౧" అని చెప్పినాఁడు.

సూర్యా.ని. లో 'అధివసించు' క్రింద నిచ్చిన ప్రయోగములు స. క్రి. గా నున్నవనుట సరి గాదు. చక్కగాఁ బరిశీలించుకొనినచో వరాహపురాణము. ౪. ౧౫౫, రంగారాయచరిత్ర. ౨. ౧౩౧. అ. క్రి. అనుటకే నిర్ధారకములు. మఱియు 'అధివసించు' అ. క్రి. అనుటకుఁ జాల ప్రయోగము లున్నవి. చూడుఁడు.

వ. ఊర్వశి మేనక రంభ ... వీరు మొదలుగా నఱువదివేలు దివ్యాప్సరస లీలోకంబునం దధివసింతురు. కాశీ. ౩. ౧౭౦.

సీ. భ్రూవల్లరీయుగ్మమునకు మధ్యంబున నానంద వనతీర్థ మధివసించు. కాశీ. ౨. ౧౧౭.

వ. ఇడానాడియందుఁ జంద్రుఁ డధివసించి యుండుం గావున నందుఁ బవనం బుద్గమించుకాలంబు రాత్రి. ప్రవేశించుకాలంబు పగలు. పింగళా నాడియందు సూర్యుం డధివసించుం గావున నందుఁ బవనం బుద్గమించుట దివంబు ... కాశీ. ౨. ౧౨౭.

ఇప్పటి కైనను "సూర్యా.ని. సవిమర్శముగా రచింపఁబడినది. ప్రమాణము" అని కళాప్రపూర్ణు లంగీకరింపరా ?

౭౫. ఆక్షే:—సమస్తశబ్దాలకు సూర్యా. ని. కర్తలు సమష్టిశబ్దా లని పేరు పెట్టినారు. (చూ. పీఠిక. 7,9. పుటలు) నాకు వింతగా ఉన్నది ఈపేరు. ఏశాస్త్రములో ఉన్నదో. సిద్ధాంతకౌముది చదువుకొన్నవారిని కొందరిని నేను అడిగినాను. తమకు తెలియ దన్నారు. (౨౦౩ పొ.)

సమా:—ఆంగ్లపదము 'Phrase' (=సమాపకక్రియా రహిత మగుసర్థవత్పదసముదాయము.) అను దానియర్థమును దెల్పుటకై 'సమష్టిపదము' అనునది కల్పింపఁబడినదిగాని, సమస్తశబ్దమునకుఁ బర్యాయపదముగాఁ గల్పింపఁబడ లేదు. ఈవిషయము పీఠికను సరిగాఁ

జూచుకొనిన స్పష్ట మగును. సమస్తపదము లన్నియు సమష్టిపదములు కావచ్చును గాని, సమష్టిపదము లన్నియు సమస్తపదములు కావు.
ఉదా:—అదరకబెదరక, ఇదియది యనక, ఎత్తుకెత్తు, మొ.

ఇవి సమష్టిపదములే కాని సమస్తపదములు కావు.

౭౮. ఆక్షే:—మీాది ఎనిమిది పేరాలలో చూపించినదోషాలకూ లోపాలకూ ఉత్తరవాదు లెవరు ? (౨౦౭ పే.)

సమా:—నిజముగా దోషములు లోపములు నున్నయెడల వానికి నిఘంటుకర్తలే యుత్తరవాదులు. కాని గుణదోషనిర్ణయమునకు బహుగ్రంథద్రష్టలు, ద్వేషరహితులు, ఉభయభాషాపండితులు నగు విమర్శకులు మాత్రమే యర్హులు.

౭౭. ఆక్షే:—కీ. శే. కళాప్రపూర్ణ, వేదం, వేంకటరాయశాస్త్రులు గారు ప్రకటించిన నిఘంటుస్వరూప దిక్ప్రదర్శనపత్త్రములలో ఉదాహృతమైన సంస్కృతశబ్దాలలో కొన్ని సూర్య. ని. లో లేవు. ఉదా:—అంగాధిపుఁడు, అంగాపూర్వము, మొ. 'అంగము' క్రింద—పంచాంగములు, షడంగములు, సప్తాంగములు, అష్టాంగములు, అంగుఁడు, ఆకారము ... లేవు. (౨౦౭ పే.)

సమా:—'అంగాధిపుఁడు' మొదలగునవి తత్తచ్ఛబ్దములలో గతార్థములు. పంచాంగములు మున్నగునవి ప్రత్యేకముగా నాయాస్థలములలో వ్రాసినారు. ఈవిషయము సూర్య.ని.లోని 'అష్టాంగములు' అనుపదము చూచుకొనిన స్పష్ట మగును.

"అంగుఁడు"—దీనికి "౧. వేరునితండ్రి. ౨. బలిపెద్దకొడుకు. 3. కౌరవయుద్ధమున భీమునిచే మడిసినమ్లేచ్ఛరాజు." అనునర్థము లిచ్చినారు. సుప్రసిద్ధములగు సంజ్ఞావాచకములుగూడ గ్రహింపనక్కఱలే దని శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు కొంతకాలముక్రితము భారతిలో వ్రాసినారు. ఇప్పుడు గిడుగువా రట్టి యప్రసిద్ధసంజ్ఞావాచకములుగూడ నుండవలె ననుచున్నారు. పై రెండుమతములును సరియైనవి కా వని

తలఁచి నిఘంటుకర్తలు సుప్రసిద్ధము లగువానిని మాత్రమే గ్రహించినారు.

"అకారము"—ఇది "కారము. ౧౦ అర్థము"లో గతార్థము. దీనిని ప్రత్యేకముగా గ్రహించిన 'ఇకారము' మున్నగువానినిగూడ గ్రహింపవలెను. అప్పుడు వ్యర్థముగా గ్రంథము పెరుఁగును.

౪౭. ఆక్షే:—'అగ్నివివాహము' క్రింద— కశ్యపసంహితలోని శ్లోకాలు వ్రాసినారు. 'అనిష్టానుబంధి' క్రింద—కాదంబరిలోని వాక్యము వ్రాసినారు. 'అగ్రేవణము' క్రింద—గణరత్నమహోదధిలోని శ్లోకాలు వ్రాసినారు. ఈలాగుననే అనేక సంస్కృతశబ్దాలకు ప్రయోగాలు సంస్కృతగ్రంథాలలోనివే వాచస్పత్యమునుండి ఎత్తి వ్రాసినారు. వాటికి తెలుగున అర్థం లేదు. ఎవరికోసం ఈశ్రమ అంతా! ఆశ్లోకాలకు అర్థం తెలుసుకో గలవారికి ఈనిఘంటువు అక్కర లేదు. (౨౦౭ పొ.)

సమా:—సంస్కృతభాషలోఁ బ్రవేశము లేక నిఘంటువులో వ్రాసిన యర్థముతోనే తృప్తిపడువారికిఁ బ్రమాణములు చూప నక్కఱ లేదు. సంస్కృతభాషలోఁ బ్రవేశము కలిగి నిఘంటువులో వ్రాసినదానికిఁ బ్రమాణము నపేక్షించువారికొఱకే తత్తత్సంస్కృతగ్రంథములనుండి ప్రమాణములు చూపవలసియుండును. అందుచేతనే ముఖ్యస్థలములలోఁ దక్కఁ దక్కుచోట్లఁ బ్రమాణముల కర్థము వ్రాయలేదు. ప్రమాణముల కన్నింటికి నర్థము వ్రాయవలయు నన్న గ్రంథ మతిమాత్ర మగును. మఱి యుఁ దెనుఁగుగ్రంథములనుండి యుదాహరించుపద్యములన్నియు నిఘంటువు చూచుకొనువారికెల్ల నర్థ మగునా? కావు. కనుకఁ దెనుఁగుపద్యములకుఁగూడ నర్థము వ్రాయవలదా ? అట్లు వ్రాయుట మొదలిడిన గ్రంథ మెంత యగును? అది యవసర మగుపనియా? అని యాలోచించి పైపద్ధ యే మంచి దని సూర్య.ని. నిర్ణయించుకొన్నది. ఆప్తే.ని. కూడఁ దాను బ్రమాణముగా నిచ్చిన సంస్కృతశ్లోకములు మున్నగువాని నన్నింటి నాంగ్లమున ననువదింపలే దని పంతులుగారికిఁ దెలియదా?.

౪౯. ఆక్షే:—సూర్య. ని. లోని తెలుగుమాటలలో 'అవక తవక' అనేమాట లేకపోవడము పెద్దలోపముగా శ్రీ నాగపూడి కుప్పుస్వామయ్యగారికి కనబడినది... ...నాకూ అలాగుననే తోచింది... ... (౨౦౮ పా.)

సమా:—'అగు' ధాతువునకు వ్యతిరేకార్థమున 'కాక' అను రూపమగు నని తెలియక—'తగు' కు రూపాంతరమగు 'తవు' కు వ్యతిరేకార్థమున 'తవక' అయినట్లే 'అగు' కు రూపాంతర మగు 'అవు' కుం గూడ 'అవక' అగు నని సారూప్యభ్రమచే ననుకొనువారి నధిక్షేపించుటకై 'అవకతవక' కల్పింపఁబడియుండవచ్చును. ఆవిషయమును స్ఫురింపఁజేయుటకే 'అవక, తవక' అను రెండుపదములను గలిపి వాడుచున్నారు—అని కొందఱుచెప్పుచున్నారు. ఇది గ్రాంథికశబ్దము కాదు. దీనిని బ్రౌణ్యనిఘంటువైనను గ్రహింపలేదు. కేవలవ్యవహారముననే యున్నయిట్టి గ్రామ్యశబ్దములను గ్రహించుట సూర్య. ని. ఉద్దేశమునకు విరుద్ధము.

(౫౧) ఆక్షే:—ఆప్టే నిఘంటువులోని వైదికశబ్దములు కూడా 'అగువు' వంటివి గుర్తు చేయబడ్డట్టు' వివేకం లేకుండా ఎత్తుకొన్నారే! ఆప్టేగారు అవి వైదికము లని స్పష్టముగా నిర్దేశించినారు. వీరిబృహన్నిఘంటువులో అట్టినిర్దేశము లేదుగదా! విద్యార్థులు ఇవి లౌకికశబ్దాలను కొని మోసపోరా?...'అగువు' వంటివైదికశబ్దాలు వీరినిఘంటువులో నుంచి ఎత్తుకొని భావికవులు వాడితే ఎవరిది ఆదోషము? ఆపాపము? (౧౨౫ పా)

సూర్య. ని. లోని 'అగువు' అనేశబ్దము 'అగుః' యొక్క రూపము. 'అగుః' వైదికశబ్దము. అది సంస్కృతములో నైనా వాడ గూడదే, తెలుగులో వాడవచ్చునా? ఆశబ్దము 'వైదికము' అనిస్పష్టముగా తెలియజేసే గుర్తు పెట్టకపోతే శబ్దరూపమునుబట్టి అది వైదిక మని యెవరూ తెలుసుకోలేరు. 'అగుః' వలెనే కనబడుతున్నవి 'చిత్రగుః, శబలగుః, తిష్ఠద్గు, వహద్గు' ఇవి వైదికములు కావు...'అరాతిః'లౌకికమైనా 'రాతి'

వైదికము. సమాసములలోకూడా ఇట్టిభేద మున్నది. 'అంతఃపురమ్'వంటి దే 'అంతఃపాత్రమ్' అయినా అదివైదికము... 'అంతః'తో చేరిన సమాసాలలో...అంతఃపేయమ్, అంతఃకథ, మొ. వైదికాలు. సమాసాలు, తద్ధితాలు, కృదంతాలు, స్త్రీలింగాలు మనయిష్టము వచ్చినట్లు కల్పించి ప్రయోగించ గూడదు. ఆ ప్తే. ని. లో అన్నిసమాసాలు వ్రాసినారు. వాటిలో ఏవి వైదికములో తెలియ జేసినారు. ఈనిఘంటువులో 'అవక తవక'—నిఘంటునిర్మాతలు ఏనియమము చొప్పున ఆప్తే. ని. లోనిమాటలు ఎత్తుకొన్నారో తెలియదు...లౌకికభాషఅంటే యేమిటో పతంజలి మొ. ఆచార్యులు అందరూ చెప్పినారు. తెలుగుపండితులకు అది తెలియదా? బోధపడదా? (౨౦౮—౨౧౦ పో.)

సమ:—శ్రీపంతులుగారు పై విధముగా నాలుగుపొరటలలో ఆప్తే వైదికము లని తెలుపుగుర్తు పెట్టినశబ్దములు వైదికము లనియును, అట్టిగుర్తు పెట్టనిశబ్దములు లౌకికము లనియును, ఆవిషయమును సూర్య. ని. కర్తలు గ్రహింపక 'అగువు' అను వైదికశబ్దమును గూడ లౌకికనిఘంటువగు సూర్య. ని. లో గ్రహించినా రనియును వ్రాసి, లౌకికవైదికశబ్దములనుగూర్చి తమకుఁ దెలిసినదానిని మిక్కిలి విపులముగాఁ బాఠకులకుఁ దెలిపినారు. కాని 'అగువు' వైదికము కాదు. చూడుఁడు.

లోకవ్యవహారమున నుండుటకు వీలు లేనివియును, వేదమున మాత్రమే యుండు నవియును నగుశబ్దములు వైదికములు. తద్భిన్నములు లౌకికములు. 'కర్ణేభిః, గృభ్ణామి, త్రియంబకః' మున్నగు కేవలవైదిక శబ్దములను బాణిన్యాదులు 'ఛందసి, వేదే, మంత్రే, ఋషౌ, నిగమే' మున్నగుశబ్దములతోఁ గూడిన "సూ. బహుళం ఛందసి. అష్టా. ౭.౧.౧౦. (వా) హృగ్రహో ర్భశ్ఛందసి. (వా) తన్వాదీనాం ఛందసి బహుళమ్. సూ. బభూథాతతన్థ జగృభ్మ వవర్థేతి నిగమే. అష్టా. ౭.౨.౬౪." మున్నగు సూత్రవార్త్తికాదులచేఁ బ్రత్యేకముగా సాధించియున్నారు. ఇట్లే కేవల లౌకికశబ్దములను గూడ "సూ. భాషాయాంసదవసశ్రువః. అష్టా. ౩.౨.

౧౦౮. (వా) భాషాయాం ధాఞ్కృస్వృగమిజనినమిభ్యః” మున్నగు భాషాదిశబ్దఘటితసూత్రవార్తికాదులచేఁ బ్రత్యేకముగా సాధించియున్నారు. ఇట్టి ‘భాషాయాం, ఛందసి’ మున్నగుశబ్దములతో సంబంధము లేని యితరసూత్రవార్తికాదులచేత సాధ్యము లగుశబ్దములు లోకవేద సాధారణములు. ఇదియే సర్వవైయాకరణసిద్ధాంతము. ఆక్షేపండితుఁడైనను, ఇతరులైనను, ఈమార్గము ననుసరించియే వైదికలౌకికశబ్దనిర్ణయము చేయవలెను. తెలుఁగుపండితులకుఁ దెలిసినదియు బోధపడినదియు నీసిద్ధాంతమే. సూర్య. ని. కూడ నీసిద్ధాంతము ననుసరించియే వైదికలౌకికశబ్దవిభజనము చేసికొని లౌకికశబ్దములుమాత్రమే గ్రహించినది. ఆక్షేపండితుఁడు వైదికము లేవియో లౌకికము లేవియో సరిగా విమర్శింపక వైదికము లని తెలియఁజేయు గుర్తుపెట్టినంతమాత్రమున నాశబ్దములు వైదికము లని తెలుఁగుపండితులు నిర్విమర్శముగా నిర్ణయింపరు. బాగుగాఁ బరిశీలించినచో ఆక్షేపండితుఁడు వాచస్పత్యము, విల్సను నిఘంటువులలోనిశబ్దముల నొక్కచోఁ జేర్చి తననిఘంటువు రచించినట్లును, వారు వైదికము లని చెప్పకున్నను వేదములనుండి యుదాహరణముల నిచ్చినంతమాత్రమునఁ జాలచోట్ల నాశబ్దములను వైదికము లని తననిఘంటువున వ్రాసినట్లును దెలియఁగలదు. “ఇషణిః, ఇషణ్యా” మున్నగువైదికశబ్దములకు వైదికము లని తెలియఁజేయు గుర్తు పెట్టకపోవుటయు, స్వరాదిభేదములచేఁ గేవలవైదికములు, కేవల లౌకికములు, లోకవేదసాధారణములు గూడ నగు ‘రాతి’ మొదలగుశబ్దముల నావిధముగా గ్రహింపకుండుటయు, ‘అగువు’ మున్నగు లోకవేద సాధారణశబ్దములను వైదికము లనియే గ్రహించుటయు మున్నగునవి పై విషయమునకుఁ బ్రమాణములు.

పంతులుగారు ఆక్షేపనుబట్టి వైదికము లని వ్రాసినవానిలోఁ గొన్నింటి నుదాహరణార్థము విమర్శించెదను.

'రాతి'

అన్తోదాత్తమును, 'క్తిన్' ప్రత్యయాంతమును, కర్తృభిన్నకారక భావార్థవాచకమును, అగు 'రాతి' శబ్దము వైదికము. (చూ. సూ. మన్త్రే) వృషేషపచమనవిదభూవీరా ఉదాత్తః. అష్టా. 3. 3. ౯౬.)

ఆద్యుదాత్తమును, 'క్తిన్' ప్రత్యయాంతమును, కర్తృభిన్నకారక భావార్థవాచకమును, అగు 'రాతి' శబ్దము లౌకికము. (చూ. సూ. స్త్రియాం క్తిన్. అష్టా. 3. 3. ౯౪. సూ. ఞ్నిత్యాది ర్నిత్యమ్. అష్టా. ౬.౧. ౧౯౭.)

'అరాతి' శబ్దమునందున్న 'రాతి' శబ్దము కర్త్రర్థక 'క్తిచ్' ప్రత్యయాంతము. ఇదిలోకవేదసాధారణము. (చూ. 'అరాతి' శబ్దములోని అమరసుధావ్యాఖ్య.) కనుక వైదికమగు 'రాతి' శబ్దమునకును, 'అరాతి' శబ్దములోని 'రాతి' శబ్దమునకును సంబాధము కల దనుట సమంజసము కాదు. మఱియు వేదమున నున్నంతమాత్రమున నేశబ్దమును వైదికము కాదు. కావుననే వేదముననున్నలౌకికశబ్దముల నన్నింటిని లౌకికభాషలో వాడియున్నారు.

ఉదా:—అగ్నిమీళే పురోహితమ్. (ఋగ్వేదము.) ఇందలి 'ఈళే' మాత్రమే వైదికము. తక్కినవి లోకవేదసాధారణములు. అన్నిగ్రంథములలోను వాడఁబడియున్నవి.

'అంతఃపాత్రమ్'—ఇది ఆప్టే వ్రాసినయర్థమున వైదికమైనను గాకున్నను "అవ్యయం విభ" క్తీత్యాదిసూత్రముచే విభక్త్యర్థమున నవ్యయీభావము వచ్చినప్పుడు మాత్రము లోకవేదసాధారణము. కనుకనే "అంత స్తంత్ర మరంస్తే" త్యాదిమల్లినాథాదిప్రయోగములు లోకమున సాధువులైనవి.

'అంతఃపేయమ్'—ఇది 'అంతఃపాత్రమ్' వంటిదే.

'అంతఃకథ'—ఈపదము ఆప్టే. ని. లో లేదు. వీరు దీనిని వైదికమనుటకుఁ బ్రమాణము లేదు. ఆప్టే. ని. లో నున్న "అంతఃపథ" అను దానికి బదులుగా 'అంతఃకథ' అని వ్రాసినారా ?

'అగువు'—ఇది లోకవేదసాధారణమే కాని కేవలవైదికము కాదు. "న విద్యంతే గావో యస్య" అని విగ్రహము. (వా. నఞోఽస్త్యర్థానాం వాచ్యో వా చోత్తరపదలోపః. సూ. నలోపో నఞః. అష్టా. ౬. 3. ౭3. సూ. గోస్త్రియోరుపసర్జనస్య. అష్టా. ౧. ౨. ౪౮.) అనుసూత్రవార్తికములచే 'అగువు' అనురూప మగును. ఈసూత్రవార్తికములు లోకవేదసాధారణములు. "చిత్రగు, శబలగు" శబ్దములు కూడ "సూ. అనేక మన్యపదార్థే. అష్టా. ౨. ౨. ౨౪. సూ. గోస్త్రియోరుపసర్జనస్య. అష్టా. ౧. ౨. ౪౮." అనుసూత్రములచేతనే సిద్ధించినవి. కనుక "అగువు" వంటివే కాని భిన్నములు కావు.

వస్తుస్థితి యిట్లుండఁగా 'అగువు' వైదిక మనుకొని పంతులుగారు వ్రాసిననాలుగుపొరటలలోనినిందావాక్యము లెవరికిఁ జెంద వలయునో విద్వాంసులు నిర్ణయింతురుగాక.

శ్రీగిడుగు వెంకటరామమూర్తిపంతులుగారు సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువుపై దీర్ఘవిమర్శనము వ్రాసి, తన్మూలమున, ఆనిఘంటువు చేసినపనియును, చేయుచున్నపనియును లోకమునకుఁ గొంతవఱకుఁ దెలుపుటకు నావంటివాని కవకాశ మిచ్చినందులకు వారికి నాకృతజ్ఞతను దెలుపుకొనుచున్నాను.

ఈ సమాధానము 16-12-39 నాఁటికే మాకుఁ జేరినను శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు సజీవులై యుండఁగాఁ బ్రకటింపలేనందులకుఁ జింతిల్లుచున్నారము. (ఆం. సం.)

గ్రంథస్వీకారము.

1. శ్రీ వివేకానంద జీవిత చరిత్రము—మాధవ చైతన్య బ్రహ్మచారిగారిచే రచింపఁబడినది. సంసారసాగరమునఁబడి జననమరణాది దుఃఖతరంగపరంపరాతాడనములకుఁ దాళఁజాలక సంకటపడు సంసారులను, నిజహితోపదేశనౌకలచే నుద్ధరించి, శాశ్వతానందసుందరమగు పరమేశ్వరచరణారవింద మందిరమునఁ జేర్చువార లోకజ్ఞానకళాపరిపూర్ణులగు దేశికసుధాకరులే. సందియము లేదు.

నేఁటి పరదేశనాగరకతా వ్యామోహములచే సనాతనమత సాంప్రదాయములు సడలుచుండుటను గాంచి, "యదా యదాహి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత, అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహం" అను గీతాప్రతిజ్ఞానుసారము అధర్మమునడంచి ధర్మమును నుద్ధరింపనెంచి కరుణామయుఁడగు భగవానుఁడు భారతవసుంధరను, వంగదేశాన శ్రీరామకృష్ణపరమహంస రూపముతో నవతరించి, నిజసుబోధసుధావాహినులచే, సనాతనమతవిముఖులైన జనతను, వైదికమతాసక్త చిత్తులుగాఁ జేసి లోకైకవిఖ్యాతిం గాంచి పరబ్రహ్మమున లయమయ్యెను.

ఆసంయమీంద్రుని శిష్యగణములో నగ్రగణ్యుఁడై స్వవివేకానందచంద్రికల భూవలయమంతటను బ్రసరింపఁజేసి, అప్రతిహత వాగ్వైఖరీశోభితుఁడై, కుమతమత్తేభపంచాననుఁడై, అసమాన బ్రహ్మచర్య తేజోభాస్కరుఁడై, విద్వజ్జనచక్రవర్తియై, శ్రీ శంకరభగవత్పాదులవలె నిజసుభాషితామృతవర్షములచే జనసమూహముల నానందాబ్ధి నోలలాడించి, ముప్పదితొమ్మిదవ యేఁట నద్వైతానందపదమున కేఁగిన శ్రీవివేకానందచంద్రుని పూతజీవితచరిత్రము నాంధ్రభాషను విరచించి చెన్నపురి శ్రీరామకృష్ణమఠమునుండి శ్రీ మాధవచైతన్య బ్రహ్మచారిగారు మాసోదరులకు దయతో నందఁజేసియుండిరి. మే మాచరిత్రమును భక్తిగౌరవములతో నామూలాగ్రము పఠించి అమితానందము నందితిమి.

ఈగ్రంథరాజమునందలి భాషాశైలి మృదుమధురమై ఆబాల

వృద్ధము జనసమూహమునకంతకును సుబోధమగురీతిని సమకూర్పఁబడి నది. ఇం దనేకములగు నశ్రుతాపూర్వవిషయము లెన్నియో చెన్నారు చున్నవి. శ్రీ స్వామివారి జీవితకథావైభవములఁదెల్పు నిందలి ప్రకరణము లొకదానిని మించి యొకటి ముందెట్టిమనోహరచరితము పొందుపఱుపఁబడియున్నదో యను నభిలాష నుదయింపఁజేయుచున్నవి.

మఱియు వివేకానందయతీంద్రుని వదనారవిందమునుండి వెలువడిన సుధామయభాషితము లెన్నియో యిందుఁ గ్రోడీకరింపఁబడి, పీనులకు విందొనర్చుచున్నయవి. ఈగ్రంథమును జదువునపుడు హృదయమానందతుందిలమగుచుండును. కనుఁగొనలనుండి యానందాశ్రుబిందువు లాణెముత్తెములట్లు నేల రాలుచుండును. హస్తముననున్న పుస్తకముపట్టువీడి యొడిలోఁ బడుచుండును. పెక్కుబాసలేల ? దీనింజదువునపుడంతరంగమున నేదియో తెలియరాని యానందతరంగమాలిక తాండవమాడుచుండును. భౌతికవిషయవ్యామోహితులై యెట్టినిలకడయును లేక తబ్బిబ్బగుచున్న నేఁటిభారతసోదరీసోదరులకిట్టి సుందరసందేశము లేయందీయఁదగినవి. ఈగ్రంథరాజము ప్రత్యాంధ్రకుటుంబమునందును స్త్రీపురుషులచేఁ దప్పక పఠింపఁబడవలయునని మాయభిలాష.

(గ్రంథమువెల రూ 1—8—0.)
కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి.
కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి.

---

2. నందపురచరిత్రము—జయపురవాసులగు కుమారవిద్యాధరసింహవిరచితము. కీ. శే. జయపురమహారాజులగు రామచంద్రదేవు బహద్దరువారి కంకితము (Nandapur a Forsaken Kingdom)

దక్షిణకాశియని ప్రసిద్ధిని గాంచినదై ఈశానగంగాతీరమునఁ బ్రాచీనరాజధానియగు నందపురమున నేఁటి జయపురమహారాజుల పరిపాలనమునఁగల రాజ్యభాగమును నంద, శీల, గజపతి, శంకరవంశపు

రాజులు పాలనము చేసిరి. నేఁటి జయపురరాజులు శంకరవంశీయులు, వీరి వంశము పదునైదవశతాబ్దమున శ్రీ వినాయకదేవునితోఁ బ్రారంభ మయినది. ఈవంశీయులు ప్రథమమునఁ గాశ్మీరదేశమునకుఁజెందినవార నియు, నందు శ్రీ వినాయకదేవుఁడు కడపటి గజపతిరాజపుత్రికను బరి ణయమై యీదేశమునకుఁ బ్రభుత్వమును వహించెననియుఁ దెలియుచు న్నది. గజపతుల పాలనానంతర మీవంశీయులు ప్రాముఖ్యమును వహించి నాఁటినుండియు జయపురప్రాంతమును బాలించుట మనకు విది తము. ఈగ్రంథమున నేఁటి జయపురవంశీయులచరిత్రము మాత్రమే వివ రింపఁబడినది. ప్రాచీనచరిత్రము దిఙ్మాత్రముగ నిరూపింపఁబడినది. అను బంధముల, నీచరిత్రమున గ్రంథకర్త కుపకరించిన గ్రంథభాగములు క్రోడీకరింపఁబడినవి. పెక్కువిషయములఁబరిశోధించి గ్రంథకర్తలు జయ పురచరిత్రమున ఆధునికచరిత్రభాగమును రచించినందులకు వారిని మన ము ప్రశంసింపవలసియున్నది.

---

3 కమ్మవారిచరిత్రము—శ్రీ కొత్తభావయ్యచౌదరిగారిచే రచింపఁ బడినది. (History of the Kammas-part I) గ్రంథశీర్షికవల ననే కమ్మవారు ప్రాచీనాంధ్రక్షత్రియులని నిరూపించుటయే గ్రంథకర్తల యుద్దేశమని విదితమగుచున్నది.కమ్మవారాంధ్రులనియు,ప్రాచీనాంధ్రులు కర్మపరులై కమ్మరాష్ట్రము నేర్పఱిచిరనియు, వీరు కరికాల దుర్జయ వంశీ యులనియు, చోడచాళుక్యవంశీయులు వెలమరాచవంశమువారైరనియు గ్రంథకర్తలు నిర్ధారణమొనర్చుటకుఁ బ్రయత్నించియున్నారు. నేఁటికాల మున కమ్మవారు, రెడ్లు తాము చతుర్థకులజులము కామనియు, ప్రాచీన క్షత్రియవంశమువారమనియుఁ బరిశోధనలసలుపుచుండు టందఱకును విదితమే.కాకతీయులు క్షత్రియులా? అనువిషయమునుగూర్చియుఁ గొన్ని సంవత్సరములక్రిందట నిట్టి చర్చలు జరిగినవి. పూర్వకాలమున క్షత్రియ వంశములవారు రాష్ట్రాధిపతులగుటవలననేమి, ఇతరకారణముల వలన

నేమి రెడ్డి కమ్మ తెగలవారితో సంబంధ బాంధవ్యములను జరిపియుండుట నిజము. కాని యిట్టిసంబంధములు రెడ్ల యొక్కయు, కమ్మవారియొక్కయు క్షత్రియత్వమును నిస్సందేహముగ నిరూపింపఁజాలవు. ఈ రెండు తెగల వారును ఆంధ్రరాజ్యమునఁ గొన్నిరాజ్యభాగములను బరిపాలించియుండుటమాత్ర మందఱంగీకరింప వలసియున్నది. వీరందఱునునిజముగ క్షత్రియవంశముల వారైనచో వారినట్లు గణింప నెట్టి యభ్యంతరములు నుండరాదు. కాని శాసనాద్యనేక ప్రమాణములు వీరలను చతుర్థకులజులుగఁ జేర్కొనుచున్నవి. ఈగ్రంథము రెడ్డికులనిర్ణయచంద్రికవంటిది. ప్రథమమున క్షత్రియులై తరువాతఁ జతుర్థకులము వారైనట్లు వాదించుట యుక్తియుక్తముకాదు. ఇయ్యది గ్రంథమునఁ బ్రథమభాగము. మిగిలినవి ప్రచురింపఁబడిన తరువాత వీరివాదోపవాదములఁ బాఠకులు సవిమర్శముగఁ గైకొందురు గాక.

---

4. బరోడా ప్రాచ్యపరిశోధకసంఘనివేదిక (1937-38) బరోడా మహారాజావారిచే నీ సంఘము 1904 వ సంవత్సరమున నేర్పఱుపఁబడి నాఁటినుండియు వారిరాజ్యములోఁగల ప్రాచీనకట్టడములు, శాసనములు మొదలగువానివిషయమై పరిశోధనల జరుపుచున్నది. దీనికి జ్ఞానరత్న డాక్టరు హీరానందశాస్త్రిగారధ్యక్షులు. 1937-38 సంవత్సర నివేదికయందుఁగొన్ని నూతనవిషయములు దెలుపఁబడినవి. సరస్వతీనదీగర్భమున నద్భుతమైన చెక్కడపుఁబనిగలిగిన ప్రాచీనశిలాఖండములు దొరకినవి. దీనినిగూర్చి నివేదికయందిట్లు తెలుపబడినది. ' It is one of the finest pieces of carved stone work. The design is that of a large floral scroll with arabesque curls and the piece seems to have been a pendant from a ceiling a favourite form of decoration with the Hindu and Jaina Silpins of early Guzerat or ancient India'

మఱియు 'నందకస' యని బ్రాహ్మీలిపిలో వ్రాయఁబడిన క్రీ.శ. రెండవ శతాబ్దమునాఁటిదగు ఘటభాగమును, బ్రాహ్మీలిపియందే విగ్రహము వెనుకను బౌద్ధయుగమునాఁటి మహాఖాదీశాసనమును వీరికి లభించినవి. మిగిలిన శాసనములర్వాచీనములు. ఘూర్జరదేశమునఁ బ్రాచీనకాలమున నత్యద్భుతమగు శిల్పచాతుర్యమును గనఁబఱుచు చెక్కడము లుండెననియు (Wood Carving) నట్టివానిని ధనాశచే పాశ్చాత్యదేశములవారికి మనదేశీయులు విక్రయించుట గలదనియు, నట్టివి విక్రయింపఁబడకుండ నుంచుటకై దొరతనమువారు దండనమును విధింపవలసియున్నదనియు నీనివేదికయందు హెచ్చరింపఁబడినది.మనదేశమున నుండినప్రాచీనశిల్పము, విలువగలవస్తువులు విదేశములకుఁబోవుచుండుటయు,నచటి వస్తుప్రదర్శనములఁ జేర్పఁబడుటయు విషాదకరము. శాసనసభలయందట్టివానినిగూర్చి తగిన చర్యలు జరుపఁబడవలసియున్నవి. మఱియొక ముఖ్యవిషయమీనివేదికయందు (పు. 5) చర్చింపఁబడినది. దేవాలయములపై నసభ్యములగు ప్రతిమల నెందులకుఁ జెక్కించుచుండిరను ప్రశ్నకు సమాధానముగ శైవ, వైష్ణవమతములకు సంబంధించి శాక్తేయులు కొందఱు వామమార్గమునను సరించుచుండిరనియు,

అంతఃశాక్తా బహిశ్శైవాః సభామధ్యేచ వైష్ణవాః
నానారూపధరాః కౌలా విచరంతి మహీతలే—అనినరీతిని

వామమార్గసూచకముగ నిట్టివి చిత్రింపఁబడుచుండెననియు, దృష్టిదోషమును నివారించుటకుఁగాని, భక్తుల నాకర్షించుటకుఁగాని, వారిమనస్సులను శృంగారవిషయ విముఖములుగఁ జేయుటకుఁగాని యట్టియసభ్య శిల్పమేర్పడినదనుట యుక్తముకాదనియు నూహింపఁబడినది.